

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

M A G I S T R S K O D E L O

KONKURENČNOST DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE

Ljubljana, marec 2004

LILJANA FIGAR

Študentka Liljana Figar izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Zarjana Fabjančiča in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. NACIONALNA KONKURENČNOST	3
2.1. OPREDELITEV KONKURENČNOSTI PO POSAMEZNIH AVTORJIH	3
2.2. PREDSTAVITEV KONCEPTA SVETOVNEGA EKONOMSKEGA FORUMA IN MEDNARODNEGA INŠTITUTA ZA RAZVOJ MENEDŽMENTA	5
<i>2.2.1. Metoda Svetovnega ekonomskega foruma</i>	<i>5</i>
<i>2.2.2. Metoda Mednarodnega inštituta za razvoj menedžmenta</i>	<i>6</i>
2.3. RAZLAGA V MAGISTRSKEM DELU UPORABLJENEGA KONCEPTA MERJENJA NACIONALNE KONKURENČNOSTI	7
3. GOSPODARSKI IN SOCIALNI RAZVOJ TER REFORMNI NAPREDEK DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE V OBDOBJU TRANZICIJE	8
3.1. GOSPODARSKI RAZVOJ	9
3.2. SOCIALNI RAZVOJ	11
3.3. NAPREDEK NA PODROČJU STRUKTURNIH REFORM	14
3.4. MEDNARODNA POMOČ	16
4. KONKURENČNOST DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE	17
4.1. IZBOR KAZALCEV ZA IZRAČUN NACIONALNE KONKURENČNOSTI	17
4.2. IZRAČUN KONKURENČNOSTI ZA ŠESTNAJST DRŽAV V LETU 2002	22
<i>4.2.1. Bilance prednosti in slabosti za šestnajst držav leta 2002</i>	<i>26</i>
4.3. ANALIZA KONKURENČNOSTI DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE PO SKUPINAH KAZALCEV	43
<i>4.3.1. Ekonomska moč države</i>	<i>45</i>
<i>4.3.2. Odprtost države</i>	<i>47</i>
<i>4.3.3. Vlada</i>	<i>50</i>
<i>4.3.4. Finance</i>	<i>53</i>
<i>4.3.5. Infrastruktura</i>	<i>55</i>
<i>4.3.6. Znanost in tehnologija</i>	<i>58</i>

4.3.7. <i>Učinkovitost</i>	60
4.3.8. <i>Trg dela in izobraževanje</i>	61
4.3.9. <i>Kriminaliteta</i>	62
4.4. PRIMERJAVA IZRAČUNANE KONKURENČNOSTI DRŽAV	
LETA 2002 S KONKURENČNOSTJO LETA 1996	64
4.5. USMERITVE POLITIK ZA IZBOLJŠANJE KONKURENČNOSTI	
DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE	73
4.5.1. <i>Hrvaška</i>	73
4.5.2. <i>Bosna in Hercegovina</i>	74
4.5.3. <i>Makedonija</i>	76
4.5.4. <i>Srbija in Črna gora</i>	77
5. KONKURENČNOST V POVEZAVI S TOKOVI	
NEPOSREDNIH TUJIH INVESTICIJ	79
5.1. POVEZAVA OBSEGA NEPOSREDNIH TUJIH INVESTICIJ	
Z NEKATERIMI ELEMENTI NACIONALNE KONKURENČNOSTI	
V DRŽAVAH NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE	81
5.2. VPLIV NEPOSREDNIH TUJIH INVESTICIJ NA KONKURENČNOST	
DRŽAV LETA 2002	84
5.2.1. <i>Neposredne tuje investicije za izboljšanje konkurenčnosti</i>	
<i>držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije</i>	84
6. ZAKLJUČEK	87
7. LITERATURA	90
8. VIRI	93
PRILOGE	

1. UVOD

OPREDELITEV: Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija in Črna gora ter Makedonija so države na ozemlju nekdanje Jugoslavije, ki so deležne vse večjega zanimanja mednarodne skupnosti. Države si prizadevajo za stabilizacijo razmer v regiji, za pospeševanje miru, demokracije, spoštovanje človekovih pravic in vključevanje v evro-atlantske povezave, ki so edino zagotovilo za gospodarsko blaginjo in vzpostavitev trajnega miru v celotni regiji.

Kljub napreku, ki so ga države dosegle v zadnjih letih, se še vedno soočajo s slabim delovanjem demokratičnih inštitucij, kriminalom, korupcijo, slabostmi sodnega sistema in ekonomskimi težavami, ki se kažejo predvsem pri vzpostavljanju oziroma vzdrževanju makroekonomske stabilnosti in uresničevanju strukturnih reform. Dolgoročna perspektiva držav se kaže v integraciji z EU, kar pa bo zaradi sedanjih političnih in gospodarskih razmer terjalo velike napore nacionalnih oblasti, kakor tudi mednarodne skupnosti.

Izboljšanje dejavnikov nacionalne konkurenčne sposobnosti v obravnavanih državah bi olajšalo soočenje z izzivi globalizacije in zmanjšalo zaostanek v razvoju do gospodarsko razvitih držav. Dve priznani mednarodni inštituciji vsako leto proučujeta konkurenčnost več deset držav. Z analizo različnih indikatorjev konkurenčnosti te države razvrščata glede na mednarodno konkurenčnost. Svetovni ekonomski forum in Mednarodni inštitut za razvoj managementa že nekaj časa v svoj pregled vključujeta Slovenijo. Zadnji dve leti se na lestvico konkurenčnosti uvršča tudi Hrvaška, medtem ko ostalih držav iz območja nekdanje Jugoslavije ne vključujeta v svoje analize. Prav zato sem se odločila, da v magistrskem delu analiziram štiri države na ozemlju nekdanje Jugoslavije, glede na najpomembnejše dejavnike konkurenčnosti. Identifikacija dejavnikov zniževanja nacionalne konkurenčnosti omogoča oblikovanje ukrepov za izboljšanje konkurenčne sposobnosti držav. Nacionalno konkurenčnost Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije, Srbije in Črne gore analiziram na podlagi 54 kazalcev, združenih v devet skupin.

CILJ magistrskega dela je, na podlagi izbranih kazalcev ovrednotiti nacionalno konkurenčno sposobnost posamezne države in ugotoviti njeno mesto v izbrani skupini šestnajstih držav (nekaterih bodočih članic EU, jugovzhodnih in vzhodnih neodvisnih držav).

NAMEN magistrskega dela je pokazati na razkorak v doseganju ekonomskih, socialnih, inštitucionalnih in drugih kategorij razvoja obravnavanih štirih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije, v primerjavi z izbrano skupino dvanajstih držav ter identificirati dejavnike zmanjševanja konkurenčne sposobnosti. To omogoča oblikovanje usmeritev oz. politik za dvig konkurenčne sposobnosti držav.

METODOLOGIJA: Magistrsko delo temelji na raziskovalni metodi teoretičnega in empiričnega raziskovanja. V raziskavi bodo uporabljene naslednje znanstvene metode: induktivna metoda, metoda sinteze, metoda abstrakcije, metoda generalizacije, metoda dokazovanja, komparativna metoda, statistična metoda (Zelenika, 2000, str.323).

Zaradi različnosti pojavov ni mogoče uporabljati absolutnih mer variacije, zato uporabljam relativne mere, ki omogočajo primerjavo med seboj raznovrstnih pojavov in podatkov na različnih ravneh. Konsolidirane rezultate omogoča standardna mera odklona, ki kaže na relativne razlike med državami oz. omogoča določanje ranga posameznim državam.

Za 16 držav bom zbrala 54 kazalcev združenih v devet skupin, jih ovrednotila po metodologiji standardne mere odklona in na ta način opravila izračun konsolidirane globalne konkurenčnosti ter ugotovila vrstni red držav.

VSEBINA: Vsebinsko je magistrsko delo razdeljeno na šest poglavij. Na začetku je podana opredelitev nacionalne konkurenčnosti na podlagi definicij, ki jih uporabljajo inštitucije in avtorji, ki se ukvarjajo s konkurenčnostjo. Predstavljen je koncept dveh mednarodnih inštitucij in sicer Svetovnega ekonomskega foruma iz Ženeve in Mednarodnega inštituta za razvoj menedžmenta iz Lausanne. Metodologija omenjenih inštitutov je v magistrskem delu služila kot osnova pri oblikovanju koncepta za merjenje nacionalne konkurenčne sposobnosti obravnavanih držav. Sledi predstavitev gospodarskega in socialnega razvoja ter poteka reformnega procesa držav na območju nekdanje Jugoslavije v obdobju tranzicije. Slabe gospodarske in socialne razmere terjajo pomoč mednarodne skupnosti, obseg pomoči je prikazan na koncu tretjega dela. V nadaljevanju sledi analiza konkurenčne sposobnosti držav po devetih skupinah kazalcev. Izračunana sintezna ocena za posamezno državo na območju nekdanje Jugoslavije je umeščena med ocene konkurenčnosti izbrane skupine držav, to pa kaže na vrstni red držav po konkurenčni sposobnosti. Izračunana nacionalna konkurenčna sposobnost leta 2002 je primerjana z izračunano konkurenčnostjo leta 1996. Na podlagi ugotovljenih dejavnikov, ki slabijo konkurenčnost obravnavanih štirih držav so nakazani ukrepi za odpravo kritičnih točk in s tem dvig konkurenčne sposobnosti, ločeno po posameznih državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Sledi poglavje o vplivu neposrednih tujih investicij na nacionalno konkurenčnost. Zaključek magistrskega dela povzema temeljne ugotovitve, sledi prikaz uporabljene literature in virov ter priloge.

2. NACIONALNA KONKURENČNOST

V zgodovini ekonomske teorije beležimo različne opredelitve nacionalne konkurenčne sposobnosti. Merkantilizem si je v primerjavi s fiziokrati drugače predstavljal nacionalno bogastvo in konkurenčne sposobnosti, kasneje so spet drugačno razlago ponujali klasični ekonomisti. Smith in Ricardo sta bogastvo narodov utemeljevala s koriščenjem sposobnosti glede na absolutne in relativne komparativne prednosti držav v mednarodni menjavi. Razprave o nacionalni konkurenčni sposobnosti gospodarstev so aktualne in intenzivne tudi danes, tako v gospodarskih raziskavah kot tudi v gospodarski politiki. Vprašanje konkurenčne sposobnosti je aktualno zlasti takrat ko v gospodarstvo poseže tuja konkurenca, ko narašča zunanji dolg in v primeru nestimulativnega davčnega sistema.

2.1. Opredelitev konkurenčnosti po posameznih avtorjih

Nacionalna konkurenčnost je v ekonomski teoriji opredeljena različno. Različni avtorji uporabljajo različne pojme, ki opisujejo konkurenčnost države: mednarodna konkurenčnost, konkurenčnost narodov, globalna konkurenčnost in podobno.

Nekateri avtorji zanikajo smiselnost koncepta konkurenčnosti narodnega gospodarstva, zlasti v režimu drsečih deviznih tečajev. Porter meni, da je nemogoče, da bi bila neka država v vseh panogah svetovno konkurenčna. Po njem se rastočega življenjskega standarda ne da dosežati iz amorfnega pojma konkurenčne sposobnosti, temveč iz produktivnosti in stopnje njene rasti, kar je na dolgi rok osnovna determinanta standarda ljudi. To se da razložiti v okviru posameznih panog, ne pa na ravni celega narodnega gospodarstva. Za Porterja se konkurenčnost izkazuje v rasti BDP, na katerega vpliva nacionalni diamant ter večja učinkovitost v uporabi in alokaciji dejavnikov ter zavračanje lastne proizvodnje nizko produktivnih dejavnosti (Porter, 1990, str. 84).

Podobno tudi Krugman opozarja na nesmiselnost pojma konkurenčnosti narodnega gospodarstva in opozarja na nevarnost njegove interpretacije v gospodarski politiki. Sprejemljiv je gospodarski razvoj, ki ima specializacijo in diferencializacijo v posameznem gospodarskem prostoru, kar pa je v mednarodni menjavi težko interpretirati s pojmom konkurenčnosti (Krugman, 1994, str. 345).

Postavlja se vprašanje ali države lahko medsebojno tekmujejo, saj običajno velja, da tekmujejo le podjetja. Tekmovanje med državami lahko zanika temeljni zakon mednarodne ekonomike, zakon primerjalnih prednosti, ki pravi, da vse države z mednarodno menjavo pridobivajo, kolikor se razlikujejo po relativnih primerjalnih prednostih (Svetličič, 1996, str. 108-125).

Balassa Bela opredeljuje nacionalno konkurenčnost kot izboljšanje ali poslabšanje sposobnosti prodaje na domačem in tujem trgu kot posledica sprememb v stroških, cenah in drugih dejavnikih (Balassa Bela, 1985, str. 26-33).

Makovec Brenčičeva pravi, da konkurenčnost države izvira iz sposobnosti podjetij, da delujejo v tisti dejavnosti, kjer ustvarjajo dodano vrednost določeni industriji v državi in to dodano vrednost ohranjajo na dolgi rok kljub mednarodni konkurenci (Makovec Brenčič, 2000, str. 243).

Po Laure D'Andrea Tyson je konkurenčnost države zmožnost domače proizvodnje dobrin in storitev, ki se uspejo obdržati na svetovnem trgu in zadovoljijo merila mednarodne konkurenčnosti. Posledica je naraščajoč in zadovoljiv življenjski standard prebivalcev (Laure D'Andreja Tyson, 1992).

Konkurenčnost na nacionalni ravni temelji na superiorni produktivnosti in sposobnosti gospodarstva preusmerjati tokove na področje visoke produktivnosti, ki lahko generira visoke realne plače. Konkurenčnost je tako povezana z visokim življenjskim standardom, rastočimi zaposlitvenimi možnostmi ter sposobnostjo nacionalnega gospodarstva izpolnjevati mednarodne obveznosti.

Stephane Garelli definira konkurenčnost kot sposobnost države ali podjetja, da dosega relativno večje bogastvo kot njeni konkurenti na svetovnih trgih. Konkurenčnosti ne moremo opredeljevati zgolj z BDP in produktivnostjo, temveč se morajo ekonomski subjekti izkazati tudi v politični, sociološki, kulturni in drugih dimenzijah sodobnega tržnega okolja (World Competitiveness Report, 1995).

Lester C. Throw konkurenčnost države opredeljuje kot sposobnost, da se obdrži ali zmaga v svetovni tekmi mednarodne trgovine. Tekmovanje med državami pripelje do poražencev in zmagovalcev, podobno kot se dogaja med konkurenčnimi podjetji (Lester C. Throw, 1992, str.12).

Bistveno pri vseh opredelitvah konkurenčnosti je, da gre za relativni pojem. Konkurenčnost je primerljiva kategorija, v bistvu gre za produktivnost in izrazito dinamično kategorijo, ki se stalno spreminja. Standard ljudi in rast njihovih realnih plač je cilj, ne pa pogoj konkurenčnosti. Dolžnost države pa je, da zagotovi pogoje za alokacijo podjetij v atraktivne dejavnosti.

2.2. Predstavitev koncepta Svetovnega ekonomskega foruma in Mednarodnega inštituta za razvoj menedžmenta

Metodologija izračunavanja in prikazovanja konkurenčnosti se razvija v čedalje kompleksnejši sistem spremljanja in tudi prognoziranja trajnostnega razvoja. Kompleksnost pomeni, da istočasno merimo in presojujemo cenovne oziroma stroškovne komponente konkurenčne sposobnosti skupaj s sociološkimi, pravno-varnostnimi in ekološkimi, kar vse skupaj oblikuje nivo blagostanja in trajnostni razvoj. Vodilni svetovni inštituciji, ki se ukvarjata s prikazovanjem nacionalne konkurenčnosti sta Mednarodni inštitut za razvoj menedžmenta v Lausanni (v nadaljevanju IMD) in Svetovni ekonomski forum v Ženevi (v nadaljevanju WEF). Navedeni inštituciji pa nista edini, ki se ukvarjata s primerjavo nacionalnih konkurenčnosti. Poročilo Svetovne banke (World Development Report) na podlagi številnih indikatorjev komentira razvojno politiko držav na dolgi rok, politiko prestrukturiranja in splošno oceno razvoja držav, po skupinah razvojnih vzorcev.

2.2.1. Metoda Svetovnega ekonomskega foruma

WEF konkurenčnost označuje kot sistematično spremljano narodnogospodarsko sposobnost, ki preko dveh sinteznih indeksov konkurenčnosti identificira razvojne usmeritve in izzive, s katerimi se soočajo vlade na različnih razvojnih stopnjah, s ciljem trajnostnega razvoja.

Glavni izziv gospodarskega razvoja je, kako zagotoviti pogoje za hitro in dolgotrajno stabilno rast. Da bi zagotovili pogoje za razvito gospodarstvo ni dovolj le stabilna makroekonomska politika in stabilne politične ter pravne inštitucije, potrebni so predvsem mikroekonomski temelji, ki jih v teoriji konkurenčnosti poudarja Michael Porter (The Global Competitiveness Report, 2002, str. 55).

Dolgo časa sta politična stabilnost in ustrezna makroekonomska politika v povezavi z odpiranjem trga in privatizacijo veljali za temelj gospodarskega razvoja. Makroekonomska politika sicer ustvarja možnosti za gospodarski napredek, vendar pa se bogastvo ustvarja na mikroekonomski ravni, s sposobnostjo podjetij, da s produktivnimi metodami proizvajajo proizvode in storitve z visoko dodano vrednostjo. Konkurenčnost je torej tesno povezana z razvitostjo postopkov in strategij v podjetjih ter s kvaliteto mikroekonomskega okolja, v katerem si podjetja konkurirajo. Razumevanje mikroekonomskih temeljev konkurenčnosti je zato ključnega pomena za nacionalno ekonomsko politiko. Nekatere inštitucije, kot denimo Mednarodni denarni sklad so dolgo časa spodbujale makroekonomske reforme, vendar pa dognanja Svetovnega ekonomskega foruma kažejo, da so mikroekonomske reforme enako, če ne še bolj pomembne (The Global Competitiveness Report, 2002, str. 72).

Sistem ocenjevanja konkurenčnosti po WEF tako temelji na oblikovanju dveh konkurenčnih indeksov (1) indeksa rasti konkurenčnosti (GCI) in (2) indeksa tekoče konkurenčnosti (CCI). GCI je podlaga za oceno rasti držav v naslednjih petih letih, CCI na podlagi mikroekonomskih kazalcev meri niz inštitucij, tržnih struktur in ekonomskih politik, ki prispevajo k napredku v tekočem obdobju. Oba indeksa skupaj predstavljata komplementaren vpogled v vire nacionalne konkurenčne sposobnosti. Indeks sta sestavljena s selektivnim izborom iz nabora 34 kvantitativnih kazalcev in z anketo 140 zbranih ocen v posameznih državah.

WEF kazalce združuje v naslednje skupine: kvaliteta in učinkovitost v splošni infrastrukturi, tehnološke inovacije in difuzija, tendence podjetniške strategije, javne inštitucije z zagotavljanjem pravne varnosti, agregatni narodnogospodarski profil, makroekonomsko okolje, informacijska in komunikacijska tehnologija, javne inštitucije s pooblastilom preganjanja korupcije, domača konkurenca, razširjenost in kvaliteta mrežnega delovanja, okoljska politika. WEF poseben poudarek pri razvoju svoje metodologije namenja t.i. mehkim kazalcem, saj ti zagotavljajo bolj sofisticirano razumevanje razvojne dinamike. Povečevanje števila mehkih ocen, nizek delež kvantitativnih statističnih podatkov in ponderacijski sistem s poudarkom na tehnologiji so posebnosti WEF.

2.2.2. Metoda Mednarodnega inštituta za razvoj menedžmenta

IMD opredeljuje konkurenčnost kot narodnogospodarsko sposobnost za razvoj nacionalnega okolja, ki omogoča konkurenčnost podjetij preko ekonomskega prestrukturiranja, državne in podjetniške učinkovitosti ter infrastrukture.

IMD v Letopisu svetovne konkurenčnosti (World Competitiveness Yearbook) za izbrane države že od leta 1989 dalje skupaj z 29 partnerskimi inštituti redno izdaja letna poročila o konkurenčnosti držav. V zadnjem poročilu leta 2003 za 59 držav in regij prikazuje 321 kazalcev, združenih v dvajset podskupin, ki jih nadalje združuje v pet skupin. IMD prikazuje kazalce v naslednjih skupinah: ekonomska predstavitev, učinkovitost vlade, učinkovitost podjetij, internacionalizacija in infrastruktura. Prednost letopisa IMD je v analitični vrednosti bogastva posameznih kazalcev, ki so pomembni pri investicijskem ali poslovnem odločanju mednarodnega podjetnika. Iz teh razlogov lahko tudi zanemarimo metodološko nedoslednost IMD, da so v kazalcih zajeta merila, ki so posledica in ne izvor nacionalne konkurenčnosti (Gmeiner, 2001, str.25).

Izračun konkurenčnosti IMD opravi na podlagi standardne mere odklona, ki jo izračuna za vsak posamezen kriterij. V večini primerov višja vrednost pomeni prednost (npr. BDP), v nekaterih pa je bolj konkurenčna nižja vrednost kazalca (npr. inflacija). Rezultat analize je

prikaz najmočnejših in najšibkejših kriterijev konkurenčnosti, ki se razvije v analizo predlogov za njeno izboljšanje.

2.3. Razlaga v magistrskem delu uporabljenega koncepta merjenja nacionalne konkurenčnosti

V magistrskem delu želim analizirati nacionalno konkurenčno sposobnost štirih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Na podlagi izbranih kazalcev združenih v devet skupin nameravam ovrednotiti nacionalno konkurenčnost posamezne države in ugotoviti njeno mesto v izbrani skupini držav (nekaterih bodočih članic EU, jugovzhodnih in vzhodnih neodvisnih držav)¹. Gre za države, ki so z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije primerljive po nekaterih kategorijah, saj imajo bodisi podobne tranzicijske probleme, podobno višino BDP na prebivalca ali podobno število prebivalcev.

V okviru analize konkurenčnosti se bom ukvarjala z razvitostjo finančnega sektorja, infrastrukture, znanosti in tehnologije, aktivnostjo držav na mednarodnem trgu, vprašanjem brezposelnosti, izobraževanja, kriminalitete in drugim. Prav merjenje socioloških, pravno varnostnih kvalitiet, učinkovitosti in ekoloških razmer ob presoji cenovnih oz. stroškovnih komponent konkurenčne sposobnosti prispeva k kompleksnosti spremljanja trajnostnega razvoja.

Koncept merjenja nacionalne konkurenčnosti sem prvotno nameravala zasnovati na kvantitativnih kazalcih, ki jih uporabljata WEF in IMD, seveda v manjšem številu. Kasneje sem se zaradi nepopolne statistike, ki je na voljo za nekatere od izbranih šestnajstih držav morala oddaljiti od kazalcev, ki jih uporabljata omenjeni inštituciji. Izbrala sem kazalce, ki so le delno istovetni z merili WEF in IMD in za katere menim, da so primerni in dovolj reprezentativni, da že v manjšem številu omogočajo analizo nacionalne konkurenčne sposobnosti in mednarodno primerjavo. V analizo nisem vključila kvalitativnih kazalcev, saj sem se na ta način želela izogniti subjektivnim ocenam.

Za potrebe analize uporabljam tudi tehtanje posameznih skupin kazalcev, ki jim namenjam različne ponderje. Največjo težo pripisujem kazalcem v skupini Znanost in tehnologija, najmanjšo pa kazalcem v skupini Učinkovitost in Kriminaliteta.

¹ Slovenija, Slovaška, Češka Republika, Madžarska, Estonija, Litva, Latvija, Romunija, Bolgarija, Albanija, Moldavija, Tadžikistan.

Tabela 1: Skupine kazalcev

Skupina	Število kazalcev v skupini	Ponderji
Ekonomska moč države	5	10.5
Odprtost države	7	12.5
Vlada	6	12.5
Finance	4	11.5
Infrastruktura	6	10.5
Znanost in tehnologija	7	13.5
Učinkovitost	4	9
Trg dela in izobraževanje	8	11
Kriminaliteta	7	9
Skupaj	54	100

Zaradi različnosti pojavov uporabljam relativne mere, ki omogočajo primerjavo med seboj raznovrstnih pojavov in podatkov na različnih ravneh. Konsolidirane rezultate omogoča standardna mera odklona (v nadaljevanju SMO), ki kaže na relativne razlike med državami in omogoča določanje ranga posameznim državam.

$$\text{standardna mera odklona} = (x_i - \bar{x}) / \partial \quad \partial = \sqrt{\sum (x_i - \bar{x})^2 / N}$$

x_i originalen podatek določenega merila v posamezni državi

\bar{x} aritmetična sredina istovrstnih meril, kjer je $N=16$ držav

3. GOSPODARSKI IN SOCIALNI RAZVOJ TER REFORMNI NAPREDEK DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE V OBDOBJU TRANZICIJE

Za države na ozemlju nekdanje Jugoslavije je značilna zmerna heterogenost, med seboj se namreč razlikujejo tako po površini in prebivalstvu kot tudi po gospodarski razvitosti. Skupna površina držav predstavlja 7 odstotkov površine držav EU, prebivalstvo pa 5.6 odstotkov prebivalstva EU.

Tabela 2: Osnovni podatki držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Države	Površina (tisoč km ²)	Prebivalstvo 2001 (mio)	BDP 2002 (v mio EUR)	BDP na prebivalca 2002 (v EUR)	Delež industrije v BDP 2002	Delež kmetijstva v BDP 2002
Hrvaška	56 538	4.4	23.820	4.385	32.3	8.3
Bosna in Hercegovina	51 100	4.1	5.300	1.056	30.6	14.8
Makedonija	25 700	2.0	3.918	1.753	31.2	10.9
Srbija in Črna gora	102 000	10.6	16.601	1.267	38.2	25.1

Vir: World Development Indicators, World Bank, 2003; Economic Survey of Europe, UN Economic Commission for Europe, 2003

V štirih državah nastalih na ozemlju nekdanje Jugoslavije živi skupaj 21 milijonov prebivalcev, ki ustvarijo za 49.639 mio EUR BDP. Hrvaška je gospodarsko najmočnejša država katere BDP znaša skoraj 24 mio EUR letno, kar pomeni slabo polovico BDP regije. BDP na prebivalca v obravnavanih državah v povprečju znaša 2.115 EUR. Medtem ko ima Hrvaška z 4.385 EUR BDP na prebivalca najvišji življenjski standard v regiji, Bosna in Hercegovina kot najrevnejša država regije dosega le 24 odstotkov hrvaške vrednosti.

3.1. Gospodarski razvoj

V novejši zgodovini so se obravnavane države uvrščale in se še danes uvrščajo med najslabše razviti del Evrope. Na slabo gospodarsko stanje držav so vplivali različni dejavniki.

Na začetku devetdesetih let so države začele proces tranzicije na slabih izhodiščih. V primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami so imele manj uravnoteženo industrijsko strukturo, manj znanja s področja tržne ekonomije, slabo razvite civilne in pravne inštitucije, visoko zadolženost in slabo razvito prometno infrastrukturo. Proces tranzicije so pričele brez jasne slike gospodarskih razmer, okvirov novega sistema ter ustreznih ekonomskih in socialnih rešitev problemov, ki bi lahko nastali med prehodom (Mencinger, 2000, str. 28).

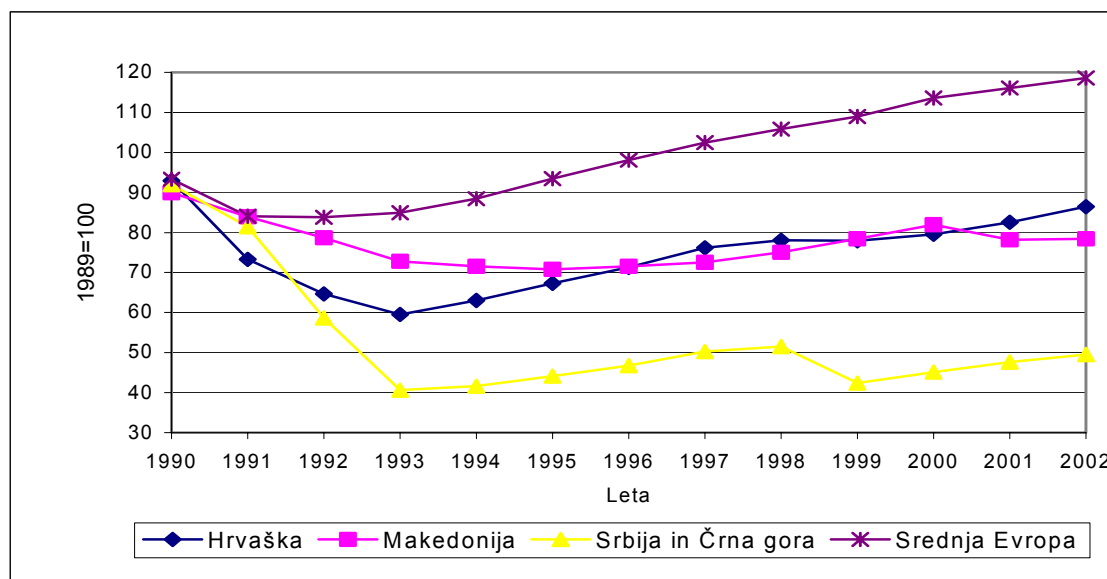
Naslednji vzrok gospodarskega zaostajanja je v nekonsistentnem izvajanju makroekonomskih stabilizacijskih politik ter nezadostnih in slabo izpeljanih reformah na večini področij. Slabe strukturne reforme, liberalizacija na področju trgovine, prestrukturiranje podjetij, privatizacija, razvoj konkurence in finančnega sektorja so področja, kjer obravnavane države zaostajajo za državami srednje Evrope. Slabo je tudi stanje na področju pravne države, sociale in okolja (The Road to Stability and Prosperity in SEE, 2000, str. 1).

Najpomembnejši razlog za slabo gospodarsko stanje držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije je skoraj desetletje trajajoče obdobje konfliktov na tem območju. Vojne, etični in družbeni konflikti so negativno vplivali na normalen gospodarski razvoj.

Gospodarska recesija kot posledica tranzicije je v obravnavanih državah trajala približno od šest do sedem let. Stopnja gospodarske aktivnosti se je v tem času v povprečju znižala za 30 odstotkov v primerjavi s stopnjo, ki so jo te države dosegale leta 1989. V državah srednje Evrope je recesija trajala le od tri do štiri leta, stopnja gospodarske aktivnosti pa se je znižala za okrog 15 odstotkov v primerjavi z letom 1989 (The Road to Stability and Prosperity in SEE, 2000, str. 26).

Gospodarsko oživljanje v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije je potekalo počasi, saj je BDP leta 2002 znašal le 77 odstotkov BDP iz leta 1989, medtem ko je v državah srednje Evrope v tem obdobju porasel za 15 odstotkov. BDP na prebivalca je leta 1990 znašal 33 odstotkov povprečja EU, leta 2002 pa le še 24 odstotkov.

Slika 1: Gibanje vrednosti realnega BDP po državah

Opomba: Za Bosno in Hercegovino ni podatkov; Države srednje Evrope: Češka Republika, Poljska, Madžarska, Slovaška in Slovenija.

Vir: Economic Survey of Europe, 2003

Države na ozemlju nekdanje Jugoslavije so bile v obdobju tranzicije soočene tudi z upadanjem stopnje produktivnosti. Medtem ko države srednje Evrope dosegajo stopnjo produktivnosti, ki je enkrat in pol višja kot leta 1989, povprečna produktivnost v obravnavanih štirih državah dosega le 90 odstotkov produktivnosti iz leta 1989. Za dvig

produktivnosti države potrebujejo globlje podjetniško prestrukturiranje in nove investicije (The Road to Stability and Prosperity in SEE, 2000, str. 26).

Ključni razlog nizke gospodarske rasti in produktivnosti v obravnavanih državah je tudi v nezadostnem in neprimernem investiranju. Delež investicij v BDP se je v državah (brez Bosne in Hercegovine) iz 23 odstotkov leta 1992 zmanjšal na 18 odstotkov v letu 2002. Za primerjavo se je ta delež v državah srednje Evrope v istem obdobju povečal za 9 odstotnih točk (iz 19 na 28 odstotkov investicij v BDP).

Medtem ko države na ozemlju nekdanje Jugoslavije po obsegu investicij zaostajajo za državami srednje Evrope, pa je delež tujih neposrednih investicij v BDP enak ali le malo nižji kot v državah srednje Evrope. Obravnavane štiri države imajo predvsem premalo domačih investicij. Za dvig gospodarske rasti je ključno povečati obseg in učinkovitost investicij.

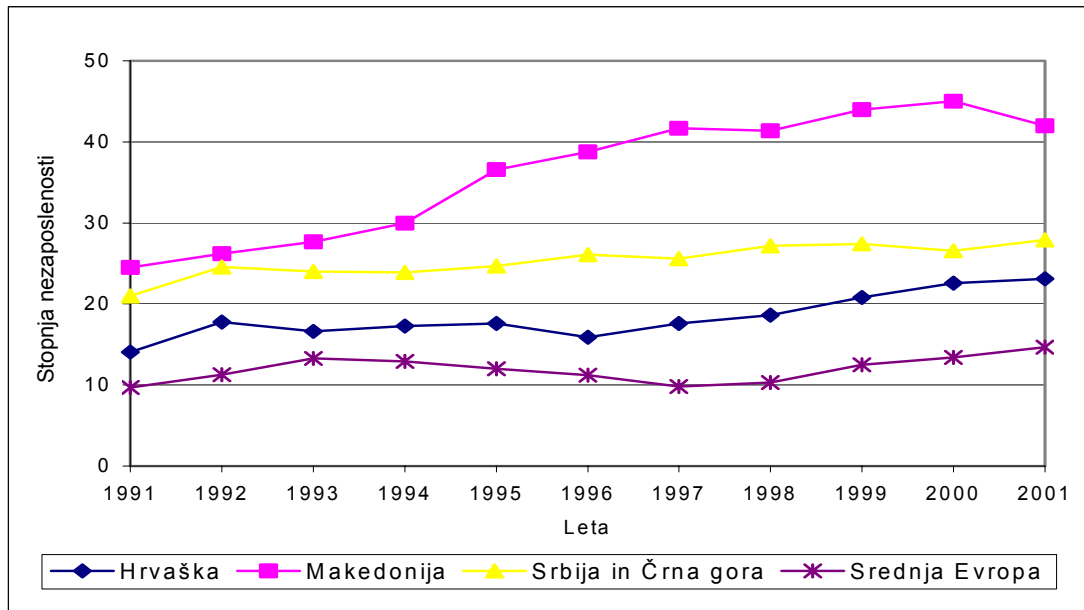
Tranzicija je pomenila razočaranje za države v regiji, ki se še vedno soočajo s problemi zagotavljanja makroekonomske stabilnosti. Nobeni od držav še ni uspelo vzpostaviti trdnih temeljev za zadovoljivo gospodarsko rast in izboljšanje življenjskega standarda. Prvi temeljni dejavnik, ki bo v prihodnje opredeljeval interes tujine za gospodarsko sodelovanje z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije je sama velikost trgov teh držav, ta pa je močno povezana s kupno močjo njihovega prebivalstva. Realno je pričakovati, da bo kupna moč prebivalstva v tem delu sveta vsaj v srednjeročnem obdobju ostala na relativno skromni ravni, kar bo predstavljalo določeno omejitev za bistveno povečanje gospodarskega interesa tujine za sodelovanje z regijo.

3.2. Socialni razvoj

Slab gospodarski položaj in regionalni konflikti so v preteklem desetletju pustili svoj pečat tudi na življenjskem standardu ljudi, ki je v obdobju po letu 1990 znatno upadel. Gibanja na področju zaposlenosti in plač so le eden od indikatorjev upadanja življenjskega standarda. V državah regije so plače padale skozi celotno obdobje tranzicije, medtem ko so v petih državah srednje Evrope leta 1997 že presegle raven iz leta 1990.

Stopnja registrirane nezaposlenosti v obravnavanih državah je v celotnem obdobju tranzicije močno presegala nezaposlenost držav srednje Evrope. Registrirana nezaposlenost je dosegla celo 36 odstotkov v Makedoniji in 30 odstotkov v Srbiji in Črni gori. Obseg kombinirane registrirane in neregistrirane brezposelnosti v Bosni in Hercegovini je po nekaterih ocenah presegel celo 55 odstotkov. Podatke o nezaposlenosti v obravnavanih državah je sicer potrebno jemati z rezervo (velik delež sive ekonomije), kljub temu pa so prikazane številke pokazatelj slabih življenjskih razmer v teh državah.

Slika 2: Gibanje registrirane stopnje nezaposlenosti po državah

Opomba: Za Bosno in Hercegovino ni podatkov; države srednje Evrope: Češka Republika, Poljska, Madžarska, Slovaška in Slovenija.

Vir: Economic Survey of Europe, 2003

Kljub težavam zaradi slabe razpoložljivosti podatkov ti kažejo, da se je v obravnavanih državah revščina drastično povečala. Za revščino je značilno, da kaže velike socialne razlike znotraj posameznih držav (med Republiko Srbsko in Federacijo Bosne in Hercegovine). Revščina na podeželju je veliko večja kot v urbanih naseljih (Hrvaška). Obstaja močna povezava med nivojem izobrazbe in revščino, večja gospodinjstva so revnejša (izjema je Hrvaška) (The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe, 2000, str. 31).

Tabela 3: Socialni indikatorji, 1997

Države	Indeks človekovega razvoja – rang (1997)	Stopnja umrljivosti dojenčkov (1997)	Pričakovana življenjska doba ob rojstvu
Hrvaška	0.773/55	8.2	72.6
Bosna in Hercegovina	n.p.	12.7	72.3
Makedonija	0.749 / 73	15.7	73.1
Srbija in Črna gora	n.p.	14.3	72.3

Opomba: Indeks človekovega razvoja sestavljajo tri komponente: življenjsko pričakovanje ob rojstvu, izobraženost, realni BDP na prebivalca.

Vir: The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe, World Bank, 2000

V obravnavanih državah je v zadnjem desetletju opazna znatna rast dohodkovne neenakosti, kar je razvidno tudi iz mere neenakosti - Ginijevega koeficienta². Ta se je zelo poslabšal zlasti v Makedoniji (porast od 20 na 30) ter v Srbiji in Črni gori. Na Hrvaškem je Ginijev koeficient za izdatke ocenjen na 32 v letu 1998. Za Bosno in Hercegovino se ocenjuje, da ima eno največjih neenakosti v prihodkih.

Blaginjo in življenjski standard v regiji lahko ocenjujemo tudi drugače in ne le iz perspektive prihodkov in izdatkov. Pomemben dejavnik, ki je v preteklosti vplival na življenjsko raven so velika gibanja populacije kot posledica konfliktov v bivši Jugoslaviji. Ocene kažejo, da je okrog tri milijone ljudi bodisi trajno ali začasno zapustilo svoje domove. Izguba imetja, socialni in psihološki vpliv fizične dislokacije so bistveno prispevali k znižanju življenjskega standarda pomembnega dela prebivalstva v regiji.

Osnovne storitve kot so izobraževanje, zdravstvo in infrastruktura predstavljajo naslednji pomemben indikator življenjskega standarda. Kvaliteta storitev v državah je slaba, infrastruktura pa dotrajana in ponekod tudi delno uničena.

Demografska struktura regije je dokaj heterogena. Kosovo denimo, beleži največji delež mlade populacije in ima najvišjo stopnjo rodnosti v Evropi. Regija kot celota pa izkazuje znaten padec stopnje rodnosti. Gre za pojav, ki je sicer značilen za države na prehodu.

Pričakovana življenjska doba za moške kaže rahel padec iz 68.6 na 68.2 let, življenjsko pričakovanje za ženske pa je poraslo iz 74.5 v letu 1990 na 74.7 v letu 1997. Kljub takšni

² Glej opredelitev pod tč. 4.1.

splošni sliko podatki za Makedonijo kažejo na porast pričakovane življenjske dobe za oba spola.

Zdravstveni kazalci so naslednji pomemben indikator napredka v življenjskem standardu. Stopnja umrljivosti kaže zadovoljivo sliko, vendar ostaja še vedno visoka v primerjavi z državami srednje Evrope. Dostop do socialnih storitev se še vedno zelo razlikuje od države do države. Zdravstveno stanje ni le produkt sistema varovanja zdravja, temveč tudi odraz ostalih dejavnikov, to je pogojev bivanja, kot npr.: onesnaženje voda, higijenske razmere, izobraževanje žensk in podobno.

Tabela 4: Stopnja umrljivosti otrok (na tisoč rojstev)

Države	1990	1997	Letna sprememba (v %)
Hrvaška	10.7	8.2	-4
Bosna in Hercegovina	15.3	12.7	-3
Makedonija	22.8	15.7	-5
Srbija in Črna gora	22.8	14.3	-6

Vir: The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe, World Bank, 2000

Za države regije je značilno, da je v zadnjih nekaj desetletjih prišlo do znatnega poslabšanja okoljskih indikatorjev. Industrializacija regije v obdobju socializma je posvečala nezadostno pozornost vplivom na okolje. Obdobje tranzicije in vojna so razmere še poslabšali. V vojni poškodovane industrijske zmogljivosti so kvarno vplivale zlasti na zaloge vode in zemljo. Prizadeti so bili zlasti pripadniki nižjih dohodkovnih slojev, katerih eksistenca je v veliki meri vezana na izkoriščanje naravnih virov. Poslabšanje okolja je torej dodaten dejavnik, ki je vplival na poslabšanje življenjskega standarda in s tem na pojav socialnih problemov.

3.3. Napredek na področju strukturnih reform

Obravnavane države so tranzicijski proces pričele graditi na šibkih temeljih: politična negotovost, neučinkovite inštitucije in fragmentirana civilna družba. Razpad bivše države je vplival na gospodarske aktivnosti in v medsebojno sodelovanje vnesel precejšnjo mero negotovosti in nezaupanja. Uvedba sankcij proti Srbiji in Črni gori je dodatno pretrgala pomembne trgovinske in prometne povezave, temu pa je sledila tudi kriza na Kosovu.

Dosežen napredek na področju strukturnih reform je bil zato slabši kot v državah srednje in vzhodne Evrope, vendar večji v primerjavi s skupnostjo neodvisnih držav. Povprečni tranzicijski indikator EBRD je za obravnavane države leta 2002 znašal 2.61 (leta 1999 2.19), v državah srednje in vzhodne Evrope 2.95, v skupnosti neodvisnih držav pa 2.12 (Transition report 2002, EBRD, 2003).

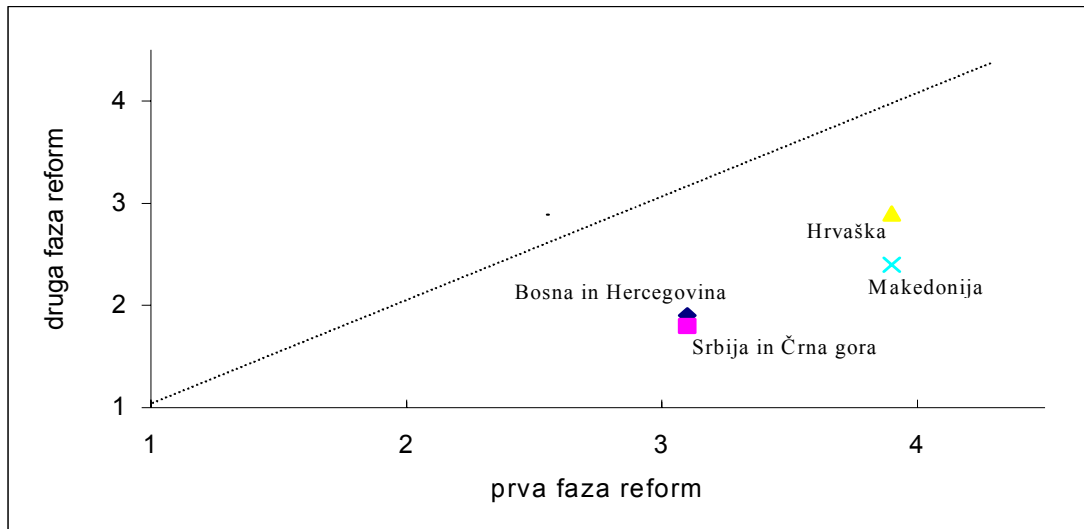
Tabela 5: Napredek reform, stanje leta 2002

Države	Podjetniške reforme	Konkurenčna politika	Privatizacija	Bančništvo
Hrvaška	3.3	2.0	3.5	3.7
Bosna in Hercegovina	2.3	1.0	2.5	2.3
Makedonija	3	2.0	3.5	3
Srbija in Črna gora	2.3	1.0	2.5	1

Vir: Transition report 2002, EBRD,2003; izračuni avtorja

Tranzicijski pokazatelji kažejo na velike razlike tako med posameznimi vrstami reform kakor tudi med posameznimi državami. Obravnavane države so v glavnem že zaključile t. im. prvo fazo reform, ki se je nanašala na cenovno in trgovinsko liberalizacijo ter privatizacijo majhnih in srednjih podjetij. Druga faza reform se nanaša na politiko konkurence, podjetniško prestrukturiranje, razvoj tržno delujočih finančnih institucij, izgradnjo infrastrukture in privatizacijo velikih sistemov. Največji napredek v tranziciji izkazuje Hrvaška, ki prednjači zlasti na področju reforme bančnega in finančnega sektorja ter izgradnje infrastrukture. Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora zaostajata na področju konkurenčne politike, reforme bančnega sektorja in privatizacije velikih sistemov.

Slika 3: Prva in druga faza tranzicije, stanje leta 2002

Vir: Transition report 2002, EBRD, 2003

Napredovanje inštitucionalnih reform poteka počasneje v primerjavi s prvo fazo reform, kar ob pomanjkanju varnosti lastnine, poslovnega urejanja in obstoju korupcije predstavlja oviro investiranju in gospodarski rasti. Navkljub močni povezavi med obema fazama reform, napredek v liberalizaciji in privatizaciji ne zadošča za učinkovit prehod v inštitucionalno preobrazbo. Drugi pomembni dejavniki, kot so politična liberalizacija in konkurenca, mednarodno integriranje ter kulturne in socialne spremembe olajšujejo prehod k tržno usmerjenim inštitucijam. Tako je denimo Srbija in Črna gora leta 2002 med tranzicijskimi državami zabeležila največji napredek v tranziciji v primerjavi z letom poprej, kar je rezultat znatnih političnih sprememb v državi po letu 2000 (Transition report 2002, EBRD, 2003, str. 24).

3.4. Mednarodna pomoč

Mednarodna pomoč, v obliki subvencij in posojil, igra pomembno vlogo v financiranju investicij, podpiranju reform in izravnavanju plačilnih obveznosti v obravnavanih državah. EU je daleč največja donatorka pomoči državam na območju nekdanje Jugoslavije. Od leta 1991 je petnajsterica v obliki različnih programov pomoči območju namenila več kot 6 mia EUR, do konca leta 2006 pa naj bi ta znesek dosegel celo 10 mia EUR. Z nastankom vojaškega konflikta na Kosovu spomladi leta 1999 je mednarodna skupnost na nastale razmere odgovorila koordinirano in odločno. EU je oblikovala t.im. Stabilizacijsko asociacijski proces za države zahodnega Balkana, ki je novembra 2000 odprl pot za začetek integracije v EU ter oblikoval smernice za politične in gospodarske reforme. Poleg tega je mednarodna skupnost podprla oblikovanje Pakta stabilnosti, ki je koordiniran in strateško

dogovorjen načrt usmerjenega delovanja širše mednarodne skupnosti pod vodstvom EU, s ciljem, da se v regiji doseže stabilnost in vzpostavijo pogoji za delovanje demokratičnih inštitucij in tržne ekonomije.

Tabela 6: Mednarodna pomoč državam na ozemlju nekdanje Jugoslavije v mio EUR

	1999	2000	2001	2002
Finančne inštitucije (EBRD,WB,EIB)	2.045	2.295	2.222	2.644
Mednarodni denarni sklad	394	646	332	529
Bilateralni donatorji in Evropska Skupnost	3.587	3.689	4.058	3.733
Skupaj	6.026	6.630	6.612	6.906

Vir: <http://www.seerecon.org/joreport2001/index.html>, 3.11.2003

Medtem ko je EU še naprej največja dajalka pomoči, narašča tudi delež mednarodnih finančnih inštitucij (te so v glavnem dajalec posojil). Takšen trend je pričakovati tudi v naslednjih letih, saj se bodo obravnavane države morale soočiti z bistveno zmanjšanim obsegom prilivov nepovratne finančne pomoči iz tujine. Realno je pričakovati, da se bodo države v večji meri naslanjale na dolžniške vire, predvsem na kredite mednarodnih finančnih inštitucij. Proces obnove je v velikem delu namreč že zaključen, države prejemnice pomoči pa so že izboljšale tudi absorpcijske zmogljivosti za profitabilne investicijske projekte.

4.KONKURENČNOST DRŽAV NA OZEMLJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE

4.1. Izbor kazalcev za izračun nacionalne konkurenčnosti

Zbiranje podatkov devetih skupin, ki jih sestavlja 54 kazalcev, se je v primeru obravnavanih šestnajstih držav izkazalo za zelo težavno. Razlog je v statističnih podatkih, ki so za izbrane države pomanjkljivi, pogosto metodološko neusklajeni, kar vse je terjalo odstopanja od prvotno izbranih kazalcev prilagojenih WEF in IMD ter prilagajanje izbora razpoložljivim podatkom in ocenam avtorja.

V nadaljevanju sledi pregled izbranih kazalcev po skupinah:

EKONOMSKA MOČ DRŽAVE

Realna rast BDP
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$)
Bruto investicije (% BDP)
Predelovalne dejavnosti – dodana vr. (% BDP)
Storitve – dodana vr. (% BDP)

ODPRTOST DRŽAVE

Tehtana povprečna carinska stopnja
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP)
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge)
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP)
Izvoz + uvoz (% BDP)
Carinski prihodki (% uvoza)
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov)

VLADA

Vladni izdatki (% BDP)
Zunanji dolg (% BDP)
Davki na prihodke, profite in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov)
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP)
Inflacija (v %)
Delež privatnega sektorja v BDP (%)

FINANCE

Posojilna obrestna mera – depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah)
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP)
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP)
Ocena kreditne sposobnosti države

INFRASTRUKTURA

Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev)
Asfaltirane ceste (% vseh cest)
Zračni transport (št. prepeljanih potnikov v tisočih na št. prebivalcev, v %)
Poraba elektrike na prebivalca (kwh)
Telefonske linije (št. linij na tisoč prebivalcev)
Stroški telefonskih klicev v ZDA (ZDA \$ za 3 minute)

ZNANOST in TEHNOLOGIJA

Število osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev, v %)
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev, v %)
Izdatki za raziskave in razvoj (% BNP)
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč prebivalcev)
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti)
Emisija organskih vodnih onasneževalcev (v kg na dan na zaposlenega)
Emisija ogljikovega dioksida (v 1000 kg na prebivalca)

UČINKOVITOST

Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega)
Produktivnost kmetijstva (dodana vrednost na delavca)
Produktivnost industrije (odstotna sprememba v sektorju na zaposlenega)
Stroški dela na enoto (realne plače glede na produktivnost, v %)

TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE

Stopnja nezaposlenosti
Ženske v delovni populaciji (v %)
Delovna populacija (povprečna stopnja rasti v %)
Gini indeks
Izdatki za izobraževanje (% BNP)
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %)
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let glede na aktivno populacijo)

KRIMINALITETA

Ugotovljeno ponarejanje denarja (št. primerov na sto tisoč prebivalcev)
Ugotovljene goljufije (št. primerov na sto tisoč prebivalcev)
Podjetja podvržena korupciji (% od vseh podjetij)
Korupcijski davek (% od letnih prihodkov podjetja)
Izgube zaradi kriminala (% prodaje)
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov)
Percepcijski indeks

V analizo so vključeni podatki za leto 2002. V primerih, ko podatki za to leto niso na voljo, uporabljam podatke za najbližje razpoložljivo leto. Zaradi slabe statistike izbranih kazalcev ni mogoče opraviti letne analize konkurenčnosti. Da bi kljub temu lahko ugotovila spremembe konkurenčnosti v času, je izračun konkurenčnosti narejen tudi za leto 1996. V primerih, ko podatki za leto 1996 niso na voljo, prav tako uporabljam podatke za najbližje razpoložljivo

leto. V nekaterih primerih so podatki na voljo le za določeno obdobje (npr. odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem).

Pri prvi skupini Ekonomska moč države ni bilo težav in metodoloških problemov pri zbiranju podatkov za šestnajst držav.

V okviru druge skupine Odprtost države, podatek o tehtani povprečni carinski stopnji predstavlja povprečje dejansko pripisanih stopenj, tehtanih z deležem uvoza proizvodov iz posamezne države. Podatek sem črpala iz publikacije Index of Economic Freedom, ki jo vsako leto izdaja Heritage fundacija iz Washingtona. Podatki o carinskih prihodkih in obdavčitvi mednarodne trgovine so na voljo v publikaciji Svetovne Banke z naslovom World Development Indicators. Davki mednarodne trgovine vključujejo uvozne dajatve, izvozne dajatve, dobičke na izvozne in uvozne monopole in obdavčitev menjalnih razlik. Podatki za Bosno in Hercegovino, Makedonijo ter Srbijo in Črno goro so ocenjeni na podlagi podatkov o uvoznih in izvoznih dajatvah. Delež trgovine v BDP je opredeljen kot vsota izvoza in uvoza v BDP.

Podatki za izdatke in dolg vseh ravni države iz skupine Vlada zajemajo poleg izdatkov in dolga osrednje ravni države tudi dolg lokalnih skupnosti in skladov, kjer ti delujejo. Vladni izdatki vključujejo nepoplačljive tekoče in kapitalske izdatke. Ne vključujejo pa vladnih posojil in poplačil. Celotno stanje dolga je vsota javnega in javnogarantiranega dolgoročnega dolga, zasebnega negarantiranega dolgoročnega dolga, uporabljenih sredstev IMF in kratkoročnega dolga. Davki na prihodke, profite in kapitalske zasluzke pomenijo obdavčitev dejanskih ali verjetnih neto prihodkov posameznikov, profitov podjetij in kapitalskih zasluzkov, ki se nanašajo na zemljo, vrednostne papirje in ostala sredstva. Proračunske subvencije se nanašajo na transfere podjetjem in gospodinjstvom in ne vključujejo socialnih transferov.

Skupina Finance poleg skupine Učinkovitost prikazuje najmanjše število kazalcev. Bruto nacionalno varčevanje je izračunano kot razlika med bruto nacionalnim prihodkom ter javno in privatno potrošnjo, dodani so neto tekoči transferi. Vrednost trgovanja na borzi se nanaša na celotno vrednost delnic s katerimi se trguje na borzi v določenem obdobju. Podatki so na voljo v publikaciji Standard and Poor, Emerging Stock Markets Factbook. Ocena kreditne sposobnosti države je bila povzeta po publikaciji Euromoneya, ki z najvišjo oceno 100 ocenjuje gospodarstvo, ki je najhitreje rastoče, z najboljšimi gospodarskimi rezultati doseženimi v idealnih pogojih. Ocena tveganja po Euromoneyu uporablja tri skupine indikatorjev, in sicer analitične, kreditne in tržne indikatorje.

V okviru infrastrukture prikazano cestno omrežje vključuje avtoceste, glavne ceste, drugorazredne in regionalne ceste ter vse ostale ceste v posamezni državi. Asfaltirane ceste so prikazane v odstotku glede na vse ceste, merjeno v dolžnini. Podatki o potnikih v zračnem

prometu se nanašajo na domače in tuje letalske potnike, ki potujejo na letalih registriranih v državi.

Kot visoko tehnološki proizvodi se smatrajo računalniki, farmacevtski izdelki, znanstveni instrumenti in elektronika. Odobreni patenti so tisti, ki jih odobri nacionalna patentna pisarna kot inovacijo. Patent lastniku zagotavlja zaščito inovacije, največkrat za obdobje 20 let. Podatki so črpani iz statistike Svetovne organizacije za intelektualno lastnino.

Med kazalce zaradi pomanjkljivih podatkov ni bilo mogoče vključiti pokazateljev učinkovitosti dela menedžerjev, kot so denimo število izgubljenih dni, plačila menedžerjem in podobno. Tako je oblikovana skupina Učinkovitost, ki vključuje kazalce produktivnosti in stroške dela. Produktivnost dela je izračunana kot proizvodnja v primerjavi z zaposlenostjo. Stroški dela na enoto dejansko merijo spremembo deleža dela v dodani vrednosti in so izračunani kot realne plače glede na produktivnost.

Skupino Trg dela in izobraževanje sestavlja osem kazalcev, ki poleg zaposlovanja, aktivnosti žensk in izobraževanja merijo tudi razdelitev dohodka. Ginijev koeficient³ predstavlja dvakratnik ploščine med Lorenzovo krivuljo in krivuljo (premico) popolne dohodkovne enakosti. Vrednost koeficienta je med 0 in 1. Vrednost 0 zavzame, ko Lorenzova krivulja sovпада s krivuljo popolne enakosti, vrednost 1 pa, ko ena sama oseba (ali eno gospodinjstvo) prejema ves dohodek. Ginijev koeficient za Bosno in Hercegovino ni na voljo, ocena temelji na predpostavki, da je vrednost koeficienta v tej državi najvišja v regiji. Ginijev koeficient je prikazan kot indeks. Pri vpisu v osnovnošolsko izobraževanje je upoštevana populacija med 7. in 15. letom. Javni izdatki za izobraževanje sestojijo iz javnih izdatkov za javno izobraževanje, subvencij privatnim izvajalcem izobraževanja na osnovni, sekundarni in terciarni ravni. Izdatek za izobraževanje v Bosni in Hercegovini je ocenjen. Podatki zajeti v omenjeni skupini so na voljo v Transition Report, World Development Indicators in v statistiki UNESCO.

Deveta skupina Kriminaliteta je sestavljena iz sedmih kazalcev. Podatke sem črpala iz Transition Report, statistike INTERPOLA in Svetovne banke. Med posameznimi državami je opaziti velike razlike, ki so po vsej verjetnosti rezultat učinkovitosti pristojnih organov pri odkrivanju kaznivih dejanj. Prikazani podatki se namreč nanašajo na primere znane policiji. Potrebno je opozoriti, da so v posameznih državah kazniva dejanja različno uzakonjena. Poleg tega je po državah različno razmerje med dejansko in zaznano kriminaliteto ter različno vodenje statistike, tako da podatki niso najboljše primerljivi. Podatki o podjetjih podvrženih podkupovanju, korupcijskemu davku, izgubam zaradi kriminalnih dejanj in času potrebnem za izterjavo zapadlih plačil so bili pridobljeni iz objavljenih rezultatov vprašalnika Evropske banke za obnovo in razvoj. Podatki po državah so izračunani kot netehtano povprečje

³ $G = 1 + 1/n - [2/n^2 \mu (y_1 + 2y_2 + \dots + ny_n)]$ $y_i =$ razpoložljivi dohodek $n =$ število gospodinjstev
 $\mu =$ povprečni dohodek populacije

posameznih podjetij. Podatki o izgubah zaradi kriminala in povprečnem času potrebnem za izterjavo plačil so na voljo le za leto 2002, enake vrednosti so prikazane tudi pri analizi leta 1996. Percepcijski indeks⁴ je povzet po podatkih Svetovne banke in kaže kakšno je mnenje poslovnežev, akademikov in analitikov rizika o stopnji in obsegu korupcije v državi. Indeks zavzema vrednosti od 0 (visoka korupcija) do 10 (ni korupcije).

4.2. Izračun konkurenčnosti za šestnajst držav v letu 2002

Na podlagi zbranih podatkov so bile izračunane SMO in konsolidirana konkurenčnost držav. Izračunane vrednosti SMO po posameznih kazalcih in državah so razvidne iz tabele 1 v prilogi (glej tudi tabelo 7 na strani 24). Razvrstitev po SMO na prvo mesto postavi Slovenijo, sledijo skorajšnje članice EU. Hrvaška je uvrščena neposredno za Latvijo in s tem močno prednjači pred ostalimi državami nastalimi na ozemlju nekdanje Jugoslavije, ki se uvrščajo na dno lestvice. Slabšo konkurenčnost izkazuje le zadnje uvrščena Albanija.

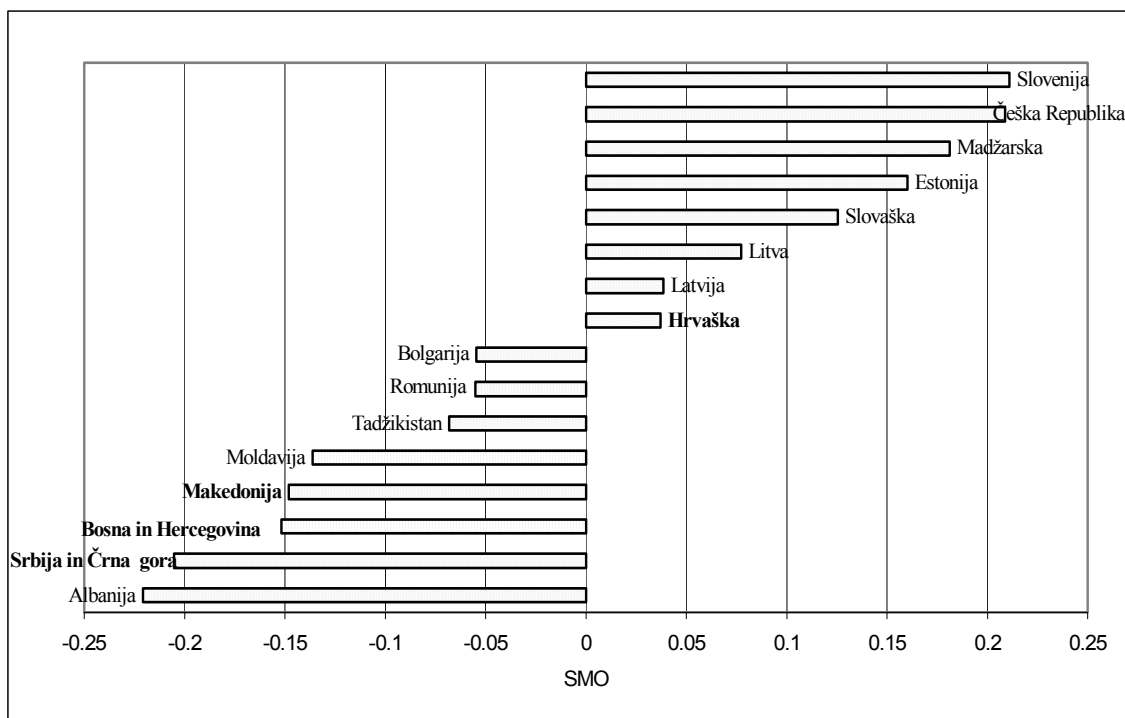
Meddržavne razlike SMO omogočajo veliko bolj natančno opredeljevanje mesta posamezne države kot je to v primeru rangiranja držav. Razlike med posameznimi SMO so največje pri osmem in devetem mestu, torej med Hrvaško in Bolgarijo (0.0919 SMO), pri enajstem in dvanajstem mestu med Tadžikistanom in Moldavijo (0.068 SMO) ter na dnu razvrstitve, med Bosno in Hercegovino ter Srbijo in Črno goro (0.0535 SMO). Najmanjša razlika je pri devetem in desetem mestu, to je med Bolgarijo in Romunijo (0.0005 SMO) ter pri sedmem in osmem mestu, med Latvijo in Hrvaško (0.0013 SMO).

V razvrstitvi držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije je največja razlika med osmo uvrščeno Hrvaško in trinajsto uvrščeno Makedonijo (0.1853 SMO), sledita štirinajsto uvrščena Bosna in Hercegovina ter predzadnje uvrščena Srbija in Črna gora (0.0536 SMO). Razlika med trinajsto in štirinajsto uvrščeno Makedonijo ter Bosno in Hercegovino je najmanjša (0.0035 SMO). Najslabše uvrščena Srbija in Črna gora za najbolje uvrščeno Hrvaško zaostaja za 0.2423 SMO. V primeru ko posameznim skupinam kazalcev pripišemo različno težo⁵ (največjo težo pripišemo skupini znanost in tehnologija, sledijo odprtost, vlada, finance, trg dela in izobraževanje, ekonomska moč, učinkovitost in kriminaliteta) je razlika pri razvrščanju opazna le v primeru Romunije in Bolgarije, ki zamenjata mesti (Bolgarija se iz devetega uvrsti na deseto mesto, Romunija pa iz desetega na deveto mesto). Ostale države obdržijo enako mesto kot pri neponderiranem izračunu.

⁴ Glej prilogo.

⁵ Glej ponderje v tabeli 1, str.8.

Slika 4: Konkurenčnost držav leta 2002

Opomba: Izračun se nanaša na neponderirane povprečne vrednosti SMO.

Vir: Izračuni avtorja

Manj natančen izračun konkurenčne sposobnosti je možen tudi z rangiranjem povprečnih vrednosti SMO po posameznih skupinah kazalcev, izračunom povprečnih rangov ter njihovim ponovnim rangiranjem (glej tabelo 8 na strani 25). V tem primeru se na prva tri mesta uvrščajo Češka Republika, Estonija in Slovenija. Hrvaška ter Srbija in Črna gora svojo uvrstitev v primerjavi z rangiranjem povprečij SMO izboljšata za eno mesto, Makedonija pa za dve mesti.

Rangiranje ponderiranih in neponderiranih rangov se razlikuje le v tem, da v primeru neponderacije po dve državi zasedata isto mesto (Češka Republika in Estonija si delita prvo, Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora pa štirinajsto mesto). Izračun ponderiranih rangov na prvo mesto uvršča Estonijo, na drugo mesto Češko Republiko, sledijo Slovenija, Madžarska, Litva, Slovaška, Hrvaška in Latvija. Na drugem delu lestvice se Makedonija uvršča za Bolgarijo in Tadžikistanom, sledijo Romunija in Moldavija, Srbija in Črna gora, Bosna in Hercegovina ter Albanija.

Tabela 7: Izračun konkurenčnosti za leto 2002 ob uporabi SMO

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	SMO povprečje	Rang	SMO pond. povprečje	Rang
Bosna in Hercegovina	-0.6210	-0.2802	-0.1279	-0.2209	-0.1227	-0.0840	0.2294	-0.1531	0.0157	-0.1516	14	-0.1606	14
Hrvaška	0.0835	-0.0402	-0.0020	0.0358	0.1146	0.0731	0.2465	-0.2033	0.0271	0.0372	8	0.0318	8
Makedonija	-0.8052	-0.1405	0.0404	-0.1248	0.1043	-0.0830	-0.2182	-0.0225	-0.0838	-0.1481	13	-0.1413	13
Srbija in Črna gora	-0.7394	-0.1332	-0.3480	-0.2264	-0.0153	0.0376	-0.3250	0.0054	-0.1015	-0.2051	15	-0.1981	15
Albanija	-0.9277	-0.3464	0.2227	-0.2217	-0.2033	-0.1765	-0.0345	-0.1502	-0.1486	-0.2207	16	-0.2165	16
Bolgarija	-0.2985	0.0269	0.0218	-0.1024	-0.0417	-0.1027	0.0830	0.0054	-0.0842	-0.0547	9	-0.0548	10
Češka Republika	0.8276	0.1536	0.0347	0.3204	0.1100	0.0490	0.1543	0.1823	0.0477	0.2088	2	0.2037	2
Estonija	0.3266	0.2165	0.0432	0.1561	0.1437	0.0885	0.1283	0.0514	0.2866	0.1601	4	0.1547	4
Latvija	0.2401	0.0811	0.0046	0.0725	-0.0370	-0.0439	-0.0815	0.0511	0.0591	0.0385	7	0.0381	7
Litva	0.2052	0.1873	0.1515	-0.0206	0.0280	-0.0362	0.0952	0.0623	0.0234	0.0773	6	0.0771	6
Madžarska	0.6388	0.1567	-0.0285	0.4765	0.0266	0.1359	-0.0121	0.0586	0.1781	0.1812	3	0.1804	3
Moldavija	-0.5655	0.0332	-0.0224	-0.1637	-0.1009	-0.0744	-0.1905	-0.0014	-0.1397	-0.1361	12	-0.1274	12
Romunija	0.0456	-0.0161	-0.0820	-0.2038	-0.1853	0.0356	0.0987	-0.0133	-0.1761	-0.0552	10	-0.0540	9
Slovaška	0.6885	0.1247	-0.0299	0.1854	0.0078	0.0189	0.0166	0.1646	-0.0457	0.1256	5	0.1243	5
Slovenija	0.7685	0.0366	0.0549	0.2213	0.2623	0.2191	-0.0580	0.1102	0.2839	0.2110	1	0.2072	1
Tadžikistan	0.1329	-0.0600	0.0669	-0.1836	-0.0911	-0.0570	-0.1320	-0.1476	-0.1419	-0.0681	11	-0.0644	11

Legenda: 1 Ekonomska moč države, 2 Odprtost države, 3 Vlada, 4 Finance, 5 Infrastruktura, 6 Znanost in tehnologija, 7 Učinkovitost, 8 Trg dela in izobraževanje, 9 Kriminaliteta.

Opomba: Prikazane so povprečne vrednosti SMO.

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 8: Izračun konkurenčnosti za leto 2002 ob uporabi rangiranja

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Povprečje rangov	Rang	Pond. povprečje rangov	Rang
Bosna in Hercegovina	13	15	15	14	14	14	2	15	8	12.2	14	12.6	15
Hrvaška	9	11	10	7	3	4	1	16	6	7.4	7	7.6	7
Makedonija	15	14	6	10	5	13	15	12	10	11.1	11	11.1	11
Srbija in Črna gora	14	13	16	16	9	6	16	8	12	12.2	14	12.1	14
Albanija	16	16	1	15	16	16	10	14	15	13.2	16	13.2	16
Bolgarija	11	9	8	9	11	15	7	9	11	10	9	10.1	9
Češka Republika	1	4	7	2	4	5	3	1	5	3.5	1	3.6	2
Estonija	5	1	5	5	2	3	4	6	1	3.5	1	3.6	1
Latvija	6	6	9	6	10	10	12	7	4	7.7	8	7.8	8
Litva	7	2	2	8	6	9	6	4	7	5.6	5	5.6	5
Madžarska	4	3	12	1	7	2	9	5	3	5.1	4	5.0	4
Moldavija	12	8	11	11	13	12	14	10	13	11.5	13	11.4	13
Romunija	10	10	14	13	15	7	5	11	16	11.2	12	11.2	12
Slovaška	3	5	13	4	8	8	8	2	9	6.6	6	6.7	6
Slovenija	2	7	4	3	1	1	11	3	2	3.7	3	3.7	3
Tadžikistan	8	12	3	12	12	11	13	13	14	10.8	10	10.7	10

Legenda: 1 Ekonomska moč države, 2 Odrprtost države, 3 Vlada, 4 Finance, 5 Infrastruktura, 6 Znanost in tehnologija, 7 Učinkovitost, 8 Trg dela in izobraževanje, 9 Kriminaliteta.

Opomba: Prikazano je rangiranje povprečnih vrednosti SMO.

Vir: Izračuni avtorja

4.2.1. Bilance prednosti in slabosti za šestnajst držav leta 2002

Na podlagi izračunanih vrednosti SMO so pripravljene bilance nacionalnih konkurenčnosti, ki na levi strani prikazujejo merila, ki pomenijo prednost, na desni strani pa merila, ki pomenijo slabost posamezne države pri ugotavljanju konkurenčnosti. Meja za razporeditev meril je rang od 1 do 4 (dober rang) in rang od 13 do 16 (slab rang). Bilance prednosti in slabosti po državah predstavljajo dobro osnovo za oblikovanje potrebnih ukrepov ekonomske politike za izboljšanje nacionalne konkurenčnosti.

V nadaljevanju sledi pregled bilanc prednosti in slabosti za 16 držav (tabele od 9 do 24):

Tabela 9: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Slovenija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
BDP na prebivalca	1	Realna rast BDP	13
Bruto investicije	4		
Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	1	Odprtost države	
		Tendenca k trgovanju	15
Odprtost države			
Tekoči račun plačilne bilance	1	Vlada	
		Inflacija	13
Vlada			
Zunanji dolg	3	Učinkovitost	
		Produktivnost dela	14
Finance		Produktivnost industrije	14
Posojilna - depozitna obrestna mera	4		
Ocena kreditne sposobnosti države	1	Kriminaliteta	
Bruto nacionalno varčevanje	4	Čas potreben za rešitev zap. plačil	16
Infrastruktura			
Asfaltirane ceste	2		
Zračni transport	1		
Poraba električne energije	1		
Telefonske linije	1		
Znanost in tehnologija			
Št. osebnih računalnikov	1		
Št. uporabnikov interneta	2		
Izdatki za raziskave in razvoj	1		
Št. odobrenih patentov	1		
Emisija organskih vodnih onas.	4		
Trga dela in izobraževanje			
Stopnja nezaposlenosti	4		
Vpis v osnovn. izobraževanje	4		
Stopnja odvisnosti	1		
Kriminaliteta			
Ugotovljeno ponarejanje denarja	1		
Ugotovljene goljufije	2		
Podjetja podvržena korupciji	1		
Korupcijski davek	4		
Percepcijski indeks	1		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 10: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Češka Republika

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
BDP na prebivalca	2	Realna rast BDP	14
Bruto investicije	1		
Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	1	Odprtost države	
		Izvozna diverzifikacija	13
Odprtost države			
Tendenca k trgovanju	4	Vlada	
Izvoz+uvoz v BDP	4	Vladni izdatki	13
Obdavčitev mednarodne trgovine	3	Proračunske subvencije podjetjem	14
Vlada		Infrastruktura	
Zunanji dolg	4	Stroški lokalnih telefonskih klicev	15
Inflacija	1		
Delež privatnega sektorja	1	Znanost in tehnologija	
		Emisija ogljikovega dioksida	15
Finance			
Posojilna - depozitna obrestna mera	2		
Ocena kreditne sposobnosti	3		
Bruto nacionalno varčevanje	2		
Vrednost trgovanja na borzi	2		
Infrastruktura			
Asfaltirane ceste	1		
Poraba elektrike na prebivalca	2		
Telefonske linije	2		
Znanost in tehnologija			
Št. uporabnikov interneta	4		
Izdatki za raziskave in razvoj	3		
Emisija organskih vodnih onas.	1		
Upravljanje			
Produktivnost dela	4		
Produktivnost kmetijstva	4		
Produktivnost industrije	4		
Stroški dela na enoto	4		
Trg dela in izobraževanje			
Gini indeks	3		
Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	1		
Kriminaliteta			
Ugotovljene goljufije	4		
Podjetja podvržena korupciji	4		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 11: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Madžarska

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Vlada	
Bruto investicije	4	Davki na prihodke, prof. in kap.zas.	14
BDP na prebivalca	3		
Realna rast BDP	4	Infrastruktura	
		Asfaltirane ceste	13
Odprtost države			
Tekoči račun plačilne bilance	2	Učinkovitost	
		Produktivnost dela	13
Vlada			
Delež privatnega sektorja	1	Trg dela in izobraževanje	
		Delovna populacija	13
Finance			
Posojilna - depozitna obrestna mera	1	Kriminaliteta	
Ocena kreditne sposobnosti	2	Čas potreben za rešitev zapadlih pl.	13
Bruto nacionalno varčevanje	3		
Vrednost trgovanja na borzi	1		
Infrastruktura			
Gostota cestne mreže	3		
Telefonske linije	3		
Znanost in tehnologija			
Število odobrenih patentov	2		
Trg dela in izobraževanje			
Stopnja nezaposlenosti	3		
Odstotek otrok z zaklj. osn. izobr.	2		
Kriminaliteta			
Ugotovljene goljufije	1		
Izgube zaradi kriminala	2		
Percepcijski indeks	3		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 12: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Estonija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Odprtost države	
Realna rast BDP	4	Izvozna diverzifikacija	14
Storitve-dodana vr.	2	Carinski prihodki	16
Odprtost države		Vlada	
Tehtana povprečna carinska st.	1	Davki na prihodke, prof., kap. zasl.	14
Tendenca k trgovanju	3		
Uvoz+izvoz v BDP	2	Infrastruktura	
Obdavčitev mednarodne trgovine	1	Asfaltirane ceste	16
Vlada		Znanost in tehnologija	
Proračunske subvencije podjetjem	4	Število odobrenih patentov	13
Delež privatnega sektorja	1	Emisija organskih vodnih onas.	13
		Emisija ogljikovega dioksida	16
Finance			
Posojilna - depozitna obrestna mera	3	Trg dela in izobraževanje	
Ocena kreditne sposobnosti	4	Delovna populacija	14
Vrednost trgovanja na borzi	3	Gini indkes	15
Infrastruktura			
Gostota cestne mreže	1		
Zračni transport	3		
Znanost in tehnologija			
Št. osebnih računalnikov	2		
Št. uporabnikov interneta	1		
Upravljanje			
Produktivnost dela	2		
Trg dela in izobraževanje			
Ženske v delovni populaciji	2		
Izdatki za izobraževanje	2		
Vpis v osnovn. izobraževanje	2		
Kriminaliteta			
Ugotovljene goljufije	3		
Podjetja podvržena korupciji	2		
Korupcijski davek	1		
Percepcijski indeks	2		
Čas potreben za rešitev zap. plačil	3		
Izgube zaradi kriminala	1		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 13: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Slovaška

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Odprtost države	
BDP na prebivalca	4	Carinski prihodki	15
Bruto investicije	2		
Storitve-dodana vr.		Vlada	
		Vladni izdatki	14
Odprtost države		Davki na prihodke, prof., kap. zasl.	16
Izvoz+uvoz v BDP	1		
		Infrastruktura	
Vlada		Zračni transport	15
Inflacija	4		
Delež privatnega sektorja	1	Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	13
Finance			
Bruto nacionalno varčevanje	1	Kriminaliteta	
Vrednost trgovanja na borzi	4	Ugotovljene goljufije	15
		Podjetja podvržena korupciji	14
Infrastruktura			
Poraba elektrike na prebivalca	3		
Znanost in tehnologija			
Št. osebnih računalnikov	4		
Emisija organskih vodnih onasn.	3		
Učinkovitost			
Stroški dela na enoto	4		
Trg dela in izobraževanje			
Delovna populacija	3		
Gini indeks	1		
Vpis v osnovn. izobraževanje	1		
Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	4		
Kriminaliteta			
Ugotovljeno ponarejanje denarja	3		
Izgube zaradi kriminala	3		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 14: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Litva

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Kriminaliteta	
Realna rast BDP	3	Čas potreben za rašitev zap. plačil	13
Odprtost države			
Tehtana povprečna carinska st.	2		
Tekoči račun plačilne bilance	4		
Izvozna diverzifikacija	2		
Tendenca k trgovanju	2		
Obdavčitev mednarodne trgovine	3		
Vlada			
Vladni izdatki	3		
Proračunske subvencije podjetjem	1		
Inflacija	2		
Infrastruktura			
Gostota cestne mreže	4		
Asfaltirane ceste	4		
Učinkovitost			
Produktivnost industrije	1		
Trg dela in izobraževanje			
Ženske v delovni populaciji	2		
Stopnja odvisnosti	1		
Kriminaliteta			
Ugotovljeno ponarejanje denarja	2		
Korupcijski davek	3		
Percepcijski indeks	4		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 15: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Latvija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Realna rast BDP	4	Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	15
Storitve-dodana vr.	1		
Bruto investicije	3	Vlada	
		Proračunske subvencije podjetjem	13
Odprtost države			
Tehtana povprečna carinska st.	4	Infrastruktura	
Izvozna diverzifikacija	4	Asfaltirane ceste	15
Obdavčitev mednarodne trgovine	2	Stroški lokalnih telefonskih klicev	13
Vlada		Znanost in tehnologija	
Inflacija	3	Emisija organskih vodnih onasn.	14
Infrastruktura		Učinkovitost	
Gostota cestne mreže	2	Produktivnost kmetijstva	13
		Produktivnost industrije	13
Znanost in tehnologija			
Število osebnih računalnikov	3	Trg dela in izobraževanje	
		Delovna populacija	15
Trg dela in izobraževanje		Odstotek otrok z zaklj. osnov. izob.	14
Ženske v delovni populaciji	1		
Izdatki za izobraževanje	3		
Kriminaliteta			
Čas potreben za rešitev zap. plačil	2		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 16: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Hrvaška

	Rang		Rang
Odprtost države		Odprtost države	
Tekoči račun plačilne bilance	3	Izvoz+uvoz v BDP	13
Carinski prihodki	3		
		Vlada	
Vlada		Vladni izdatki	15
Davki na prihodke, prof., kap. zas.	4		
		Trg dela in izobraževanje	
Infrastruktura		Izdatki za izobraževanje	13
Zračni transport	4	Vpis v osnov. izobraževanje	16
Število telefonskih linij	4	Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	16
		Delovna populacija	15
Znanost in tehnologija			
Izdatki za raziskave in razvoj	4	Kriminaliteta	
Število odobrenih patentov	3	Čas potreben za rešitev zap. plačil	15
Učinkovitost			
Produktivnost kmetijstva	1		
Produktivnost industrije	4		
Kriminaliteta			
Podjetja podvržena korupciji	3		
Korupcijski davek	2		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 17: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Bolgarija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Odprtost države	
Realna rast BDP	4	Tehtana povprečna carinska stopnja	13
Odprtost države		Vlada	
Izvozna diverzifikacija	1	Zunanji dolg	13
Infrastruktura		Finance	
Asfaltirane ceste	3	Bruto nacionalno varčevanje	15
Učinkovitost		Infrastruktura	
Produktivnost kmetijstva	3	Stroški lokalnih telefonskih klicev	16
Stroški dela na enoto	3		
		Učinkovitost	
		Produktivnost dela	15
		Trg dela in izobraževanje	
		Delovna populacija	15
		Izdatki za izobraževanje	14

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 18: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Romunija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	3	Storitve-dodana vr.	
Vlada		Odprtost države	
Zunanji dolg	2	Tehtana povprečna carinska st.	14
		Uvoz+izvoz v BDP	14
Znanost in tehnologija			
Emisija organskih vodnih onas.	1	Vlada	
		Davki na prihodke, prof., kap. zasl.	13
Trg dela in izobraževanje		Proračunske subvencije podjetjem	16
Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	3	Inflacija	15
		Finance	
		Posojilna - depozitna obr. mera	16
		Infrastruktura	
		Poraba elektrike na prebivalca	13
		Stroški lokalnih telefonskih klicev	13
		Trg dela in izobraževanje	
		Gini indeks	16
		Kriminaliteta	
		Korupcijski davek	14
		Podjetja podvržena korupciji	16

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 19: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Tadžikistan

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Realna rast BDP	1	BDP na prebivalca	16
Odprtost države		Odprtost države	
Izvoz+uvoz v BDP	3	Tendenca k trgovanju	14
		Obdavčitev mednarodne trgovine	15
Vlada		Vlada	
Vladni izdatki	1	Zunanji dolg	15
Davki na prihodke, prof., kap. zasl.	2	Inflacija	14
Proračunske subvencije podjetjem	2	Delež privatnega sektorja v BDP	14
Infrastruktura		Finance	
Stroški lokalnih telefonskih klicev	1	Posojilna - depozitna obrestna mera	13
		Ocena kreditne sposobnosti države	14
Znanost in tehnologija		Vrednost trgovanja na borzi	14
Emisija ogljikovega dioksida	3		
Trg dela in izobraževanje		Infrastruktura	
Stopnja nezaposlenosti	2	Gostota cestne mreže	13
Delovna populacija	1	Zračni transport	14
		Število telefonskih linij	
Kriminaliteta		Znanost in tehnologija	
Čas potreben za rešitev zap. plačil	1	Število osebnih računalnikov	15
		Število uporabnikov interneta	16
		Število odobrenih patentov	14
		Učinkovitost	
		Produktivnost kmetijstva	16
		Stroški dela na enoto	15
		Trg dela in izobraževanje	
		Izdatki za izobraževanje	16
		Vpis v osnov. izobraževanje	14
		Stopnja odvisnosti	16
		Kriminaliteta	
		Ugotovljene goljufije	13
		Podjetja podvržena korupciji	13
		Korupcijski davek	14
		Percepcijski indeks	16

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 20: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Moldavija

	Rang		Rang
Odprtost države		Ekonomska moč države	
Tehtana povprečna carinska stopnja	2	BDP na prebivalca	13
Tendenca k trgovanju	1	Storitve-dodana vr.	13
Vlada		Odprtost države	
Vladni izdatki	2	Izvozna diverzifikacija	15
Davki na prihodke, prof., kap. zas.	1		
		Vlada	
Infrastruktura		Zunanji dolg	14
Stroški lokalnih telefonskih klicev	1	Proračunske subvencije podjetjem	15
Znanost in tehnologija		Finance	
Število odobrenih patentov	4	Bruto nacionalno varčevanje	14
		Vrednost trgovanja na borzi	13
Trg dela in izobraževanje		Infrastruktura	
Stopnja nezaposlenosti	1	Gostota cestne mreže	16
Ženske v delovni populaciji	4	Poraba elektrike na prebivalca	16
Izdatki za izobraževanje	1	Število telefonskih linij	13
Stopnja odvisnosti	1		
		Znanost in tehnologija	
Kriminaliteta		Število osebnih računalnikov	14
Čas potreben za rešitev zapadlih pl.	3	Število uporabnikov interneta	13
		Učinkovitost	
		Produktivnost kmetijstva	15
		Produktivnost industrije	15
		Trg dela in izobraževanje	
		Gini indeks	13
		Vpis v osnov. izobraževanje	13
		Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	15
		Delovna populacija	16
		Kriminaliteta	
		Korupcijski davek	13
		Izgube zaradi kriminala	14
		Percepcijski indeks	13

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 21: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Makedonija

	Rang		Rang
Odprtost države		Ekonomska moč države	
Carinski prihodki	4	Realna rast BDP	16
		Bruto investicije	15
Infrastruktura			
Zračni transport	2	Odprtost države	
Stroški lokalnih telefonskih klicev	1	Tehtana povprečna carinska stopnja	16
		Tekoči račun plačilne bilance	13
Trg dela in izobraževanje			
Delovna populacija	4	Finance	
Gini indeks	4	Kreditna sposobnost države	13
Izdatki za izobraževanje	4		
		Infrastruktura	
Kriminaliteta		Gostota cestne mreže	15
Korupcijski davek	4		
		Znanost in tehnologija	
		Število osebnih računalnikov	13
		Izdatki za raziskave in razvoj	14
		Izvoz visoko tehnoloških proiz.	14
		Učinkovitost	
		Produktivnost dela	16
		Stroški dela na enoto	14
		Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	15
		Ženske v delovni populaciji	14
		Kriminaliteta	
		Ugotovljene goljufije	14
		Izgube zaradi kriminala	16
		Percepcijski indeks	14

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 22: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Bosna in Hercegovina

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Storitve-dodana vr.	4	Realna rast BDP	14
		BDP na prebivalca	15
Odprtost države			
Carinski prihodki	1	Odprtost države	
		Tekoči račun plačilne bilance	16
Vlada		Tendenca k trgovanju	16
Proračunske subvencije podjetjem	2	Obdavčitev mednarodne trgovine	14
Znanost in tehnologija		Vlada	
Emisija ogljikovega dioksida	4	Vladni izdatki	16
		Delež privatnega sektorja v BDP	15
Učinkovitost			
Produktivnost dela	1	Finance	
Produktivnost kmetijstva	2	Posojilna - depozitna obrestna mera	15
		Ocena kreditne sposobnosti države	15
Trg dela in izobraževanje			
Vpis v osnovn. izobraževanje	3	Infrastruktura	
Stopnja odvisnosti	1	Zračni transport	16
		Poraba elektrike na prebivalca	14
Kriminaliteta		Število telefonskih linij	14
Izgube zaradi kriminala	3		
		Znanost in tehnologija	
		Število uporabnikov interneta	14
		Izdatki za raziskave in razvoj	13
		Število odobrenih patentov	15
		Izvoz visoko tehnoloških proiz.	14
		Učinkovitost	
		Stroški dela na enoto	13
		Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	16
		Ženske v delovni populaciji	16
		Gini indeks	14
		Kriminaliteta	
		Ugotovljeno ponarejanje denarja	15

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 23: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Srbija in Črna gora

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Realna rast BDP	4	BDP na prebivalca	14
		Bruto investicije	16
Odprtost države		Storitve-dodana vr.	15
Izvozna diverzifikacija	3		
		Odprtost države	
Infrastruktura		Tekoči račun plačilne bilance	15
Poraba elektrike na prebivalca	4	Tendenca k trgovanju	13
Stroški lokalnih telefonskih klicev	1	Izvoz+uvoz v BDP	15
Znanost in tehnologija		Vlada	
Izdatki za raziskave in razvoj	2	Zunanji dolg	16
Emisija ogljikovega dioksida	1	Inflacija	16
		Delež privatnega sektorja v BDP	16
Učinkovitost			
Produktivnost dela	3	Finance	
		Ocena kreditne sposobnosti države	16
Kriminaliteta		Bruto nacionalno varčevanje	16
Ugotovljeno ponarejanje denarja	3		
		Infrastruktura	
Trg dela in izobraževanje		Gostota cestne mreže	14
Delovna populacija	1	Zračni transport	14
		Znanost in tehnologija	
		Izvoz visoko tehnoloških proiz.	13
		Učinkovitost	
		Produktivnost industrije	16
		Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	14
		Ženske v delovni populaciji	13
		Kriminaliteta	
		Izgube zaradi kriminala	14
		Percepcijski indeks	14

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 24: Bilanca prednosti in slabosti 2002: Albanija

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Realna rast BDP	2	Bruto investicije	14
		Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	16
Odprtost države		Storitve-dodana vr.	16
Carinski prihodki	2		
		Odprtost države	
Vlada		Tehtana povprečna carinska st.	15
Vladni izdatki	4	Izvozna diverzifikacija	16
Zunanji dolg	1	Izvoz+uvoz v BDP	16
Davki na prihodke, prof., kap. zas.	2	Obdavčitev mednarodne trgovine	16
Znanost in tehnologija		Finance	
Emisija ogljikovega dioksida	2	Posojilna - depozitna obrestna mera	14
		Bruto nacionalno varčevanje	13
Učinkovitost		Vrednost trgovanja na borzi	14
Produktivnost industrije	3		
		Infrastruktura	
Trg dela in izobraževanje		Asfaltirane ceste	14
Delovna populacija	2	Poraba elektrike na prebivalca	15
Gini indeks	2	Število telefonskih linij	15
Kriminaliteta		Znanost in tehnologija	
Izgube zaradi kriminala	3	Število osebnih računalnikov	16
		Število uporabnikov interneta	15
		Izdatki za raziskave in razvoj	14
		Število odobrenih patentov	16
		Izvoz visoko tehnoloških proiz.	14
		Emisija organskih vodnih onas.	15
		Učinkovitost	
		Produktivnost kmetijstva	14
		Trg dela in izobraževanje	
		Ženske v delovni populaciji	15
		Izdatki za izobraževanje	15
		Vpis v osnovn. izobraževanje	15
		Stopnja odvisnosti	15
		Kriminaliteta	
		Ugotovljeno ponarejanje denarja	16
		Ugotovljene goljufije	16
		Podjetja podvržena korupciji	15
		Korupcijski davek	16

Vir: Izračuni avtorja

Sumiranje pogostosti posameznih mest kaže na naslednjo frekvenčno distribucijo:

Tabela 25: Frekvenčna distribucija kazalcev konkurenčnih prednosti in slabosti leta 2002

Države/ Rangi	1	2	3	4	13	14	15	16
1. Slovenija	14	3	1	7	2	2	1	1
2. Češka Republika	7	6	4	10	2	2	2	0
3. Madžarska	4	5	6	2	4	1	0	0
4. Estonija	7	9	6	3	2	3	1	3
5. Slovaška	5	1	5	6	1	2	3	1
6. Litva	3	6	4	4	1	0	0	0
7. Latvija	2	3	4	3	4	2	3	0
8. Hrvaška	1	1	4	5	2	0	3	2
9. Romunija	1	1	2	0	3	4	1	4
10. Bolgarija	1	0	3	1	2	1	3	1
11. Tadžikistan	5	3	2	0	4	9	4	6
12. Moldavija	6	2	1	2	9	4	5	3
13. Makedonija	1	1	0	5	3	6	3	4
14. Bosna in Hercegovina	3	2	2	2	2	7	6	6
15. Srbija in Črna gora	3	1	3	2	3	6	3	7
16. Albanija	1	6	2	1	1	7	10	10
SKUPAJ	64	50	49	53	45	56	48	48

Vir: Bilance prednosti in slabosti

Prvih pet držav zavzema skoraj 58 odstotkov vseh možnih prvih mest, pri tem močno prednjači Slovenija s kar 22 odstotki vseh prvih mest. Slovenija izkazuje največ prvih mest v skupini Infrastruktura, Znanost in tehnologija ter Kriminaliteta. Drugouvrščena Češka Republika ima v primerjavi s Slovenijo 7 manj prvih uvrstitev, največ prvih mest ima v skupini Ekonomska moč države in Vlada.

Litva izkazuje med vsemi državami najmanj slabih rangov in le eno 13. mesto. Sledijo ji Madžarska s petimi ter Slovenija in Češka Republika s šestimi slabimi rangi. Z enajsto uvrščenim Tadžikistanom se začneja prevlada slabih rangov, skoraj 14 odstotkov vseh

slabih rangov odpade na Albanijo, sledita Tadžikistan in Moldavija z 12 oz. 11 odstotki vseh slabih rangov. Več kot 65 odstotkov slabih rangov odpade na zadnjih šest držav.

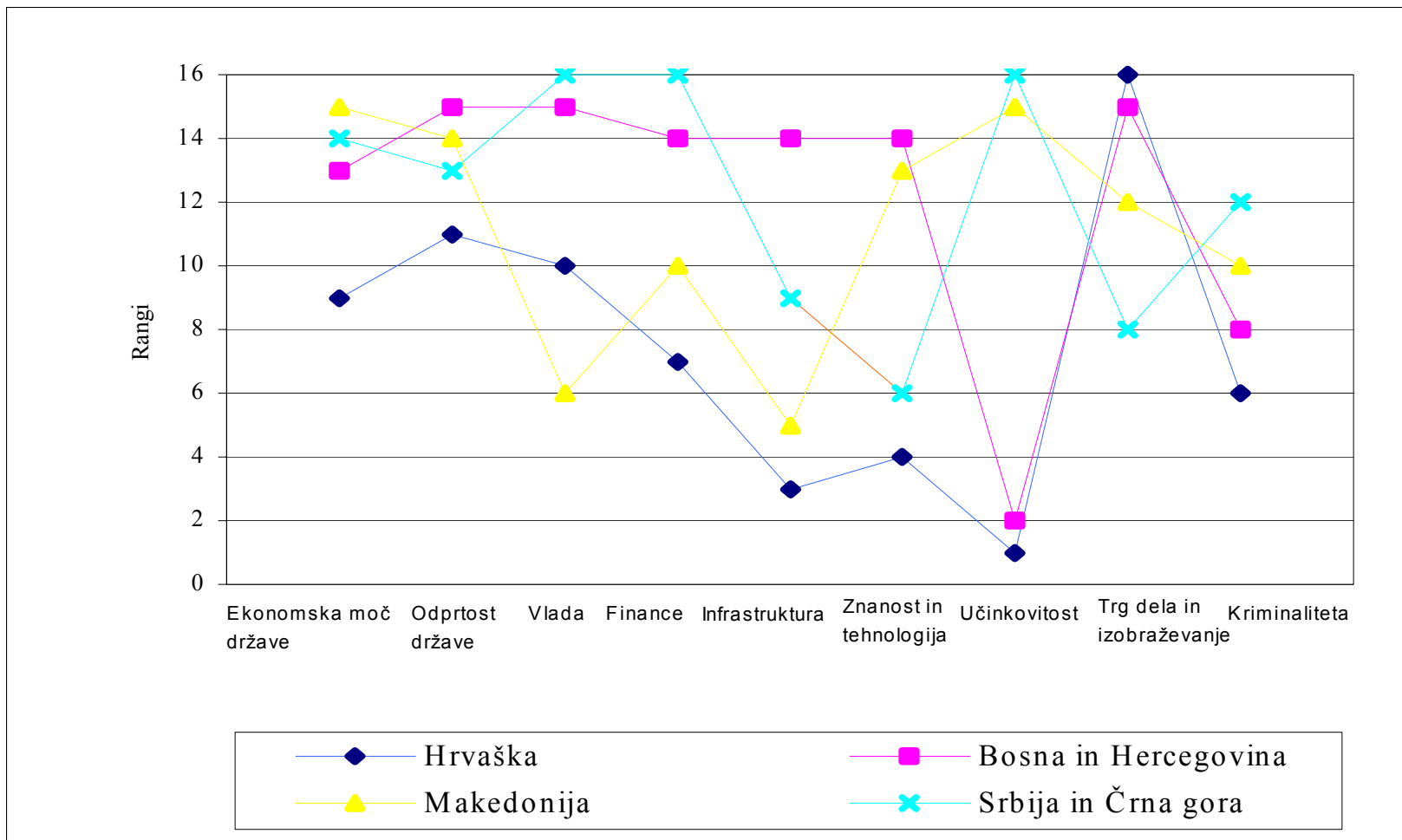
Iz bilanc prednosti in slabosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije izhaja, da imata Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora največ, 21 oz. 19 posebej kritičnih področij. Izboljšanje le teh bo, ob ohranitvi dosedanjih prednosti iz bilanc, izboljšalo njihovo konkurenčno sposobnost.

4.3. Analiza konkurenčnosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije po skupinah kazalcev

Na podlagi izračunanih povprečnih vrednosti SMO je razvidno, da se med državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije najbolje uvršča Hrvaška, najslabše pa Srbija in Črna gora. Srbija in Črna gora zaostaja za Hrvaško za 0.2423 povprečne vrednosti SMO, Bosna in Hercegovina ter Makedonija pa za 0.1888 oz. 0.1853 povprečne vrednosti SMO.

Slika 5 na strani 44 prikazuje razvrstitev držav po posameznih skupinah kazalcev konkurenčnosti. Boljša ko je uvrstitev posamezne države, nižja je njena krivulja. Iz slike je razvidna vodilna vloga Hrvaške pri sedmih (od devetih) skupinah kazalcev. Hrvaška se najslabše uvršča pri skupini Trg dela in izobraževanje. Največ slabih uvrstitev pa ima Srbija in Črna gora in sicer pri skupini Vlada, Finance, Učinkovitost in Kriminaliteta.

Slika 5: Konkurenčnost držav leta 2002 po skupinah kazalcev

Vir: Izračuni avtorja

4.3.1. Ekonomska moč države

Pri skupini kazalcev, ki opredeljujejo ekonomsko moč držav se države na ozemlju nekdanje Jugoslavije uvrščajo v drugo polovico lestvice šestnajstih držav. Najboljšo uvrstitev beleži Hrvaška, najslabšo pa Makedonija, ki zaseda predzadnje mesto.

Tabela 26: Rangi uvrstitve držav v skupini Ekonomska moč države

EKONOMSKA MOČ DRŽAVE	Realna rast BDP	BDP na prebivalca	Bruto investicije	Predelovale dejavnosti – dodana vr.	Storitve – dodana vr.	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	9	6	7	6	7	9
Bosna in Hercegovina	14	15	12	11	4	13
Makedonija	16	11	15	9	10	15
Srbija in Črna gora	4	14	16	5	15	14

Vir: Izračuni avtorja

Leta 2002 je gospodarska rast v obravnavanih državah v povprečju znašala več kot 3 odstotke, kar je višje od rasti svetovnega gospodarstva (2.5 odstotkov). K temu je pomembno prispeval tudi pritek tujih posojil, ki je znašal 7 odstotkov regijskega BDP.

Gospodarska rast v Makedoniji je po 4.5 odstotnem padcu leta 2001, leta 2002 dosegla pozitivno rast. Ob nizki investicijski aktivnosti je rast generirala privatna potrošnja, ki je nadomestila slabo izvozno aktivnost. Slabe varnostne razmere v državi imajo negativen vpliv zlasti na jeklarsko, tobačno in tekstilno industrijo. Rast domače potrošnje, predvsem investicij in osebne potrošnje je glavni dejavnik gospodarske rasti tudi na Hrvaškem. Še zlasti visoka stopnja rasti je bila zabeležena v sektorjih gradbeništva in trgovine. Višjo rast od rasti BDP izkazuje tudi industrijska proizvodnja.

Visoke rasti BDP, ki jih je Bosna in Hercegovina beležila v obdobju rekonstrukcije po koncu vojne leta 1995, se po letu 2000 umirjajo in kažejo le še zmerne stopnje gospodarske rasti. Upočasnitev aktivnosti beleži zlasti gradbena dejavnost, kar je predvsem posledica zmanjšanja tuje pomoči. Glavni izziv za državo ostaja oblikovanje z domačimi vzvodi podprte gospodarske rasti.

Srbija in Črna gora po koncu Kosovske krize leta 1999 ponovno dosega pozitivne stopnje gospodarske rasti. Porast domačega povpraševanja je v pretežni meri nadomestila

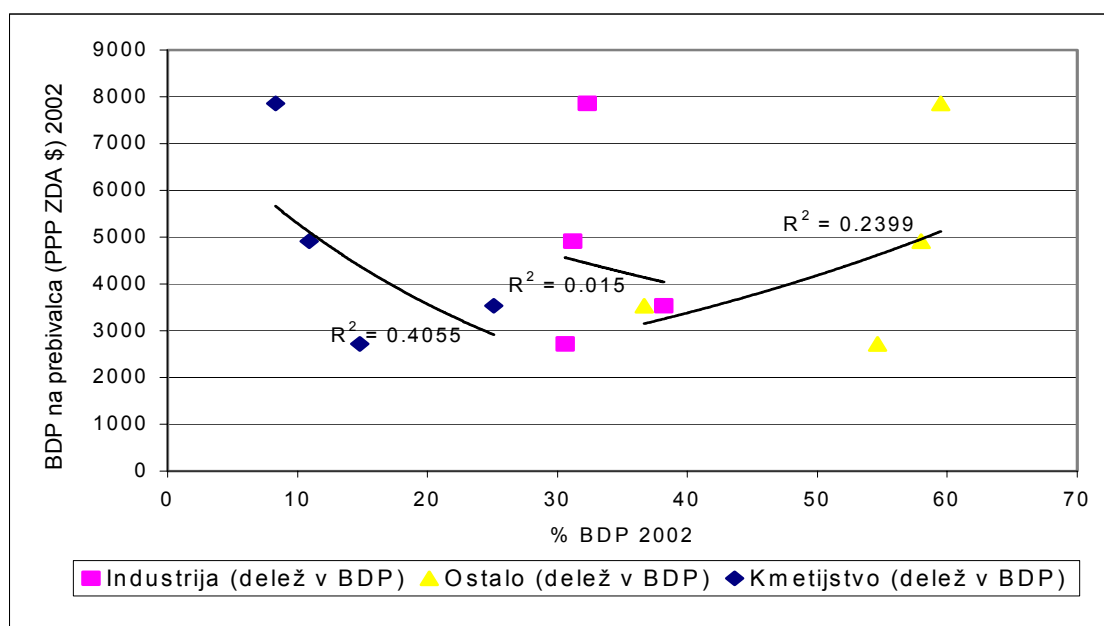
neugodne trende v svetovnem gospodarstvu in trgovini. Visoke stopnje rasti izkazuje zlasti sektor kmetijstva in naraščajoča aktivnost sektorja storitev.

Hrvaška s 4.385 EUR BDP na prebivalca ostaja vodilna država v regiji. Bosna in Hercegovina, ki se po tej razvrstitvi uvršča le pred Albanijo, je v zadnjih sedmih letih dosegla izboljšanje kazalca za več kot dvakrat, vendar je ta še vedno dvakrat nižji od doseženega v letu 1990. Ob tem so velike razlike tudi med obema entitetama, saj BDP na prebivalca v Republiki Srbski dosega le 75 odstotkov dosežene višine BDP-ja v Federaciji Bosne in Hercegovine.

Srbija in Črna gora se z 38 odstotnim deležem predelovalnih dejavnosti in 25 odstotnim deležem kmetijstva v BDP, skupaj z Albanijo, uvršča med države z najnižjim deležem storitvenih dejavnosti.

Izračunana korelacija med deležem sektorja kmetijstva v BDP in BDP na prebivalca v obravnavanih državah je močno negativna, prav tako negativno povezavo izkazuje tudi delež industrije in BDP na prebivalca. Slednje verjetno kaže na zapuščino zastarele industrijske strukture v obravnavanih državah. Razvijanje industrije kot take se ne kaže kot obetajoča strategija za obravnavane države. Rešitev bi bila v razvoju bolj modernega in mednarodno konkurenčnega industrijskega sektorja.

Slika 6: Gospodarska struktura in BDP na prebivalca v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Vir: World Development Indicators, World Bank, 2003

Iz prikazane slike 6 je razvidno, da obstaja močna korelacija med BDP na prebivalca in deležem ostalih sektorjev (storitve, gradbena dejavnost in dr.) v BDP. Slednje prav tako kaže na pomembnost razvoja modernejše proizvodne strukture.

4.3.2. Odprtost države

Odprtost k mednarodni ekonomiji je naslednji pomemben dejavnik konkurenčnosti držav. Obravnavane države se, razen Hrvaške, v skupini Odprtost države uvrščajo na dno lestvice šestnajstih držav.

Tabela 27: Rangi uvrstitve držav v skupini Odprtost države

ODPRTOST DRŽAVE	Tehtana povprečna carinska stopnja	Tekoči račun plačilne bilance	Izvozna diverzifika- cija	Tendencja k trgovanju	Izvoz+ uvoz v BDP	Carinski prihodki	Obdavčitev mednarodne trgovine	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	9	3	7	11	13	14	10	11
Bosna in Hercegovina	5	16	9	16	10	16	14	15
Makedonija	16	13	10	9	11	13	11	14
Srbija in Črna gora	11	15	3	13	15	12	11	13

Vir: Izračuni avtorja

V letu 2002 je opaziti rast trgovine v regiji kljub globalni gospodarski upočasnitvi. Rast uvoza je znašala 17 odstotkov, rast izvoza 13 odstotkov. Glavni trgovinski partner obravnavanih držav so države EU, s katerimi opravijo kar 55 odstotkov celotne trgovine. Italija in Nemčija sta dve ključni trgovinski partnerici, saj opravita kar 35 odstotkov trgovine EU z državami območja.

Prva ocena uvedbe avtonomnih trgovinskih preferencialov EU kaže vzpodbudne rezultate, kljub temu obstajajo potenciali za povečanje izvoza v prihodnosti. V zadnjih nekaj letih je stopnja rasti izvoza iz obravnavanih držav v EU sicer presegla rast izvoza iz regije v preostanek sveta. Kljub temu, raven izvoza ostaja nizka, saj predstavlja le 0.5 odstotka celotnega uvoza EU. Obseg uvoza regije za več kot dvakrat presega obseg izvoza, kar se odraža tudi v trgovinskem deficitu. Ta se giblje od 20 odstotkov BDP v Srbiji in Črni gori, do 45 odstotkov v Bosni in Hercegovini. Deficit tekočega računa regije je na ravni 7 odstotkov BDP. Pomembna je trgovina z državami pristopnicami v EU (zlasti s Slovenijo), ki predstavlja 20 odstotkov celotne trgovine regije. Trgovina znotraj regije ostaja še vedno

na nizki ravni, saj znaša le okoli 6 odstotkov celotne trgovine, z izjemo v Bosni in Hercegovini kjer predstavlja 20 odstotkov.

Tabela 28: Prostotrgovinski sporazumi držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Države	WTO članstvo, prošnja	Odnosi z EU	Prostotrgovinski sporazumi
Bosna in Hercegovina	Prošnja za pristop 1999	ATP 1997 in september 2000 Načrt za SAS	PTS v okviru Pakta stabilnosti
Hrvaška	2003	ATP september 2000 SAS podpisan oktobra 2001 Začasni sporazum 2002 Prošnja za članstvo v EU februar 2003	CEFTA, januar 2003 PTS z EFTA PTS v okviru Pakta stabilnosti PTS s Slovenijo
Makedonija	2003	ATP september 2000 SAS april 2002 Začasni sporazum 2001	PTS v okviru Pakta stabilnosti PTS s Turčijo, Ukrajino, Moldavijo, EFTA
Srbija in Črna gora	Prošnja za pristop 2001	ATP september 2000 Delovanje delovne skupine s ciljem oblikovanja predloga SAS	PTS v okviru Pakta stabilnosti PTS z Madžarsko, Slovenijo, Rusijo

PTS: Prostotrgovinski sporazum

SAS: Stabilizacijski in asociacijski sporazum

ATP: Avtonomni trgovinski preferenciali

Konec leta 2002 so države sklenile medsebojne bilateralne trgovinske sporazume o prosti trgovini. Nekatere med njimi so sporazume sklenile tudi z državami izven regije. Tako ima Bosna in Hercegovina sklenjenih osem sporazumov o prosti trgovini, Srbija in Črna gora ter Makedonija devet, Hrvaška pa celo več kot dvajset sporazumov o prosti trgovini.

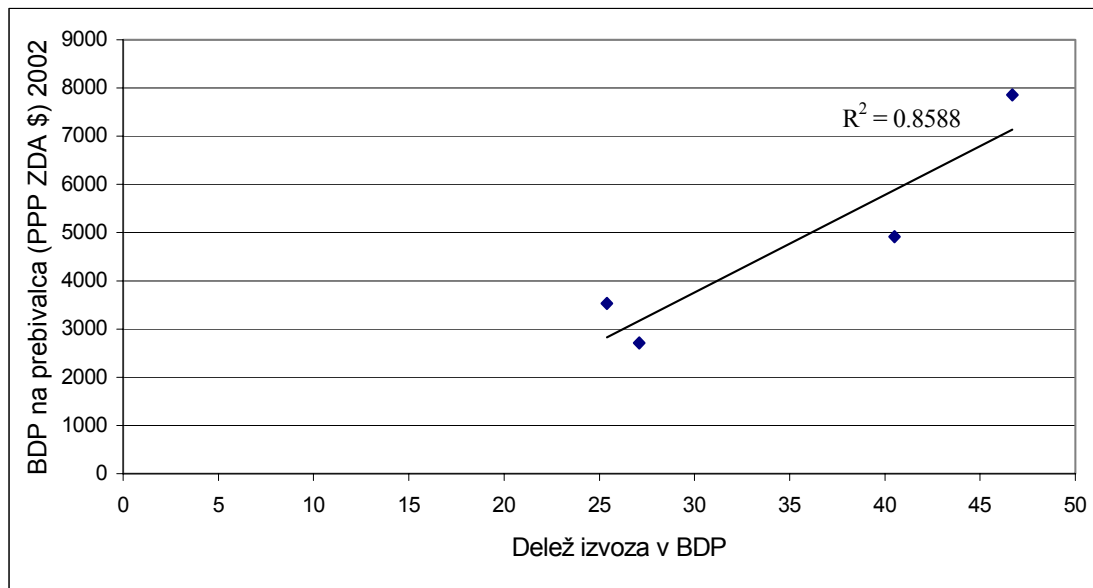
Na multilateralni ravni je Makedonija zaključila pogajanja z WTO leta 2002 in aprila 2003 postala polnopravna članica organizacije. Od istega leta ja članica WTO tudi Hrvaška. Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora se za vstop v organizacijo še pogajata.

Bosna in Hercegovina z 29 odstotno pokritostjo izvoza z uvozom izkazuje zelo visok trgovinski deficit, ki znaša kar 36 odstotkov BDP, deficit tekočega računa pa 23 odstotkov BDP. Velik del blagovnega izvoza (45 odstotkov) država usmerja v EU, ki opravi tudi 30 odstotkov uvoza iz te države. Da bi državi uspelo izkoristiti prednosti trgovinskega sporazuma z Unijo iz leta 2000 bo morala prilagoditi veterinarske in fito-sanitarne standarde.

Hrvaška, ki se v skupini uvršča najbolje, je podpisala sporazume o prosti trgovini s skoraj vsemi evropskimi državami (cona svobodne trgovine s 30 državami). Spomladi leta 2003 je postala tudi podpisnica sporazuma CEFTA. Okrog 85 odstotkov blagovne menjave države poteka na podlagi sporazumov o prosti trgovini. Izvoz znaša slabih 1000 EUR na prebivalca. S takšnim obsegom izvoza Hrvaška močno zaostaja za nekaterimi državami v tranziciji. Delež izvoza v BDP znaša le 23 odstotkov, poleg tega v izvozu dominirajo proizvodi, ki vključujejo velik delež uvozne komponente. Razlaga slabe izvozne zmožnosti pa ne leži v stroškovni konkurenčnosti, temveč predvsem v pomanjkanju reform podjetniškega sektorja in obstoječih administrativnih ovirah za tuje investitorje. Izvozna struktura je v glavnem nespremenjena in kaže še na nadaljnjo dominacijo nekdanjih in sedanjih javnih podjetij (predvsem ladjedelništvo z velikim deležem uvoznih komponent). Omeniti je potrebno tudi, da hrvaška podjetja pri izvozu pogosto niso sposobna zadostiti standardom EU.

Slika 7 prikazuje pomembnost navzven usmerjenega gospodarstva za doseg boljšega ekonomskega položaja držav regije. Trgovina držav je usmerjena pretežno v EU. Tudi v preteklosti ni bilo bistveno drugače, saj domače povpraševanje ni bilo zadosten vzvod za stabilno gospodarsko rast. Razvojna strategija držav mora biti osnovana na trgovanju z državami Evrope, bolj kot na razvoju lastnega regionalnega trga.

Slika 7: Gospodarska odprtost in BDP na prebivalca v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Vir: World Development Indicators, World Bank, 2003

Najnovejše študije kažejo, da so države v razvoju z odprtim gospodarstvom v obdobju od 1970 do 1980 dosegle povprečno letno rast 4.5 odstotkov, države z zaprtim gospodarstvom pa le 0.7 odstotkov gospodarske rasti [URL:<http://www.prsp-bih/bosanska/index2.htm>]. Večja gospodarska odprtost in mednarodna integracija lahko prispevata k ublažitvi mednacionalnih napetosti v regiji. Za to je potrebna ekonomska in politična integracija v evropske in trans-atlantske inštitucije, ki temeljijo na načelih spoštovanja človekovih pravic, vključujoč pravice narodnih manjšin. Takšna politika se je izkazala za uspešno tudi v dveh pridruženih državah EU, Estoniji in Latviji, kjer je močna mednacionalna delitev v zgodnjih devetdesetih letih predstavljala oviro razvoju. Pogajanja za članstvo v EU pa so se lahko pričela le ob odpravi mednacionalne diskriminacije na trgu dela in v ostalih družbenih inštitucijah.

4.3.3. Vlada

Delovanje vlad se v precejšnji meri spreminja tudi pod pritiski mednarodnih organizacij in EU. Komisija EU spremlja dogajanja v obravnavanih štirih državah in pripravlja letna poročila z ocenami sprememb od spomladi leta 2002. V zadnjem poročilu iz marca 2003 EU priznava napredek v stabilizaciji regije, ki je viden v izboljšanju varnostnih razmer, demokratično izvoljenih vladah, pomoči pri vračanju beguncev, vzdržni gospodarski rasti, kontroli inflacije in povečani trgovinski menjavi. Premajhen napredek pa je pri reformah v

mnogih sektorjih, kar je predvsem posledica pomanjkanja politične podpore (The Stabilisation and Association process for South East Europe, 2003).

Pri kazalcih, ki opredeljujejo delovanje vlade se države regije uvrščajo na mesta od 6 do 16. V primerjavi z ostalimi dvanajstimi državami se države območja najslabše uvrščajo po kazalcu delež privatnega sektorja, najboljše pa pri deležu proračunskih subvencij podjetjem.

Tabela 29: Rangi uvrstitve držav v skupini Vlada

VLADA	Vladni izdatki	Zunanji dolg	Davki na prihodke, prof. in kap. zaslužke	Proračunske subvencije podjetjem	Inflacija	Delež privatnega sektorja	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	15	8	4	9	7	11	10
Bosna in Hercegovina	16	9	11	2	5	15	15
Makedonija	9	5	8	6	9	11	6
Srbija in Črna gora	10	16	11	11	16	16	16

Vir: Izračuni avtorja

Fiskalni položaj držav je slab. Splošni vladni deficit regije kot celote je leta 2002 dosegel skoraj 6 odstotkov BDP. Več pozornosti je potrebno nameniti zbiranju prihodkov in povečati kontrolo in transparentnost izdatkov. Javni izdatki morajo biti prioritarno usmerjeni v potrebne investicije, administrativne strukture pa morajo delovati bolj racionalno.

Povojna obnova države je v Bosni in Hercegovini zahtevala znaten program javnih investicij. Tudi obseg javne porabe ostaja še vedno visok in znaša 25 odstotkov BDP, kar je vplivalo tudi na rast davčnih obremenitev in fiskalnih prihodkov. Kontinuirano visoka raven javne porabe v veliki meri omejuje napredek v gospodarski tranziciji države. Visoka raven javne porabe, javnih investicij in javnih odhodkov je bila v veliki meri mogoča zaradi razmeroma visoke mednarodne finančne pomoči, velikega števila tujcev, ki stalno bivajo v državi in visokega obsega transferjev iz tujine (begunci). Javni dolg je v Bosni in Hercegovini leta 2002 znašal 83 odstotkov BDP. Po ocenah nekaj manj kot 60 odstotkov skupne višine javnega dolga predstavlja zunanji dolg. Ob tem je potrebno vedeti, da več kot tretjino skupnega zunanjega dolga sestavljajo ugodni krediti, kar pomeni, da je struktura dolga države ugodnejša kot v ostalih državah na prehodu. Velik problem v državi pa predstavlja delež plač v javnem sektorju, ki znaša nekaj manj kot 20 odstotkov BDP, kar je skoraj trikrat več kot v državah srednje in vzhodne Evrope. Posledično nižji delež

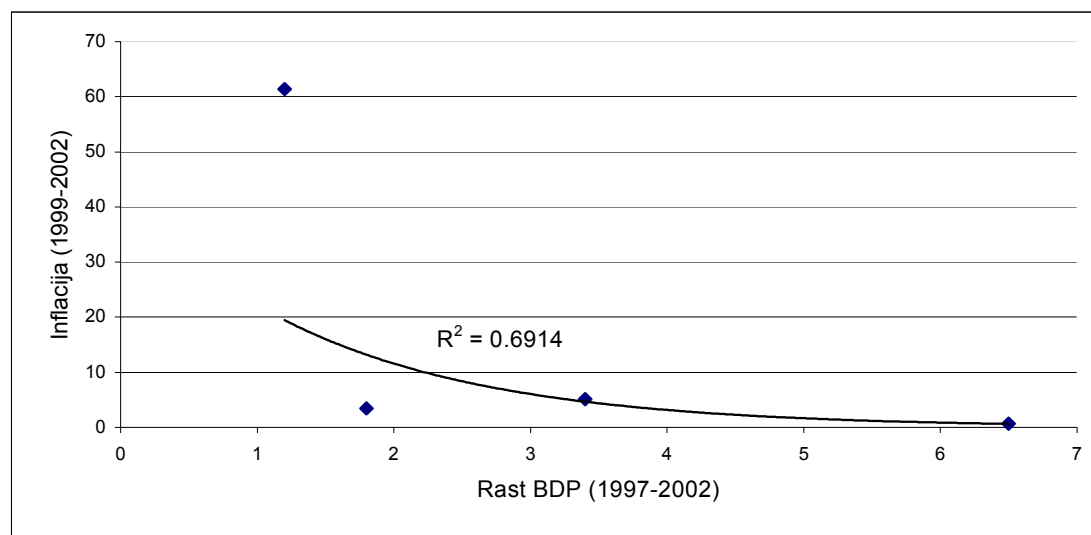
sredstev namenjenih financiranju tekočih aktivnosti in materialnih stroškov pa ogroža kvaliteto dela javnih služb.

Celotni zunanji dolg Srbije in Črne gore je sredi leta 2002 dosegel 11.2 mia EUR ali 92 odstotkov BDP. Konec leta 2001 je država zaključila sporazum s Pariškim klubom, ki je podrobno določal dvofazno 66 odstotno zmanjšanje zunanjih obveznosti kreditorjem (5.100 mio EUR). Prva faza (51 odstotkov) se je zaključila maja 2002 ko je Mednarodni denarni sklad zaključil tretji in končni pregled v okviru stand-by aranžmaja in odobril triletni razširjeni program v podporo gospodarskemu programu države do leta 2005. Druga faza (15 odstotkov) se bo zaključila po dokončanju programa marca 2005. Pogajanja potekajo tudi z Londonskim klubom kreditorjev.

Hrvaški zunanji dolg je leta 2002 presegel 13 mia EUR, kar pomeni 56 odstotkov BDP. Del rasti dolga (46 odstotkov rasti) se lahko pripiše krepitvi evra glede na dolar, saj je največji del dolga ustvarjen v evrih. Kar 43 odstotkov skupnega zunanjega dolga predstavlja zunanja zadolžitev države, preostali del so dolgovi gospodarstva. Nastali položaj je zaskrbljujoč, saj je povprečna stopnja rasti zunanjega dolga v zadnjih treh letih višja od realne stopnje rasti BDP.

Makedonija se uvršča med manj zadolžene države, saj zunanji dolg po podatkih iz leta 2002 dosega 1.5 mia EUR ali 39 odstotkov BDP. Struktura dolga je relativno ugodna.

Slika 8: Povprečna letna inflacija in realna rast BDP

Vir: World Bank, World Development Indicators, 2003

Srbija in Črna gora je edina država v regiji, ki še vedno prikazuje dvoštevlično inflacijo, kar nedvomno kaže močna prizadevanja ostalih držav za doseg monetarne stabilnosti. Medtem ko delež privatnega sektorja na Hrvaškem in v Makedoniji dosega že 60 odstotkov, Srbija in Črna gora s 40 odstotki izkazuje najnižji delež privatnega sektorja v BDP. Pomemben izziv za državo predstavlja prestrukturiranje velikih, nelikvidnih podjetij, s pogosto prevelikim številom zaposlenih. Nizek delež privatizacije izkazuje tudi Bosna in Hercegovina in sicer obe enklavi, še posebej pa zaostaja Republika Srbska. Zamude izhajajo iz preoptimističnih ocen oblasti o višini tržne vrednosti podjetij in pomanjkanja ažurnih informacij o zadolženosti podjetij. Privatizacija malih in srednjih podjetij je v obeh enklavah praktično zaključena. Zaostaja pa privatizacija strateških podjetij, ki bi lahko pritegnila tuje investitorje. Do konca leta 2002 je bilo tujim vlagateljem v Federaciji Bosne in Hercegovine prodanih vsega 17 podjetij (od skupno 56 strateških podjetij), v Republiki Srbski pa le 4 podjetja (od skupno 52 strateških podjetij).

4.3.4. Finance

Na področju financ se uvršča Hrvaška v prvo polovico lestvice držav. Srbija in Črna gora zaseda zadnje, to je 16. mesto. Tudi sicer Srbija in Črna gora zaseda zadnje mesto pri razvrstitvi kar treh (od skupno štirih) kazalcev v skupini.

Tabela 30: Rangi uvrstitve držav v skupini Finance

FINANCE	Posojilna - depozitna obrestna mera	Bruto nacionalno varčevanje	Vrednost trgovanja na borzi	Deželno tveganje	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	9	6	8	6	7
Bosna in Hercegovina	15	8	11	15	14
Makedonija	7	12	9	13	10
Srbija in Črna gora	8	16	16	16	16

Vir: Izračuni avtorja

Monetarizacija gospodarstva, merjena kot delež M2 v BDP je v obravnavanih štirih državah (podatkov za ostalih dvanajst držav ni) še vedno zelo nizka. Najnižja je v Srbiji in Črni gori ter v Makedoniji, kjer ne presega niti 19 odstotkov BDP, medtem ko povprečna stopnja v državah z evro območja znaša 70 odstotkov. Nizek delež kaže na to, da so bančne institucije v teh državah še vedno nerazvite.

V Srbiji in Črni gori je država še vedno lastnica 68 odstotkov bančnega sistema, kar povzroča pomanjkanje konkurence v sektorju. Istočasno je bančni sistem soočen z velikim deležem t.i. nekvalitetnih posojil. Veliko število nesolventnih bank v državi je bilo že zaprtih, zdravih bank v Srbiji je 33. Sicer pa je Agencija za prestrukturiranje bank že pričela s postopkom za privatizacijo prvih treh bank v državni lasti. V letu 2004 naj bi se intenzivneje lotili prestrukturiranja portfelja manjših bank z njihovim združevanjem, s čimer bi zagotovili njihov obstanek na bančnem trgu.

V Bosni in Hercegovini je privatizacija bank dejansko zaključena. V letu 2002 sta z delom pričeli tudi borzi vrednostnih papirjev v obeh entitetah. Tržna kapitalizacija borz je sicer nizka zato bo vpliv na gospodarstvo v bližnji prihodnosti verjetno majhen. Poseben problem v državi predstavlja nezaupanje varčevalcev v domače banke, zato po nekaterih ocenah obseg varčevanja v tujini daleč presega sredstva na računih domačih bank. Reforma pokojninskega sistema bi znatno prispevala k razvoju finančnega sistema in tržišča kapitala.

Pokojninska reforma, ki se je na Hrvaškem pričela izvajati jeseni 2002, je vplivala na porast prometa z dolžniškimi vrednostnimi papirji in privedla do prve izdaje državnih obveznic na domačem tržišču. Število bank v državi se je v primerjavi z letom 1998 zmanjšalo za 13 (skupno še 47 bank), 22 bank je v lasti tujcev, 2 banki sta v lasti države, 23 bank pa je v domačem privatnem lastništvu. Delež aktive bank, ki so v tuji lasti, v skupni bančni aktivni znaša 90 odstotkov.

Tudi v Makedoniji je opaziti zmanjševanje števila komercialnih bank. Trenutno jih je še 21. Delež kapitala bank v privatni lasti znaša 84 odstotkov. Osem bank je v 100 odstotni privatni lasti. Tudi nebančne finančne inštitucije ostajajo nezadostno razvite. Od skupaj sedmih zavarovalnic, kontrolira največja kar 90 odstotkov zavarovalnega trga. Zavarovalni nadzor je slab. Promet borze vrednostnih papirjev je skromen.

Kot posledica nerazvitega bančnega sistema je opazen skromen obseg finančnega posredništva, ki se kaže v majhnem obsegu kreditov privatnemu sektorju. V Bosni in Hercegovini ti znašajo le 2.2 odstotka BDP (na Hrvaškem 24.5 odstotkov, v evro območju 110 odstotkov). Skromen dostop do finančnih virov predstavlja pomembno oviro za razvoj privatnega sektorja. Nebančne finančne inštitucije ostajajo še naprej šibke v treh državah, izjema je le Hrvaška.

Nizka stopnja varčevanja predstavlja oviro za gospodarski razvoj v obravnavanih državah. Medtem ko vladno varčevanje počasi narašča, pa vzbuja skrb nevladno varčevanje, kar vključuje tudi državna podjetja. Kar tretjina bruto domačih investicij je financiranih s tujimi sredstvi. Za dosego ravni investicij potrebnih za trajno in visoko gospodarsko rast, je potrebno povečati obseg domačega varčevanja. Visok obseg financiranja iz tujih virov v

preteklosti je že bistveno prispeval k visokemu zunanjemu dolgu držav regije. Medtem ko so obravnavane države leta 1995 izkazovale 40 odstotni delež dolga v BDP (brez Bosne in Hercegovine) je ta leta 2001 že presegel 60 odstotkov. Mednarodna skupnost in države regije morajo pozorno pretehtati pogoje in obseg tujega kreditiranja, kakor tudi ekonomsko upravičenost in finančno sposobnost vsakega posameznega projekta.

Države območja so premajhne, da bi lahko same razvile učinkovite finančne inštitucije in finančni trg. Dostop in koriščenje tujega kapitala je v danih razmerah le alternativa za zagotovitev potreb gospodarstva po finančnih sredstvih. Vlade držav bi morale odpreti finančni trg in dovoliti tujim finančnim inštitucijam nakup domačih bank. To bi povečalo učinkovitost finančnega posredništva, istočasno pa bi domačim inštitucijam prineslo večjo finančno stabilnost. Seveda pa odprtje finančnega sistema mednarodnim udeležencem zahteva odpravo kontrol kapitala in vpeljavo modernih, trgu prijaznih finančnih regulacij. Tuji investitorji lahko prispevajo k intenzivnejši konkurenci in k izboljšanju učinkovitosti finančnega sektorja takrat, ko so lastniki več kot dveh tretjin bančnega sistema (Ickes, von Hagen and Traisstaru, 2002, str. 12).

Ocena kreditne sposobnosti države po publikaciji Euromoney kaže najboljše rezultate za Hrvaško, sledita ji Makedonija, Bosna in Hercegovina ter kot zadnja Srbija in Črna gora. Za Hrvaško se ocenjuje, da so najšibkejši faktorji pri oceni kreditne sposobnosti ekonomski indikatorji, ter med seboj povezani politični indikatorji in indikatorji dostopa do mednarodnega finančnega trga. Makedonija ima slabo oceno vseh indikatorjev, razen kreditnega, ki ocenjuje izostanke anuitet ali reprogramiranje ter dolžniške indikatorje. Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora sta slabo ocenjeni zlasti zaradi indikatorjev: dostop do mednarodnega finančnega trga, ekonomske spremembe in politično tveganje.

4.3.5. Infrastruktura

Po kazalcih infrastrukture se obravnavane države, z izjemo Bosne in Hercegovine (za Bosno in Hercegovino se uvrščata le še Romunija in Albanija), v primerjani skupini dvanajstih držav uvrščajo sorazmerno dobro. To pa seveda ne pomeni, da je stanje infrastrukture v teh državah zadovoljivo. Preseneča uvrstitev Makedonije ter Srbije in Črne gore na prvo mesto pri kazalcu stroški telefonskih klicev in drugo mesto Makedonije pri številu prepeljanih potnikov v zračnem prometu. Slednje je lahko tudi posledica nedoslednosti oz. različnih metodologij razpoložljivih statističnih podatkov.

Tabela 31: Rangi uvrstitve držav v skupini Infrastruktura

INFRASTRUKTURA	Gostota cestne mreže	Asfaltirane ceste	Zračni transport	Poraba elektrike na preb.	Telefonske linije	Stroški lokalnih telefonskih klicev	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	8	7	4	9	4	7	3
Bosna in Hercegovina	11	11	8	14	14	5	14
Makedonija	15	9	2	5	10	1	5
Srbija in Črna gora	14	10	14	4	11	1	9

Vir: Izračuni avtorja

Na splošno velja, da je infrastrukturno omrežje in storitve v državah, ki izhajajo iz centralnoplanskega sistema slabo prilagojeno potrebam in standardom tržnih ekonomij. Poraba električne energije je prekomerna glede na obseg in strukturo proizvodnje, cene pa komaj pokrivajo stroške proizvodnje. Železniška omrežja so razmeroma obsežna, a zaposlujejo prekomerno število delavcev. Telekomunikacijske storitve ne ustrezajo potrebam. Zamenjava stare tehnologije in izgradnja novega infrastrukturnega omrežja zahtevata reformo tarif, naraščajočo komercializacijo in konkurenco ter regulatorski in inštitucionalen razvoj.

Obravnavane štiri države se soočajo z opisanimi tranzicijskimi problemi infrastrukturnega sektorja, ki se denimo v Srbiji in Črni gori odraža v ločevanju administrativne funkcije cestne direkcije od politične in zakonodajne funkcije vlade. Preoblikovanje direkcije v javno podjetje pomeni oblikovanje planskega in upravljalškega sistema za oblikovanje prioritet. V Bosni in Hercegovini ter Srbiji in Črni gori je železniško gospodarstvo doseglo velik napredek s sprejetjem novega zakona, o železniškem prometu, pripravo poslovnih načrtov in oblikovanjem subvencij za financiranje izgub v potniškem prometu. Javno železniško podjetje v Bosni in Hercegovini skrbi za izvajanje projekta obnove infrastrukture, ki znaša 65 mio EUR in ga financirajo EBRD, EIB, Japonska, ZDA in Kanada. Sicer pa je Bosna in Hercegovina edina država v srednji in juhovzhodni Evropi, ki nima niti enega kilometra avtoceste. Svetovna banka je za obnovo cestnega omrežja tej državi namenila skoraj 30 mio EUR.

V Bosni in Hercegovini obvladujejo trg telekomunikacij trije javni fiksni operaterji (BIH Telecom, Telekom Srbske Republike in HPT Mostar). Da bi zagotovili križanje nacionalne konkurence je državna agencija za telekomunikacije podelila licence vsem trem operaterjem. V skladu z novimi pravili o medsebojnih povezavah mora vsak operater povezati svoje omrežje z omrežjem konkurenta. Sicer pa na področju telekomunikacij privatizacija zaostaja zaradi pomanjkanja interesa strateških investitorjev. Večina

operaterjev, ki bi lahko bili potencialni investitorji se sooča s finančnimi problemi, tudi zaradi nakupa pravic sistema tretje generacije. Države regije so se obvezale za izvedbo kratkoročne privatizacije sektorja. Republika Srbska načrtuje privatizacijo glavnega fiksnega operaterja do leta 2004. Grško telekomunikacijsko podjetje OTE je tako pridobilo natečaj za izgradnjo drugega mobilnega omrežja v Makedoniji. Na področju fiksne telefonije pa bo Makedonski Telekom, v skladu s Stabilizacijsko asociacijskim sporazumom, obdržal ekskluziven položaj do konca leta 2004. Na področju reforme telekomunikacijskega sektorja je bil narejen znaten napredek. Nadaljnji ukrepi pa morajo zagotoviti funkcioniranje Agencije za telekomunikacije, kot popolnoma neodvisne urejevalne avtoritete. Na Hrvaškem je bil leta 2003 v veliki meri že liberaliziran trg fiksnega omrežja. Hrvaška je s povprečno pokritostjo 40 telefonskih linij na 100 prebivalcev vodilna država v regiji. Razširjenost mobilne telefonije je enaka razširjenosti fiksne telefonije.

Bosna in Hercegovina je že sprejela zakon, ki predstavlja pravno osnovo za ustanovitev nove, neodvisne inštitucije na državni ravni, ki bo odgovorna za urejanje področja energetike. V izvajanju je tudi program investicij v energetske sektor, ki ga financirajo EBRD, EIB in WB. Prepočasi pa se odvijajo ostale spremljevalne reforme. Makedonska vlada se je odločila, da bo privatizirala energetske podjetje in v ta namen je podpisala sporazum z Meini Bank Austria, ki deluje tudi kot privatizacijski svetovalec. Energetski sektor na Hrvaškem je v glavnem v lasti države, razen distribucije naravnega plina, ki je v lasti lokalnih zadrug. Proces privatizacije dveh največjih energetskih podjetij je v teku.

Izgradnja infrastrukturnih objektov in nudenje storitev na področju transporta, energije, telekomunikacij in plovni poti so ključ gospodarskega razvoja vsake države in tudi držav obravnavanega območja. Brez ustreznega transportnega sistema in drugih komunikacijskih povezav trgovinsko povezovanje s sosednjimi državami ni mogoče. Zato je eden od ciljev Pakta stabilnosti tudi izboljšanje kvalitete infrastrukturnih storitev v prizadetih državah. Do sedaj sta bili organizirani že dve donatorski konferenci za financiranje infrastrukture.

Eden pomembnih ciljev Stabilizacijsko asociacijskega procesa je tudi integracija držav regije v Panevropsko infrastrukturno omrežje. Gre za deset Panevropskih transportnih koridorjev (železnica, ceste, vodne poti), ki povezujejo območje držav EU z državami srednje, vzhodne in jugovzhodne Evrope. Projekti so financirani s posojili Evropske komisije in EIB. Cilj je pomoč državam pri oblikovanju infrastrukturne strategije z mednarodno dimenzijo, ki bo zajemala odprtje trga in razvoj medsebojno povezanih infrastruktur. Zaradi relativne majhnosti posameznih držav in v primerjavi z regijo kot celoto je transnacionalnost edini realističen in učinkovit pristop k investicijskim potrebam transporta. EU je razvila politike, ki temeljijo na oblikovanju prednostnega reda projektov, reformi različnih transportnih sektorjev in operacionalizaciji orodij v podporo odločanju oblastem in investitorjem. Lista infrastrukturnih projektov vsebuje 46 projektov v skupnem

znesku 3.46 mia EUR. Trenutno se že izvaja več kot 50 odstotkov od načrtovane vrednosti vlaganj.

4.3.6. Znanost in tehnologija

Skupina Znanost in tehnologija sodi med najpomembnejše komponente nacionalne konkurenčnosti. Države svoje konkurenčne prednosti lahko gradijo na učinkovitejši in bolj inovativni izrabi že obstoječih tehnologij. Država, ki ne vlaga v raziskave in razvoj nima prave prihodnosti.

Državam na območju nekdanje Jugoslavije je vojna tudi na tem področju povzročila veliko škodo. Prekinila je vzpostavljene vezi podjetij z vodilnimi podjetji v svetu, veliko mladih strokovnih kadrov je odšlo v tujino, uničena ali odtujena je bila tehnično-tehnološka dokumentacija številnih podjetij, raziskovalnih centrov in univerzitetnih laboratorijev. Po koncu vojne je bila glavna aktivnost podjetij usmerjena v revitalizacijo industrije. V tistih razmerah realno ni bilo mogoče nameniti večje pozornosti tehnološkemu razvoju. Po nekaterih ocenah je vojna prinesla dodatno tehnološko zaostajanje, ki pri posameznih tehnologijah že znaša od tri do štiri inovacijske cikle. To zaostajanje se nanaša zlasti na nekatere nove tehnologije, kot so: informacijske tehnologije, komunikacijske tehnologije, biotehnologije, tehnologije novih materialov in nove energetske tehnologije.

Tudi na področju znanosti in tehnologije je vodilna država Hrvaška. V primerjavi z ostalimi obravnavanimi državami se boljše uvršča zlasti po številu patentov in izvozu proizvodov visoke tehnologije. Srbija in Črna gora se pri izdatkih za raziskave in razvoj, v skupini šestnajstih držav, uvršča, presenetljivo, na drugo mesto.

Tabela 32: Rangi uvrstitve držav v skupini Znanost in tehnologija

ZNANOST IN TEHNOLOGIJA	Število osebnih računal.	Število uporab. interneta	Izdatki za raziskave in razvoj	Število odobrenih patentov	Izvoz visoko tehnoloških proizvodov	Emisija organskih vodnih onas.	Emisija oglj. dioksida	Uvrst. v skup.
Hrvaška	7	9	4	3	3	6	10	7
Bosna in Hercegovina	11	14	13	15	14	8	3	12
Makedonija	13	12	14	10	14	8	9	13
Srbija in Črna gora	12	10	2	11	13	4	6	10

Vir: Izračuni avtorja

Po številu osebnih računalnikov in uporabnikov interneta se države območja v povprečju uvrščajo na 11 mesto. Najslabše so razmere v Bosni in Hercegovini ter v Makedoniji. V Bosni in Hercegovini ima računalnik 11 odstotkov gospodinjstev, internet povezavo pa le 9 odstotkov gospodinjstev. Računalnik uporablja 45 odstotkov zaposlenih. Le 5 odstotkov informatikov je zaposlenih v sektorjih informatike ali podobnih službah. Za izboljšanje obstoječega stanja potekajo aktivnosti na podlagi iniciative Pakta Stabilnosti za jugovzhodno Evropo pod nazivom eJVEvropa. Cilj te iniciative je zmanjšanje razlik v razširjenosti interneta ter informatizacija družbe v celoti.

Obravnavane države namenijo za raziskave in razvoj v povprečju le 0.78 odstotkov BDP, kar je veliko manj v primerjavi s članicami EU (1.8 odstotkov) in v primerjavi z načrtanimi cilji Unije, da do leta 2010 ta delež poveča na 3 odstotke BDP. Na Hrvaškem, ki se po tem kazalcu v regiji uvršča na drugo mesto (za Srbijo in Črno goro), so proračunska vlaganja namenjena znanosti kar 11 krat nižja kot v EU. Medtem ko je 50 odstotkov vseh znanstvenikov v EU zaposlenih v gospodarstvu, v severni Ameriki pa kar 75 odstotkov, znaša ta delež na Hrvaškem komaj 20 odstotkov (Hrvatska u 21. Stoljeću, 2003, str.16).

Največje število odobrenih patentov med obravnavanimi štirimi državami izkazuje Hrvaška. Koeficient inovativnosti na Hrvaškem pa je desetkrat nižji kot v državah EU in kar petdesetkrat nižji od koeficienta inovativnosti v najrazvitejših državah (Hrvatska u 21. Stoljeću, 2003, str.17).

Zgornja ponazoritev zaostajanja Hrvaške, ki se po tej skupini kazalcev sicer uvršča bolje kot ostale države, kaže na ogromno zaostajanje treh držav. Da bi države lahko začele zmanjševati zaostanek za razvitim svetom se morajo v večji meri posvetiti razvoju znanja in aktivno pospeševati znanstveni razvoj in gospodarsko rast. Države morajo sprejeti potrebne zakonodajne, organizacijske in finančne ukrepe za korenito spremembo sedanjih razmer. Postopno, vendar trajno je potrebno povečati vlaganja v znanost in tehnologijo, da bi zmanjšali zaostajanje za deležem vlaganj v razvitem svetlu. Še zlasti v malih in srednje velikih podjetjih je potrebno večjo vlogo nameniti raziskavam in razvoju. Po ocenah vodilnih svetovnih ekspertov bo gospodarska rast v tem stoletju temeljila na sektorjih v katerih prevladuje visoka tehnologija. V državah kjer teh sektorjev ni ali so nezadostno razviti, se bo zaostajanje še poglobilo.

Na področju varovanja okolja obstaja nevarnost, da bo prišlo do zanemarjanja razvoja, ker okolje v procesu preoblikovanja ni med prednostnimi področji. Slednje je še zlasti nevarno, ker so obravnavane države zaradi vojnih konfliktov na okolju utrpeli precejšnjo škodo. Pomoč mednarodne skupnosti v obliki tehnične in finančne podpore je zato dobrodošla.

Štiri države so vključene v projekt evropskega raziskovalnega področja in 6. RTD program (program EU za raziskovanje in tehnološki razvoj), kar jih povezuje z državami članicami

Unije in pristopnicami. Prioritete raziskav so usmerjene v proučevanje vpliva vojne, s poudarkom na okolje in zdravje. V prihodnje pa bo pozornost usmerjena tudi na področje kmetijstva in industrije. Zahteva, da morata v projekt sodelovati vsaj dva partnerja iz Stabilizacijsko asociacijskega procesa in trije partnerji iz držav članic ali pristopnic pomeni neposredno podporo regionalnemu sodelovanju.

4.3.7. Učinkovitost

Na področju produktivnosti se uvrstitve obravnavanih štirih držav gibljejo od prvega do šestnajstega mesta. Najboljše uvrstitve dosega Hrvaška, najslabše pa Makedonija ter Srbija in Črna gora.

Tabela 33: Rangi uvrstitve držav v skupini Učinkovitost

UČINKOVITOST	Produktivnost dela	Produktivnost kmetijstva	Produktivnost industrije	Stroški dela na enoto	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	5	1	4	6	1
Bosna in Hercegovina	1	2	10	13	2
Makedonija	16	6	8	14	15
Srbija in Črna gora	3	7	16	16	16

Vir: Izračuni avtorja

Produktivnost v industriji je leta 2002 opešala zaradi upočasnitve rasti industrijske proizvodnje v večini od šestnajstih držav. Rast produktivnosti se je ohranila in rastla z rastjo plač oz. hitreje le na Hrvaškem, kjer so v primerjavi z letom prej zabeležili negativno stopnjo rasti stroškov dela (-0.7 odstotkov). Stroški dela na enoto so z najvišjo stopnjo rasti v Srbiji in Črni gori ter v Makedoniji, kjer je bila rast precej hitrejša od rasti produktivnosti dela.

Realni stroški dela na enoto so, po dveh letih padanja v večini evropskih tranzicijskih držav, leta 2002 obrnili trend navzgor. V Makedoniji ter v Srbiji in Črni gori v tem letu beležijo znatno rast realnih stroškov dela, saj so ti porasli za več kot 22 oziroma 48 odstotkov.

4.3.8. Trg dela in izobraževanje

Pri trgu dela in izobraževanju se države območja uvrščajo v zadnjo četrtino primerjanih držav. Najvišje se uvršča Srbija in Črna gora. Bosna in Hercegovina ter Hrvaška pa se uvrščata na dno lestvice šestnajstih držav. Hrvaška se uvršča na zadnje mesto kar pri dveh kazalcih v skupini, pri vpisu v osnovnošolsko izobraževanje in pri odstotku otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem.

Tabela 34: Rangi uvrstitve držav v skupini Trg dela in izobraževanje

TRG DELA IN IZOBRAŽEVANJE	Stopnja nezaposlenosti	Ženske v delovni populaciji	Delovna populacija	Stopnja odvisnosti	Gini indeks	Izdatki za izobraževanje	Vpis v osnovn. izobraževanje	Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	Uvr. v skupini
Hrvaška	10	12	15	7	5	13	16	16	16
Bosna in Hercegovina	16	16	12	1	14	7	3	12	15
Makedonija	15	14	1	7	4	4	5	10	12
Srbija in Črna gora	14	13	1	7	12	8	10	5	8

Vir: Izračuni avtorja

Uradne statistike držav na območju nekdanje Jugoslavije izkazujejo zelo visoke stopnje nazaposlenosti. Tako je bilo leta 2002 v Bosni in Hercegovini, Makedoniji ter v Srbiji in Črni gori v povprečju kar 33 odstotkov brezposelnih vseh dela zmožnih prebivalcev. Primerjava zaposlenosti v letu 2002 in 1989 kaže, da se je v obdobju tranzicije zaposlenost zmanjšala v povprečju kar za tretjino. V vseh državah območja predstavlja velik problem zaposlovanje na črno. To postavlja pod vprašaj verodostojnost statističnih podatkov. Po oceni Svetovne banke naj bi bila prav zaradi dela na črno dejanska stopnja nezaposlenosti v Bosni in Hercegovini le okrog 16 odstotkov (po uradnih podatkih je 41 odstotna). Več kot tri četrtine mladih naj bi našlo delo v sivi ekonomiji, kar je mnogim mladim družinam omogočilo obstati nad nivojem revščine. Oblikovanje novih delovnih mest na podlagi večje fleksibilnosti trga delovne sile, ustvarjanje pogojev za nadaljnji razvoj privatnega sektorja, zniževanja deleža sive ekonomije in predvsem večja gospodarska rast, mora biti prioriteta usmeritev ekonomske politike obravnavanih držav.

Zastopanost žensk v delovni populaciji je še vedno prenizka. Najnižja je v Bosni in Hercegovini. V Federaciji Bosne in Hercegovine so ženske zastopane v delovni sili le s 30 odstotki, v Republiki Srbski pa z okrog 39 odstotki (v primerjanih državah z 48 odstotki). Diskriminacija žensk je vidna pri zaposlovanju tako v privatnem, kot v javnem sektorju.

Ženske za isto delo prejemajo tudi nižje plače, imajo manjšo možnost napredovanja in v primeru odpuščanja prve izgubijo delo.

Problem neenake razdelitve dohodkov je pereč zlasti v Bosni in Hercegovini ter v Srbiji in Črni gori. Na Hrvaškem in v Makedoniji je neenakost manjša kot znaša povprečje za primerjane države. Ginijev koeficient za srednjeevropske in baltske države znaša 0.30 in je še vedno nižji kot v obravnavanih štirih državah (0.32).

Dobro izobražena delovna sila je nujen pogoj za gospodarski razvoj. Revščina v regiji je v močni korelaciji s stopnjo izobrazbe. Na področju izobraževanja naj bi država zagotavljala ustrezno financiranje in nadaljevala s svojo prevladujočo vlogo. Po deležu izdatkov za izobraževanje v BDP države območja sicer ne zaostajajo za srednje evropskimi in državami EU (po podatkih zaostaja le Hrvaška), vendar je finančni položaj izobraževanja kljub temu slab in pogosto ne omogoča financiranja osnovnih aktivnosti. Razlog je v nizkem BDP na prebivalca. Sredstva ki se izdvajajo za izobraževanje se v glavnem porabijo za plače in tekoče operativne stroške. Pomanjkanje sredstev povzroča propadanje šolskih objektov. Kapitalne investicije se pogosto financirajo iz sredstev donatorjev. Povečanje proračunskih sredstev za izobraževanje pa ne more biti osnovni element na katerem temelji reforma izobraževalnih sistemov. Prihranke je potrebno iskati v reorganizaciji izobraževanja in v prerazporeditvi sredstev.

4.3.9. Kriminaliteta

Države v tranziciji, kamor sodijo tudi obravnavane štiri države, so zaradi nižje stopnje pravne kulture mnogo bolj odprte za korupcijo. Korupcija v državah regije nenasitno razjeda stabilnost demokratičnih institucij s spodkopavanjem vladavine prava, kršenjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter z izgubo zaupanja državljanov v pravičnost in nepristranskost javne uprave. Posledica korupcije so neugodne razmere za poslovanje, odvrčanje domačih in tujih investicij, ogrožena je gospodarska rast in blaginja v državah. Vse to pa znižuje konkurenčnost države.

Tabela 35: Uvrstitve držav v skupini Kriminaliteta

KRIMINALITETA	Ugotovljeno ponarejanje denarja	Ugotov. goljufije	Podjetja podvržena korupciji	Korupcijski davek	Izgube zaradi kriminala	Čas p. za reš.zapad. plačil	Perceptijski indeks	Uvrstitev v skupini
Hrvaška	12	6	3	2	6	15	8	6
Bosna in Hercegovina	15	9	8	6	3	7	10	8
Makedonija	7	14	10	4	16	6	14	10
Srbija in Črna gora	3	7	5	11	14	11	14	12

Vir: Izračuni avtorja

Problem kriminalitete je zlasti pereč v Srbiji in Črni gori ter v Makedoniji. V Makedoniji sta le problem nezaposlenosti in nizkih dohodkov na lestvici problemov uvrščena višje od korupcije. Tveganje korupcije je zlasti veliko v obdobju privatizacije, še posebej v primeru velikih profitabilnih državnih podjetij. Proces privatizacije v Makedoniji je bil hitrejši kot v ostalih državah, saj se je začel že konec 80ih in v začetku 90ih, ko je bila Makedonija še del bivše Jugoslavije. Pričakovati je, da bo sprememba lastništva zmanjšala priložnosti za koruptivna dejanja.

Makedonija se najslabše uvršča tudi na podlagi podatkov o goljufijah. Ti podatki se nanašajo na primere znane policiji, vprašljiva je tudi metodologija zajemanja in s tem primerljivost med državami. Predpostavlja se, da večje število ugotovljenih primerov pomeni večjo učinkovitost pristojnih inštitucij, kar pa ne pomeni, da je v državi tudi več tovrstnih kaznivih dejanj.

Korupcija predstavlja za podjetja določen strošek. Eno od meril korupcije je delež prodaje, ki je kot neuradno plačilo usmerjeno javnim uslužbencem, gre za t.im. podkupljivi davek. Podjetja v regiji plačujejo za te namene v povprečju od 0.6 do 1.5 odstotka prihodkov, najmanj na Hrvaškem, največ pa v Srbiji in Črni gori. Izgube zaradi kriminala prikazane kot delež v prodaji podjetij so najvišje v Makedoniji ter v Srbiji in Črni gori, kjer kar za 0.6 odstotnih točk presegajo tovrstne izgube v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem. Šibkost inštitucij na Hrvaškem se kaže v primeru reševanja zapadlih plačil, saj je čas potreben za izterjavo skoraj še enkrat daljši kot v Makedoniji.

Pogosto uporabljen in mednarodno primerljiv indikator kriminalitete je t.im. percepcijski indeks, ki ga objavlja organizacija Transparency International. Po podatkih iz leta 2003 se Makedonija ter Srbija in Črna gora med 133 državami uvrščata na 106. mesto, Bosna in Hercegovina se uvršča na 70., Hrvaška pa na 59.mesto (http://www.transparency.org/pressreleases_archive/2002/2002.08.28cpi.en.html, 28.8.2003).

Uspešna strategija boja proti korupciji mora vzpostaviti transparentnost in odgovornost v javnem sektorju, ustvariti ozračje za svobodno konkurenco v privatnem sektorju, okrepiti zaupanje državljanov v inštitucije oblasti, izvesti obsežne pravne reforme, okrepiti delo pravosodnih organov in uvesti evropske in mednarodne instrumente v boju proti korupciji.

Mednarodno sodelovanje je edini način za doseganje nujnih in ustreznih rezultatov na področju boja proti organiziranemu kriminalu. V obravnavanih državah poteka oblika sodelovanja v boju proti kriminalu dvostransko, na podlagi bilateralnih sporazumov in preko INTERPOLA. Znani so napor za zmanjšanje kriminala, ki potekajo v okviru Pakta stabilnosti. Pomembna pomoč EU za zmanjšanje kriminalitete v regiji je usmerjena tudi v oblikovanje oz. preoblikovanje in modernizacijo carinskih storitev v obravnavanih državah. Tovrstna obmejna infrastruktura je namreč nerazvita in povzroča znatne izgube carinskih prihodkov, dopušča obsežno tihotapljenje in druge kriminalne aktivnosti. Evropska komisija je tako oblikovala zelo uspešno pomoč pri oblikovanju učinkovite carinske službe v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem. Carinski uslužbenci EU sodelujejo s stanovskimi kolegi v omenjenih dveh državah z namenom povečanja učinkovitosti lokalnih carinikov in davčne administracije. EU ponuja državam območja tudi druge oblike pomoči za uspešen boj proti korupciji. Istočasno nudi oblastem pomoč pri oblikovanju potrebne zakonodaje, sprejemanju modernih in transparentnih računovodskih standardov, zahtevanih dovoljenj in podobno.

4.4. Primerjava izračunane konkurenčnosti držav leta 2002 s konkurenčnostjo leta 1996

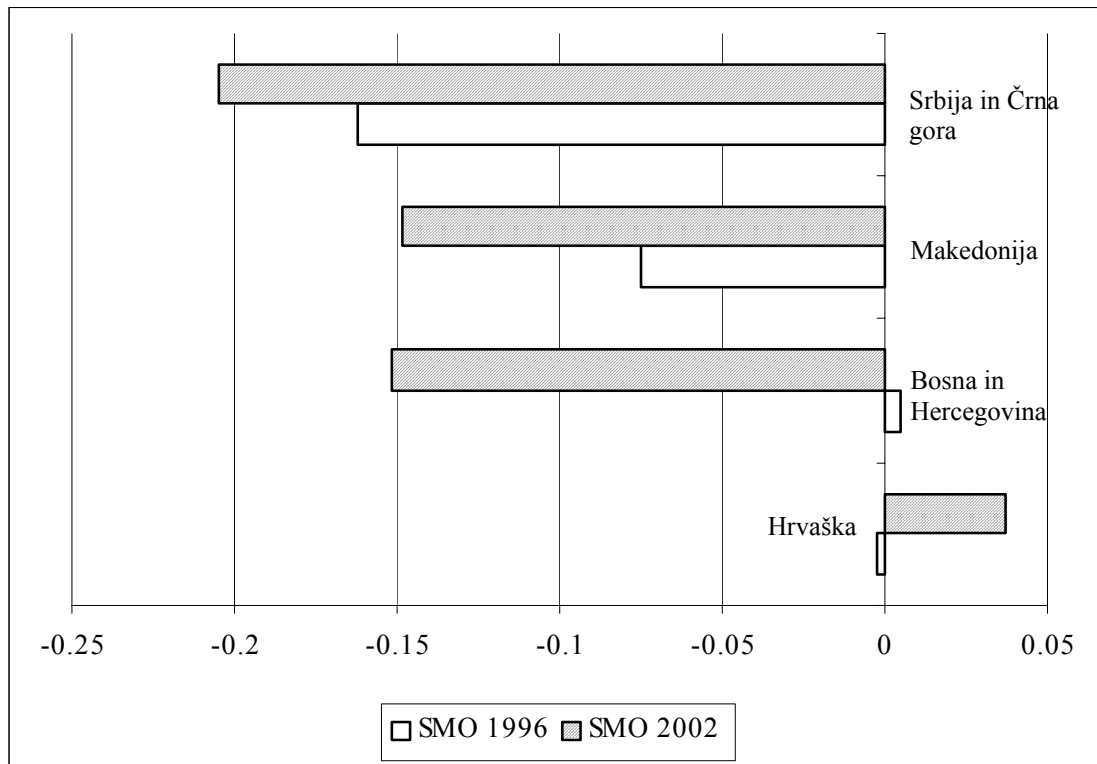
Izračunane vrednosti SMO za leto 1996 kažejo prvo mesto Slovenije, sledi ostalih šest držav, ki bodo 1. maja letos postale članice EU. Največji premik k izboljšanju konkurenčnosti v zgornjem delu lestvice je opravila Madžarska, ki je bila leta 2002 uvrščena za dve mesti bolje kot leta 1996. Slovaška je svojo uvrstitev poslabšala za dve mesti. Ostale države pristopnice se v obeh primerjanih obdobjih uvrščajo enako. Med državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije preseneča osmo mesto Bosne in Hercegovine leta 1996. Podrobnejši pregled kazalcev konkurenčne sposobnosti kaže, da je k temu prispevala skupina Ekonomska moč države, predvsem izjemno visoka stopnja rasti BDP v letu 1996 (86 odstotkov). Bosna in Hercegovina tako leta 2002 izkazuje kar za šest mest slabšo uvrstitev kot leta 1996. Srbija in Črna gora ter Makedonija se leta 2002 uvrščata za dve oz. eno mesto slabše kot leta 1996. Hrvaška pa je edina v skupini štirih držav, ki se z osmim mestom leta 2002 po konkurenčnosti uvršča bolje kot leta 1996, ko je zasedla deveto mesto. Na lestvici konkurenčnosti je v primerjavi z letom 1996 najbolj napredoval Tadžikistan, ki je leta 2002 z enajstim mestom uvrščen kar pet mest bolje kot leta 1996. V tem obdobju je najbolj nazadovala Bosna in Hercegovina.

Samo mesto (rang) ne kaže dovolj natančno kakovostnih premikov v izboljšanju oz. poslabšanju konkurenčne sposobnosti držav. Spremembe razvrščanja držav na podlagi rangov tako niso nujno enake izboljšanju oz. poslabšanju konkurenčne sposobnosti na podlagi izračunane SMO. Rangiranje držav je namreč lahko zavajajoče, saj temelji izboljšanje ranga neke države na stroških druge države, ki je na rang lestvici ustrezno padla. Kljub temu se relativni položaj države lahko ne poslabša, kar pa ne more veljati za njeno absolutno raven.

V analiziranem primeru konkurenčnosti držav je smer gibanja rangov istovetna z gibanjem izračunane vrednosti SMO. Hrvaška, ki je leta 2002 uvrščena za eno mesto bolje kot leta 1996, tudi na podlagi izračunane povprečne vrednosti SMO izkazuje izboljšanje konkurenčnosti v višini 0.0348 povprečne vrednosti SMO. Bosna in Hercegovina je v primerjavi z letom 1996 najbolj nazadovala, kar kaže tudi izračun, saj je povprečna vrednost SMO leta 2002 za 0.1565 nižja kot leta 1996. Srbija in Črna gora ter Makedonija izkazujeta nižjo konkurenčno sposobnost v primerjavi z letom 1996 tudi z 0.0735 in 0.0434 nižjo povprečno vrednostjo SMO. Konkurenčna sposobnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije je na podlagi izračunane povprečne vrednosti SMO leta 2002, v primerjavi z letom 1996 v povprečju nižja za 0.0585 SMO. Konkurenčna sposobnost ostalih dvanajstih držav pa je bila leta 2002 v primerjavi z letom 1996 višja za 0.0195 povprečne vrednosti SMO. V primeru ponderacije posameznih skupin kazalcev v letu 1996 ni razlik v razvrstitvi držav v primerjavi z neponderiranim izračunom. Izračunane vrednosti SMO po posameznih kazalcih za leto 1996 so razvidne iz tabele 2 v prilogi.

Leta 2002 je bila izračunana konkurenčna sposobnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije v povprečju slabša kot leta 1996 pri sedmih skupinah kazalcev (glej tabelo 36 na strani 67). Izboljšanje konkurenčnosti kažeta le infrastruktura ter znanost in tehnologija. K slabši konkurenčni sposobnosti je najbolj prispevalo poslabšanje kazalcev iz skupine Ekonomska moč države in sicer v treh državah (najbolj v Bosni in Hercegovini), izjema je le Hrvaška. Omenjena skupina je k skupnemu poslabšanju konkurenčnosti leta 2002 prispevala več kot 70 odstotkov. Na Hrvaškem se je leta 2002 v primerjavi z letom 1996 poslabšalo delovanje vlade, odprtost, trg dela ter izobraževanje in kriminaliteta.

Slika 9: Primerjava izračunane konkurenčnosti držav leta 1996 in 2002

Opomba: Izračun se nanaša na neponderirane povprečne vrednosti SMO.

Vir: Izračuni avtorja

Bosna in Hercegovina izkazuje poleg slabše ekonomske moči države, tudi poslabšanje kazalcev odprtosti in financ. Makedonija leta 2002 izkazuje nižjo konkurenčno sposobnost v primerjavi z letom 1996 in to kar pri sedmih skupinah kazalcev, višjo povprečno vrednost SMO izkazujeta le infrastruktura in kriminaliteta. Srbija in Črna gora pa izkazuje poslabšanje ekonomske moči države, vlade in učinkovitosti.

Tabela 36: Vrednosti izračunanih SMO v letu 1996 in 2002

	Hrvaška		Bosna in Hercegovina		Makedonija		Srbija in Črna gora	
	1996	2002	1996	2002	1996	2002	1996	2002
Ekonomska moč države	-0.1928	0.0835	1.0589	-0.6210	-0.4131	-0.8052	-0.4062	-0.7394
Odprtost	-0.0081	-0.0402	-0.1803	-0.2802	-0.0649	-0.1405	-0.1360	-0.1332
Vlada	0.0485	-0.0020	-0.1895	-0.1279	0.0776	0.0404	-0.1489	-0.3480
Finance	-0.0611	0.0358	-0.1684	-0.2209	-0.0994	-0.1248	-0.2701	-0.2264
Infrastruktura	0.0900	0.1146	-0.1861	-0.1227	0.0005	0.1043	-0.0701	-0.0153
Znanost in tehnologija	0.0730	0.0731	-0.1196	-0.0840	-0.0555	-0.0830	-0.1608	0.0376
Učinkovitost	0.0745	0.2465	0.1165	0.2294	0.0004	-0.2182	0.0364	-0.3250
Trg dela in izobraževanje	-0.0882	-0.2033	-0.2655	-0.1531	-0.0055	-0.0225	-0.1732	0.0054
Kriminaliteta	0.0432	0.0271	-0.0215	0.0157	-0.1117	-0.0838	-0.1269	-0.1015
Mesto v šestnajsterici	9	8	8	14	12	13	13	15

Opomba: Prikazane so povprečne neponderirane vrednosti SMO.

Vir: Izračuni avtorja

Z izjemo Hrvaške, ki je leta 2002 v primerjavi z letom 1996 zmanjšala število t.im. dobrih sestavin konkurenčnosti (iz 16 na 11) ter Srbije in Črne gore, ki je zmanjšala število t.im. slabih sestavin konkurenčnosti (iz 24 na 19), pri ostalih državah ni opaziti bistvenih sprememb v številu dobrih oziroma slabih sestavin konkurenčnosti. Iz pripravljenih bilanc prednosti in slabosti lahko ugotovimo tudi nekatere podobne kazalce, ki se v obeh primerjanih letih pojavljajo bodisi na levi ali desni strani bilanc. Opazno pa je spreminjanje vrednosti oziroma doseženih rangov v šestnajsterici. Razen Srbije in Črne gore, so ostale tri države v letu 2002 med elementi, ki pozitivno vplivajo na doseženo konkurenčnost v povprečju dosegle boljšo uvrstitev (2.9 mesto) kot leta 1996 (2.3 mesto). Vse štiri države pa so leta 2002 poslabšale povprečno uvrstitev elementov iz desne strani bilance (14.7 mesto) v primerjavi z letom 1996 (14.4 mesto). Bilance prednosti in slabosti za štiri obravnavane države v letu 1996 so razvidne v nadaljevanju (tabele od 37 – do 40).

Slabša konkurenčna sposobnost treh držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije v letu 2002 v primerjavi z letom 1996 kaže, da so tranzicijski stroški držav visoki in da bo potrebno še veliko naporov za nadaljnji napredek na področju strukturnih reform. Strukturne reforme bodo državam omogočile, da bodo v polnosti pričele delovati kot tržne ekonomije, kar bo prispevalo tudi k izboljšanju nacionalne konkurenčne sposobnosti. Izboljšanje konkurenčne sposobnosti pomeni sposobnost gospodarstev in držav, da se odzivajo na spremembe na svetovnem trgu in na konkurenco, ne le z inštitucionalno harmonizacijo z EU, ampak z dejansko odpravo slabosti, ki ovirajo fizično, tehnično in finančno mobilnost.

Tabela 37: Bilanca prednosti in slabosti 1996: Hrvaška

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Storitve-dodana vr.	3	Bruto investicije	13
		Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	13
Odprtost države		Odprtost države	
Tekoči račun plačilne bilance	4	Tendenca k trgovanju	15
		Izvoz+uvoz v BDP	13
Vlada		Finance	
Zunanji dolg	4	Bruto nacionalno varčevanje	13
Davki na prihodke, prof., kap. zas.	4		
Inflacija	3	Kriminaliteta	
		Ponarejanje denarja	13
Infrastruktura		Čas za rešitev zapadlih plačil	15
Število telefonskih linij	3		
Stroški lokalnih telefonskih klicev	2	Trg dela in izobraževanje	
		Izdatki za izobraževanje	14
Znanost in tehnologija		Vpis v osnov. izobraževanje	14
Izdatki za raziskave in razvoj	2	Odstotek otrok z zaklj. osn. izob.	16
Izvoz visoko tehnoloških proiz.	4		
		Učinkovitost	
Učinkovitost		Produktivnost kmetijstva	3
Produktivnost kmetijstva	3	Produktivnost industrije	3
Trg dela in izobraževanje			
Delovna populacija	4		
Gini indeks	4		
Stopnja odvisnosti	2		
Kriminaliteta			
Podjetja podvržena korupciji	3		
Korupcijski davek	1		

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 38: Bilanca prednosti in slabosti 1996: Bosna in Hercegovina

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Realna rast BDP	1	BDP na prebivalca	13
Bruto investicije	1		
		Odprtost države	
Vlada		Tekoči račun plačilne bilance	16
Inflacija	1	Tendenca k trgovanju	16
		Carinski prihodki	15
Znanost in tehnologija			
Emisija ogljikovega dioksida	4	Vlada	
		Vladni izdatki	16
Učinkovitost		Zunanji dolg	16
Produktivnost dela	2	Delež privatnega sektorja	14
Produktivnost industrije	2		
		Finance	
Trg dela in izobraževanje		Ocena kreditne sposobnosti	16
Vpis v osnov. izobraževanje	1	Bruto nacionalno varčevanje	14
Stopnja odvisnosti	2		
		Infrastruktura	
Kriminaliteta		Zračni transport	14
Izgube zaradi kriminala	2	Poraba elektrike na prebivalca	15
		Število telefonskih linij	14
		Znanost in tehnologija	
		Izdatki za raziskave in razvoj	16
		Število odobrenih patentov	14
		Število osebnih računalnikov	13
		Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	16
		Ženske v delovni populaciji	16
		Izdatki za izobraževanje	15
		Delovna populacija	16
		Gini indeks	13
		Kriminaliteta	
		Ugotovljene goljufije	14
		Korupcijski davek	14

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 39: Bilanca prednosti in slabosti 1996: Makedonija

	Rang		Rang
Vlada		Ekonomska moč države	
Zunanji dolg	3	Realna rast BDP	13
Inflacija	2	Bruto investicije	13
Infrastruktura		Odprtost države	
Stroški lokalnih telefonskih klicev	2	Tehtana povprečna carinska st.	16
		Izvoz+uvoz v BDP	14
Trg dela in izobraževanje		Carinski prihodki	16
Stopnja odvisnosti	2		
Vpis v osnov. izobraževanje	2	Finance	
Gini indeks	2	Ocena kreditne sposobnosti države	13
		Znanost in tehnologija	
		Emisija organskih vodnih onas.	13
		Infrastruktura	
		Gostota cestne mreže	15
		Učinkovitost	
		Produktivnost industrije	14
		Trg dela in izobraževanje	
		Stopnja nezaposlenosti	15
		Ženske v delovni populaciji	14
		Kriminaliteta	
		Izgube zaradi kriminala	16

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 40: Bilanca prednosti in slabosti 1996: Srbija in Črna gora

	Rang		Rang
Ekonomska moč države		Ekonomska moč države	
Predelovalne dejavnosti-dodana vr.	4	BDP na prebivalca	14
Realna rast BDP	3	Bruto investicije	16
Odprtost države		Odprtost države	
Izvozna diverzifikacija	1	Tekoči račun plačilne bilance	15
		Izvoz+uvoz v BDP	16
Znanost in tehnologija		Carinski prihodki	13
Emisija ogljikovega dioksida	1		
		Vlada	
Učinkovitost		Vladni izdatki	15
Stroški dela	1	Inflacija	14
		Delež privatnega sektorja	14
Trg dela in izobraževanje			
Delovna populacija	3	Finance	
Stopnja odvisnosti	2	Posojilna - depozitna obrestna mera	15
		Ocena kreditne sposobnosti	15
Kriminaliteta		Bruto nacionalno varčevanje	14
Ugotovljeno ponarejanje denarja	4	Vrednost trgovanja na borzi	15
Podjetja podvržena korupciji	4		
		Infrastruktura	
		Gostota cestne mreže	14
		Zračni transport	13
		Znanost in tehnologija	
		Število uporabnikov interneta	16
		Izdatki za raziskave in razvoj	14
		Emisija organskih vodnih onas.	16
		Učinkovitost	
		Produktivnost industrije	13
		Trg dela in izobraževanje	
		Izdatki za izobraževanje	15
		Vpis v osnov. izobraževanje	16
		Stopnja nezaposlenosti	14
		Ženske v delovni populaciji	13
		Kriminaliteta	
		Ugotovljene goljufije	16
		Korupcijski davek	13

Vir: Izračuni avtorja

4.5. Usmeritve politik za izboljšanje konkurenčnosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Na podlagi analize kazalcev konkurenčne sposobnosti lahko opredelimo seznam prednostnih nalog in smeri ukrepov, ki jih morajo posamezne države uveljaviti v okviru svojih politik, da bi povečale konkurenčno sposobnost svojih držav. Nosilci politik v državi morajo delovati v smeri zagotavljanja transparentnosti vladnih politik in ukrepov ter zagotoviti polno inštitucionalno podporo. Pričakovati je, da bodo obravnavane države že v procesu harmonizacije z EU vzpostavile velik del potrebne strukture za uspešno odzivanje na spremembe na svetovnem trgu in na konkurenco.

4.5.1. Hrvaška

Hrvaška se po konkurenčni sposobnosti uvršča na osmo mesto, to je za vsemi državami pristopnicami k EU in dosega 18 odstotkov povprečne vrednosti SMO prvouvrščene Slovenije. Za Slovenijo zaostaja za 0.1738 povprečne vrednosti SMO. V primerjavi s sedmo uvrščeno Latvijo je zaostajanje izkazano v doseganju 96 odstotne povprečne vrednosti SMO oz. zaostajanju za 0.0013 povprečne vrednosti SMO.

Iz hrvaške bilance prednosti in slabosti je razvidnih enajst kazalcev, ki v primerjavi z ostalimi petnajstimi državami predstavljajo prednost pri ugotavljanju konkurenčnosti in sedem kritičnih točk, ki so potrebne posebnega usmerjanja in kontrole. Konkurenčno sposobnost Hrvaške slabijo kazalci na področju zunanje trgovine, vlade, izobraževanja, trga dela in delovanja inštitucij.

Nizka konkurenčnost hrvaških proizvodov se odraža tudi v zmanjšanem deležu izvoza v EU. Za razliko od Hrvaške države srednje Evrope izkazujejo povečevanje deleža svojih proizvodov v uvozu držav EU. Hrvaška ima med tranzicijskimi državami s 45 odstotki eno najnižjih pokritosti uvoza z izvozom (Romunija 78.5 odstotkov, Bolgarija 78.9 odstotkov, Slovaška 115 odstotkov). Glavni razlogi slabe konkurenčnosti izvoza so v premajhnih vlaganjih v sodobne proizvodne zmogljivosti, preprekah za vstop novih podjetij na tržišče, pomanjkanju zahtevnega domačega trga, nezadovoljivem oblikovanju grozdov in neustrezni vlogi države. Država bi prestrukturiranje domačega in izvoznega sektorja lahko pospešila z uveljavljanjem visokih evropskih standardov za vse proizvajalce in ponudnike storitev v državi.

Pomanjkanje konkurenčnosti ima svoj izvor tudi v proizvodnji, ki ni specializirana v skladu s komparativnimi prednostmi. Ribišтво denimo, je med sektorji z največjimi komparativnimi prednostmi, vendar ustvarja razmeroma nizek izvoz v EU, ki je omejen tudi s kvotami. Na drugi strani v proizvodnji električnih in mehaničnih proizvodov ni komparativnih prednosti,

vendar so ti proizvodi med najpomembnejšimi izvoznimi artikli na trge EU. Usklajevanje proizvodne in izvozne strukture v skladu s komparativnimi prednostmi je pogoj za doseg konkurenčnosti.

Napori vlade morajo biti usmerjeni v povečanje izvoza, pripraviti je potrebno ofenzivno izvozno strategijo. Razmišljanja o zmanjševanju uvoza so napačna. Večjo pozornost je potrebno nemaniti tudi nepretrganemu izobraževanju (po 35. letu starosti se dodatno izobražuje in usposablja le 0.7 odstotkov delovne sile). Redefinirati je potrebno tudi vlogo države in zmanjšati njeno potrošnjo. Visoka vlaganja v izgradnjo fizične infrastrukture, kot je energetika in ceste, ne zagotavljajo rasti konkurenčnosti.

Program za povečanje konkurenčnosti hrvaškega gospodarstva bi moral vsebovati predvsem napredne dejavnike, kot so: izobraževanje, tehnologija, inovacije, iskanje oblik in načinov za povečan pritok investicij. Poslovanje je potrebno usmeriti na strategijo rasti proizvodov visoke vrednosti za najzahtevnejše kupce in ne na pasivno prestrukturiranje podjetij. Povečati je potrebno oblikovanje industrijskih grozdov in težiti k odpravljanju administrativnih ovir za ustanavljanje novih podjetij, ter razvijati domačo konkurenco in podobno.

4.5.2. Bosna in Hercegovina

Na lestvici konkurenčnosti je Bosna in Hercegovina uvrščena na štirinajsto mesto. Za Slovenijo zaostaja za 0.3626 povprečne vrednosti SMO, za Hrvaško pa za 0.1888 povprečne vrednosti SMO.

Konkurenčnost Bosne in Hercegovine je na zadovoljivem nivoju le po devetih kriterijih. Kar enaindvajset kriterijev pa kaže konkurenčne pomankljivosti v primerjavi z ostalimi petnajstimi državami. Splošno stanje infrastrukture v državi je slabo. Finančno tržišče je nezadostno razvito in kot takšno neučinkovito pri izpolnjevanju svoje funkcije vlaganj in financiranja razvoja. Država se sooča z visokim trgovinskim deficitom, visokimi javnimi izdatki, počasno privatizacijo, nizko ravni tehnološkega razvoja, rigidnostjo trga dela, diskriminacijo pri zaposlovanju ter s kriminalom.

Glavna ovira izvozu v državi je skromen obseg proizvodnje, še zlasti pa proizvodnje namenjene izvozu, ter še posebej slaba kvaliteta te proizvodnje. Proizvodne kapacitete so deloma zastarele in ne morejo ponuditi konkurenčnih proizvodov. Nezadostna proizvodnja namenjena izvozu in slaba konkurenčnost proizvodov ima svoj izvor tudi v slabih poslovnih razmerah (neobstoje enotnega gospodarskega prostora v Bosni in Hercegovini, nelojalna konkurenca, počasno delo sodišč, visoki stroški in dolge procedure registracije, korupcija), neugodnih pogojev financiranja in dragih bančnih storitvah, visokih stroških javnih uslug (električna energija, PTT usluge) in dragemu transportu. Državna podjetja se nahajajo v

neenakopravnem položaju glede na novoprivatizirana podjetja, saj so banke nepripravljene na kreditiranje, kar znižuje njihove izvozne možnosti. Na drugi strani novoprivatizirana podjetja jasno kažejo trend povečevanja izvoza.

Ob le 29 odstotni pokritosti izvoza z uvozom je zmanjšanje trgovinskega deficita bistven predpogoj za vzdrževanje makroekonomske stabilnosti in izvajanje denarne politike po načelih valutnega odbora. Nadaljevati je potrebno z liberalizacijo trgovine in sklepanjem novih sporazumov o prosti trgovini. Nujno je oblikovanje strategije tehnološkega razvoja države, ki bo prvenstveno povečala obseg sredstev za projekte, ki bi izboljšali konkurenčno sposobnost proizvodov na tujih trgih.

Visok obseg uvoza, javne porabe, javnih investicij in javnih odhodkov so bili v veliki meri mogoči tudi zaradi sorazmerno obsežne mednarodne finančne pomoči. Analiza potrošnje kaže, da je obseg potrošnje v Bosni in Hercegovini v več sektorjih (obramba, javni red in varnost, izobraževanje, zdravstvo, socialna varnost) višji kot v drugih državah srednje in vzhodne Evrope. To odpira prostor za potrebne reforme programa potrošnje, ki morajo zagotoviti zmanjšanje obsega javne potrošnje v BDP.

V finančnem, ter še posebej v bančnem sektorju, je v zadnjih letih dosežen vidnejši napredek, ki se odraža v večji kapitalizaciji bank, povečanem dotoku tujega kapitala, rasti bančnih agregatov in v povečanju profitabilnosti. Kljub temu se sektor še vedno srečuje s težavami kot so dominiranje kratkoročnih depozitov, visoke provizije, počasnost pri uvajanju novih storitev in drugo. Tudi višina obrestnih mer še vedno predstavlja problem, saj je razlika med pasivno (3 odstotke) in aktivno (11 odstotkov) obrestno mero še vedno previsoka. Padeč obrestnih mer v preteklih letih je bil bolj rezultat povečane konkurence, kot pa padca rizika plasmana kreditnih sredstev. Za nadaljnje zniževanje obrestnih mer je potrebno izvesti reforme, ki bodo rezultirale v pojavu večjega števila kvalitetnih klientov ob istočasnem zmanjšanju sive ekonomije in vseh drugih oblik nelojalne konkurence.

Na področju infrastrukture je potrebno zagotoviti sredstva za financiranje pospešene izgradnje avtocest. Kontinuirano je potrebno izvajati rekonstrukcijo cest ter realizirati dve fazi obnove železnic v okviru kreditnih aranžmajev z EIB in EBRD. Zaostajanje na področju informacijske in komunikacijske tehnologije terja ureditev pravne regulative sektorja. Izvesti je potrebno tudi privatizacijo operaterja telekoma in izvesti liberalizacijo celotnega sektorja.

V Bosni in Hercegovini predstavlja problem tudi relativna nekonkurenčnost delovne sile v primerjavi z ostalimi državami regije. Glavni dejavnik pri tem je raven plač. V okviru strategije za povečanje zaposlenosti je potrebno ustvariti pogoje za rast privatnega sektorja tudi skozi krepitev finančnega, posebno bančnega sektorja, ki mora v bodoče povečati kreditiranje privatnega podjetniškega sektorja. Okrepiti je potrebno aktivnosti za zmanjšanje

dela na črno, izboljšati inšpekcijo dela ter sprejeti predpise za preprečevanje diskriminacije pri zaposlovanju.

Uspešna strategija boja proti korupciji mora vključevati tudi izvedbo reforme javne uprave s kodeksom obnašanja zaposlenih v javnih službah in reformo pravosodja, ki bo vzpostavila potrebne instrumente za boj proti kriminalu in korupciji.

4.5.3. Makedonija

Makedonija se v skupini šestnajstih držav uvršča na trinajsto mesto. Za osmo uvrščeno Hrvaško zaostaja za 0.1853 povprečne vrednosti SMO, za prvouvrščeno Slovenijo pa zaostaja za 0.3591 povprečne vrednosti SMO.

Na pasivni strani bilance prednosti in slabosti je osem skupin s šestnajstimi kazalci, ki v primerjavi z ostalimi petnajstimi državami kažejo kritična področja zaostajanja makedonske konkurenčnosti. Med državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije izkazuje Makedonija najmanjše število skupin kazalcev, ki pozitivno vplivajo na nacionalno konkurenčnost. Nizka raven investicij, proceduralne ovire v mednarodni trgovini, visoka nezaposlenost ob nizki produktivnosti, bančna pasivnost, neučinkovit podjetniški sektor in tehnološko zaostajanje ter razširjenost kriminala in korupcije so glavni dejavniki nekonkurenčnosti makedonskega gospodarstva.

Makedonija mora kot majhno, odmaknjeno gospodarstvo s strateško gospodarsko pozicijo težiti k temu, da postane odprt, nizkstroškovni blagovni in kapitalni center, ki povezuje Turčijo, Grčijo, Bolgarijo, Srbijo in Črno goro ter Albanijo z državami EU. Za dvig konkurenčnosti svojega gospodarstva mora Makedonija agresivno delovati v smeri odprave regulatorskih in proceduralnih ovir, ki zavirajo pretok blaga, storitev, kapitala in informacij. Stabilizacijsko asociacijski sporazum in nedavno članstvo v WTO sicer predstavljajo zavezo k trgovinski liberalizaciji, vendar obstajajo znatne proceduralne in administrativne ovire za učinkovito integracijo gospodarstva z regijo in EU. Obstoječa cestna in železniška infrastruktura je nezmogljiva in neučinkovita. Potrebno je prestrukturiranje transportnih povezav z možnostjo sodelovanja privatnega sektorja, kar bo državi omogočilo izkoristiti strateško lokacijo in regionalno integracijo.

Ob slabih rezultatih na področju tujih vlaganj se država sooča tudi z nizko alokacijo domačih prihrankov, kar je predvsem posledica slabe pravne zaščite kreditodajalcev in slabih izkušenj s političnim vmešavanjem v delovanje podjetniškega in finančnega sektorja. Za zagotovitev trajne gospodarske rasti je potrebno zvišati obseg investiranja v državi ter izboljšati produktivnost in učinkovitost alokacije proizvodnih faktorjev. Potrebna je znatna porast

domačega varčevanja in finančnega posredništva ob hkratnih prizadevanjih za vzpostavitev zaupanja tujih investitorjev.

Gospodarska rast, katere gonilna sila mora postati okrepljen privatni sektor, bo vodila v oblikovanje novih delovnih mest, znižanje nezaposlenosti in izboljšanje življenjskega standarda. Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi izobraževanju in zdravju, kar bo prispevalo k rasti produktivnosti dela na daljši rok.

Zelo pomembno je zagotoviti tudi ugodno okolje za razvoj privatnega sektorja in s tem potrebnega prestrukturiranja gospodarstva. Makedonsko gospodarstvo bo po odpravi gospodarskih meja potrebovalo preusmeritev aktivnosti iz tradicionalnih sektorjev kot so železo in tekstil na sektorje intenzivne v strokovno usposobljeni delovni sili. Zato je zelo pomembno oblikovanje novih, dinamičnih, srednje in velikih podjetij v sektorju storitev, ki bodo sposobna izkoristiti stateško lokacijo države.

Politično pokroviteljstvo in vmešavanje politike v delovanje privatnega sektorja predstavlja resno oviro za razvoj učinkovitega tržnega gospodarskega sistema in deluje zaviralno na investicijske priložnosti. Spopadanje s korupcijo, ki prevladuje predvsem v policiji, zdravstvu, storitvah in v carini mora postati ena najpomembnejših prioritet v razvojni strategiji države.

4.5.4. Srbija in Črna gora

V skupini šestnajstih držav se Srbija in Črna gora uvršča na predzadnje mesto. Slabša konkurenčna sposobnost je izračunana le še za Albanijo. Konkurenčno zaostajanje za Bosno in Hercegovino znaša 0.0535 povprečne vrednosti SMO, za Hrvaško 0.2423 in za Slovenijo 0.4161 povprečne vrednosti SMO.

Na desni strani bilance prednosti in slabosti je devetnajst kazalcev, ki kažejo na slabosti gospodarstva in zmanjšujejo nacionalno konkurenčnost države. To pomeni, da je dobra tretjina vseh kazalcev vključenih v izračun nacionalne konkurenčnosti v Srbiji in Črni gori opredeljena kot kritičnih. Viri nekonkurenčnosti so vseobsegajoči, saj vključujejo vseh devet skupin kazalcev. Ukrepi države morajo biti v prvi vrsti usmerjeni v zagotavljanje makroekonomske stabilnosti, reprogramiranje in zmanjšanje zunanjega dolga, pospeševanje izvajanja programa privatizacije, liberalizacijo domače in zunanje trgovine, restrukturiranje bank in podjetij, reformo trga delovne sile in podobno.

Kljub reprogramiranju dolga v okviru Pariškega kluba je proračun države še naprej pod velikim pritiskom, saj nanj odpadejo neizbežni stroški prestrukturiranja podjetij, predvsem stroški financiranja socialnih programov. Istočasno pa je potrebno znižati davke v podporo podjetništvu in tujih investicij.

Povečano servisiranje javnega dolga je samo eden od dejavnikov, ki vpliva na plačilno bilanco. Ob izredno visoki rasti uvoza, predvsem blaga široke potrošnje, je rast izvoza še vedno skromna, kar je privedlo do visokega primanjkljaja v tekočem računu plačilne bilance. V tej fazi tranzicije takšen trend sicer ni nepričakovan, vendar kaže na to, da so za državo izrednega pomena tuje investicije. V Črni gori obstajajo še dodatne težave, saj več kot polovica celotnega izvoza odpade na eno samo podjetje.

Ukrepi države bi morali biti usmerjeni predvsem v porast izvoza nacionalno prepoznavnih proizvodov, ki bodo na tujih trgih konkurenčni tako po ceni in kvaliteti, kot po obliki. Liberalizacija režima tujih investicij bo prispevala k večji konkurenčnosti in učinkovitosti gospodarstva. Gospodarska rast zasnovana na izvozu in prilivih znatnega dela tujih neposrednih investicij bi lahko rešila resne probleme s katerimi se srečuje gospodarska politika.

Položaj domače industrije v državi je slab in zdi se, da je Srbija in Črna gora v neke vrste blagi tranzicijski recesiji. Sektor industrije se istočasno prilagaja zmanjšanim državnim subvencijam, novim omejitvam pri kreditiranju in večji konkurenci iz uvoza.

Podjetja v Srbiji in Črni gori so pod velikim pritiskom. Manjša podjetja pesti zmanjševanje dobičkov kot posledica večjih stroškov in večje konkurence blaga iz uvoza. Iste težave pestijo tudi večja podjetja, ki so poleg tega doživela tudi dramatično izgubo likvidnosti in stalen pritisk na povečanje plač, še zlasti v javnem sektorju. Čeprav upadajoča dobičkonosnost in naraščajoča konkurenca podjetnikom ne odgovarjata sta znak zdrave tržne konkurence. Okolje za majhna podjetja se bo v neposredni prihodnosti verjetno še naprej slabšalo. K temu bodo prispevali ukrepi za zmanjšanje sive ekonomije in izboljšanje pogojev poslovanja za podjetja, ki legalno poslujejo. Privatizacija in vladni ukrepi bodo namreč eliminirali mrežo nelegalnih kontaktov malih in srednjih podjetij z velikimi državnimi in družbenimi podjetji.

Pospešitev privatizacije podjetij in bank v državi bi pomenila krepitev vloge privatnega sektorja pri oblikovanju nadaljnjega gospodarskega razvoja. Privatni sektor mora postati kreator novih investicij in izvoza ter ponujati možnosti zaposlovanja delavcem, ki bodo ostali brez dela v procesu rekonstrukcije velikih družbenih in državnih podjetij. Za doseglo gospodarske rasti je nujno ponuditi investitorjem stabilne in predvidljive obrestne mere ter vzpodbudno poslovno okolje. Odnos med javnimi in privatnimi investicijami mora postati komplementaren, konsenzu je potrebno slediti tako na področju cestne kot tudi energetske infrastrukture.

Glavni cilj denarne politike v prihodnjih letih mora biti osredotočen v zagotavljanje cenovne stabilnosti. Potrebno je graditi zaupanje v nacionalno valuto, kar je predpogoj za porast domačega varčevanja in s tem porast domačih investicij.

Prva faza liberalizacije zunanje trgovine je bila v minulih dveh letih že opravljena s podpisom prostotrgovinskih sporazumov z državami regije in z izraženo namero za članstvo v WTO ter s pripravami za pridružitve k EU. Nadaljevati je potrebno z liberalizacijo in deregulacijo zunanje trgovine v procesu pristopanja k WTO in pridruževanja k EU ter z liberalizacijo trgovine z državami jugovzhodne Evrope. Reformo carinskega sistema je potrebno nadaljevati v smeri usklajevanja s pravili WTO ter uskladiti carinsko politiko med Srbijo in Črno goro.

Neučinkovit boj proti kriminalu in korupciji je v preteklosti že povzročil močan izpad tujih donacij, saj mednarodna skupnost nadaljnje financiranje države pogojuje z odpravo korupcije na najvišjem nivoju in spoštovanjem obvez do mednarodnega sodišča v Haagu. Zaradi tega je vlada že omejila vrsto proračunskih izdatkov za financiranje rekonstrukcij in novogradenj infrastrukture. Vzporedno z izvajanjem strukturnih reform je potrebno nadaljevati z napori za zmanjševanje organiziranega kriminala in korupcije, še posebej v državnih inštitucijah.

5. KONKURENČNOST V POVEZAVI S TOKOVI NEPOSREDNIH TUJIH INVESTICIJ

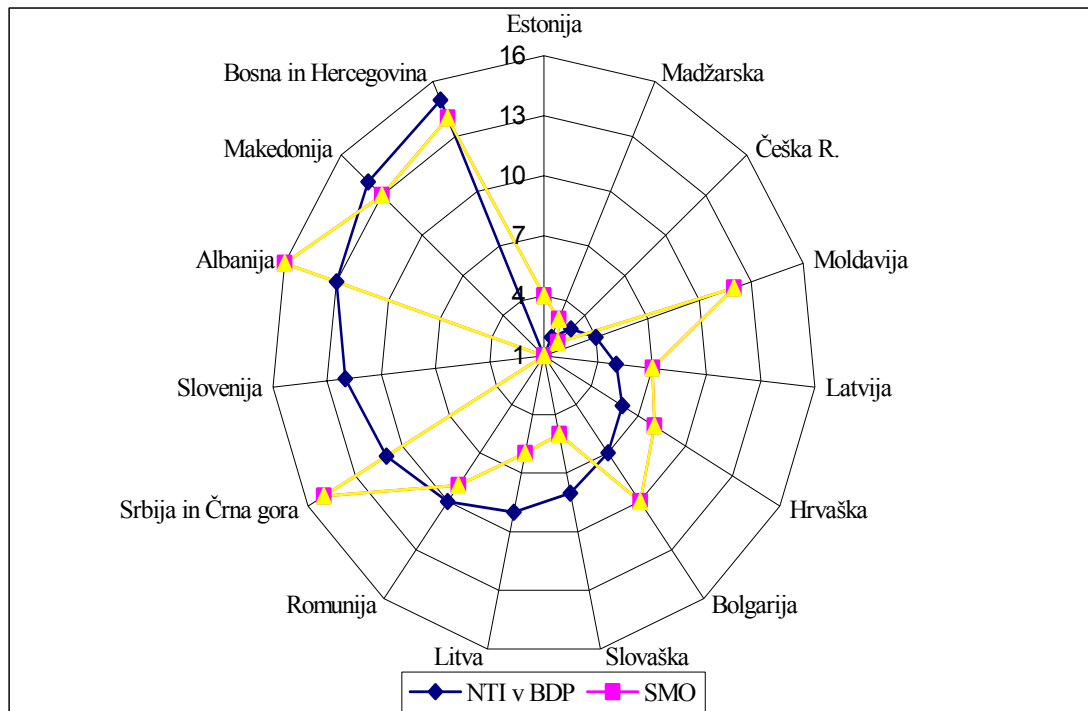
Razvoj držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije bo v prihodnosti odvisen predvsem od njihove uspešnosti pri uveljavljanju na zahodnoevropskih trgih, še posebej na trgih EU. Večina podjetij iz teh držav se še ne more enakovredno kosati s tekmeči iz držav EU. Vzroki so predvsem v zastareli tehnologiji, nerazviti infrastrukturi in pomanjkanju finančnih sredstev, ki so potrebna za posodobitev gospodarstva. V zgodnjem obdobju tranzicije je kapital pritekalo v te države le prek državnih posojil. S prehodom v tržno ekonomijo in stabilizacijo gospodarstev pa je vanje začel pritekati tudi zasebni kapital v obliki neposrednih tujih investicij (v nadaljevanju NTI) in portfeljskih vlaganj, javnih sredstev ter bančnih posojil.

V razmerah ekonomske recesije in preoblikovanja se v teh državah običajno govori o svežem kapitalu kot o glavni prednosti NTI. To pa je le en vidik, NTI namreč lahko potencialno najbolj koristijo tem državam v smislu integralnega razvoja, ker lahko hkrati vplivajo na številne vidike preoblikovanja teh gospodarstev. NTI prinašajo v državo nove stroje, opremo, tehnologijo in tehnike ter znanja poslovanja in trženja, kar je vse združeno v dobičkonosno celoto. NTI prispevajo k pospeševanju cele vrste vidikov preoblikovanja, to je k notranji in zunanji liberalizaciji gospodarstva, integraciji v mednarodno delitev dela, lastniškemu in sektorskemu prestrukturiranju gospodarstva, izobraževanju poslovnih kadrov in podobno.

Pri izračunu nacionalne konkurenčne sposobnosti v predhodnem poglavju, NTI ne vključujem v nobeno od devetih skupin kazalcev. Vpliv tujih vlaganj obravnavam ločeno zaradi izrazite

vloge pri zagotavljanju konkurenčne sposobnosti držav. Nekateri so celo mnenja, da so tuja vlaganja posledica in ne razlog konkurenčnosti.

Slika 10: Korelacija ranga konkurenčnosti in ranga deleža NTI v BDP leta 2002

Vir: Economic Survey of Europe, 2003; izračuni avtorja

Povezava med deležem NTI v BDP in izračunano nacionalno konkurenčnostjo šestnajstih držav leta 2002 kaže na koeficient korelacije ranga 0.4821 in s tem pozitivno povezavo med konkurenčnostjo in NTI. Povezava med rangi konkurenčnosti in NTI je najmočnejša v primeru Češke Republike, Estonije in Madžarske, najšibkejša pa na primeru Slovenije, Moldavije ter Srbije in Črne gore. Izračunane vrednosti SMO po državah in ob vključitvi NTI med kazalce so razvidne iz tabele 3 v prilogi.

Koeficient korelacije ranga za Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Srbijo in Črno goro ter Makedonijo je nižji od povprečja za šestnajst držav in znaša 0.3282. Pozitivna, vendar šibka korelacija izhaja iz relativno boljše uvrstitve glede na NTI, kot glede na konkurenčnost, pri Srbiji in Črni gori ter Hrvaški.

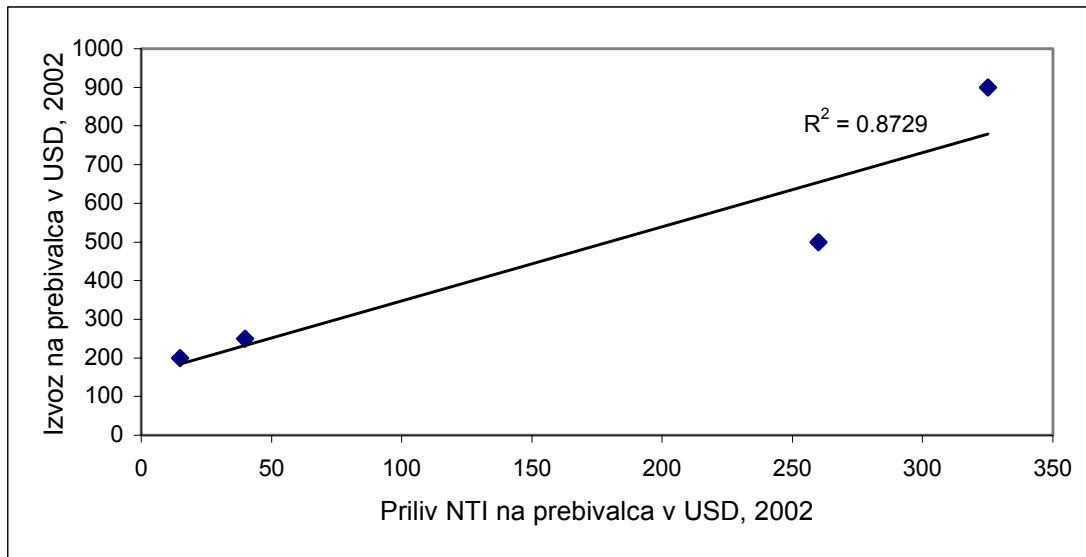
5.1. Povezava obsega neposrednih tujih investicij z nekaterimi elementi nacionalne konkurenčnosti v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Prilivi NTI v regijo so leta 2002 predstavljali 1.3 odstotke vseh svetovnih prilivov. Prilivi so bili stimulirani zaradi procesa privatizacije. Upočasnitev izvajanja gospodarskih reform pa bi predstavljala potencialno nevarnost za znižanje dosedanjega obsega prilivov. Prilivi NTI na prebivalca so razmeroma visoki na Hrvaškem in v Makedoniji, kjer so primerljivi z obsegom prilivov na Madžarskem in Poljskem. Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora zaostajata za povprečjem NTI na prebivalca v obravnavanih državah.

Neposredne tuje investicije so leta 2002 dosegle skoraj 2 mia EUR, kar predstavlja preko 4 odstotke BDP regije oziroma 90 EUR na prebivalca. Kljub temu beležimo v primerjavi z letom 2001 rahel padec, saj je bil takrat priliv tujih investicij v regijo za dobrih 10 odstotkov višji. Največ tujih investicij, polovico celotnega priliva v regijo, beleži Hrvaška z 230 EUR na prebivalca. Za primerjavo je priliv tujih investicij v deset držav pristopnic leta 2001 znašal 5 odstotkov BDP oz. 250 EUR na prebivalca. Z izjemo Hrvaške, prilivi tujih investicij v regijo ostajajo nezadostni za financiranje deficita plačilnih bilanc držav.

Makroekonomski učinek NTI je viden v pozitivni korelaciji med NTI in rastjo izvoza. Države z visokim obsegom NTI imajo tudi relativno visok izvoz na prebivalca, medtem ko imajo države z nizkim izvozom na prebivalca praviloma tudi nizke prilive NTI. Slednje kaže na to, da so tuji investitorji v obravnavanih državah motivirani predvsem s priložnostjo za proizvodnjo izvoznih dobrin oz. s prednostmi relativnih proizvodnih stroškov. Ob upoštevanju dejstva, da je rast izvoza pomemben generator rasti BDP lahko ugotovimo, da so NTI pomemben element v strategiji zagotavljanja trajnostne rasti. V primeru štirih držav korelacija med rastjo izvoza in vhodnih NTI znaša 0.9343.

Slika 11: Vhodne NTI in izvoz na prebivalca v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

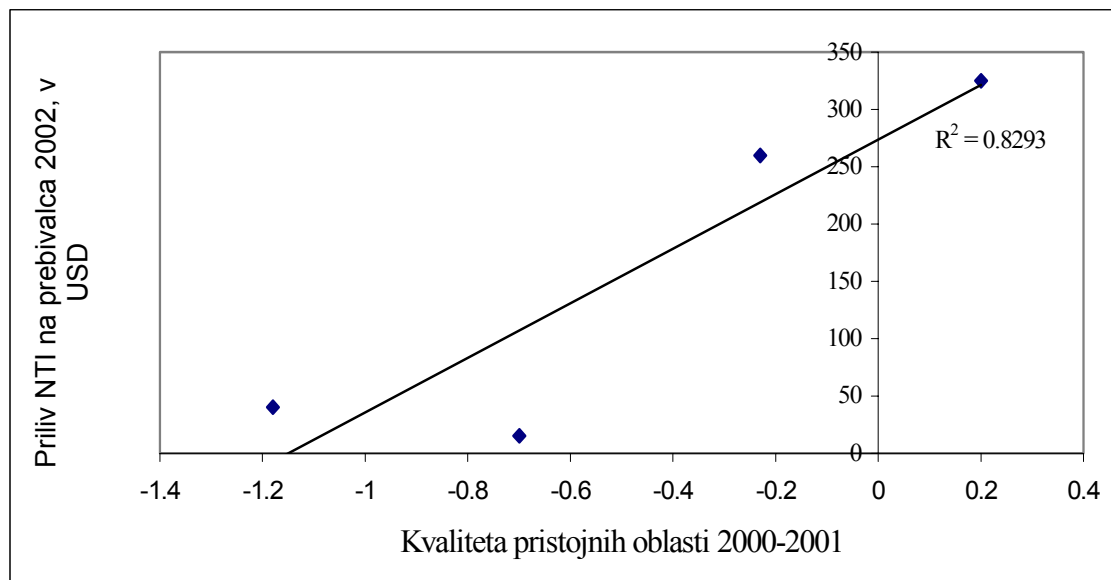

Vir: UNCTAD World Investment Report, 2002; izračuni avtorja

Pomemben element pri odločanju investitorjev o izbiri lokacije je tudi kvaliteta inštitucij gostujoče države. Kvaliteta inštitucij je določena s kvaliteto poslovnega okolja in znižuje negotovosti pri poslovnih odločitvah ter je pomemben element v konkurenci za tuje investicije. Obseg NTI izkazuje močno pozitivno korelacijo z indikatorji kvalitete inštitucij kot sta kvaliteta pristojnih oblasti in kontrola korupcije. Korelacijski koeficient v primeru kvalitete pristojnih oblasti znaša 0.9106, v primeru kontrole korupcije pa 0.8012.

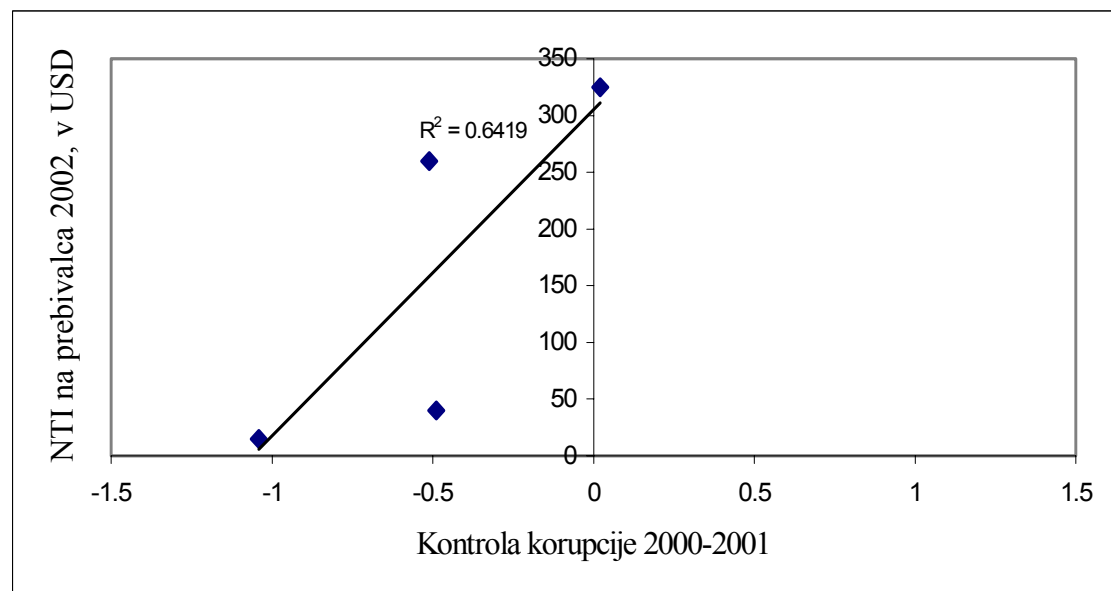
Navedeno kaže na pomen izboljšanja inštitucionalnega okolja v obravnavanih državah za podporo in promocijo gospodarskega razvoja ter s tem oblikovanje privlačnega okolja za tuje investicije.

Slika 12: Kvaliteta pristojnih oblasti in vhodne NTI na prebivalca v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Vir: UNCTAD World Investment Report, 2002; Kaufman et al, 2002; izračuni avtorja

Slika 13: Kontrola korupcije in vhodne NTI na prebivalca v državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Vir: UNCTAD World Investment Report, 2002; Kaufman et al, 2002; izračuni avtorja

5.2. Vpliv neposrednih tujih investicij na konkurenčnost držav leta 2002

Vključitev indikatorja NTI (delež NTI v BDP) v skupino Odprtost države pokaže, da se v primeru dveh držav izboljša rang uvrstitve v skupini in sicer za eno oz. štiri mesta. Državi, ki izboljšata uvrstitev sta Češka Republika in Slovaška. Gre za državi, ki sta leta 2002, v skupini šestnajstih držav, izkazovali največji delež NTI v BDP. Estonija, Litva in Madžarska se po vključitvi NTI med indikatorje odprtosti uvrščajo za dve mesti slabše. Štiri države na ozemlju nekdanje Jugoslavije ob vključitvi NTI med indikatorje konkurenčnosti svoje uvrstitve v skupini Odprtost ne spremenijo in ostajajo na enajstem, trinajstem, štirinajstem in petnajstem mestu.

Vključitev NTI med indikatorje konkurenčnosti vpliva tudi na končno razvrstitev držav po konkurenčnosti, vendar le na vrhu razvrstitve. Češka Republika prevzame prvo mesto Sloveniji, ostale države pa ne spremenijo končne razvrstitve po konkurenčnosti.

Povprečne vrednosti SMO kažejo, da se je konkurenčnost ob upoštevanju NTI leta 2002 izboljšala v Bosni in Hercegovini, Albaniji, Češki Republiki, na Slovaškem in v Sloveniji. Konkurenčnost se je zaradi NTI najbolj povečala na Slovaškem (za 0.0085 SMO), sledita ji Bosna in Hercegovina (za 0.0032 SMO) in Albanija (za 0.0027 SMO). Vpliv NTI na povečanje češke in slovenske konkurenčnosti je nizek (za 0.004 oz. 0.0005 SMO). Poslabšanje povprečne vrednosti SMO je največje pri Madžarski (za 0.005 SMO), Estoniji (za 0.0037 SMO), Tadžikistanu (za 0.0033 SMO), Bolgariji (za 0.0026 SMO), Litvi (za 0.0025 SMO), Romuniji (za 0.0021 SMO) in Moldaviji (za 0.0015 SMO), najmanjše pa pri Latviji (za 0.0011 SMO), na Hrvaškem (za 0.0006 SMO), v Makedoniji (za 0.0004 SMO) ter v Srbiji in Črni gori (za 0.0001).

5.2.1. Neposredne tuje investicije za izboljšanje konkurenčnosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije

Vpliv pritoka tujega kapitala na konkurenčnost štirih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije kaže, da se je ta v primeru Bosne in Hercegovine, ki se lahko pohvali z največjimi prilivi NTI leta 2002, izboljšala. V primeru ostalih treh držav je opazno nekolikšno poslabšanje konkurenčne sposobnosti oz. povprečne vrednosti SMO, ki pa ne vpliva na končno razvrstitev držav.

Pomen NTI za oceno odprtosti države kot celote razberemo iz korelacijske matrike (glej tabelo 41 na strani 86), ki je izračunana za štiri države na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Najmočnejša povezava je pri odprtosti države in tekočem računu (0.9828), sledi povezava med odprtostjo države in NTI (0.9200).

Navedeno kaže na pomembnost pritoka tujega kapitala za izboljšanje konkurenčne sposobnosti držav. Pritok NTI v regijo med drugim omejujejo pomanjkanje ekonomske in politične stabilnosti regije, hitrost reform ter zakonodaja, ki ureja področje NTI. Države bi morale svoj zakonodajni in ekonomski okvir prilagoditi evropskemu, odpraviti administrativne ovire za NTI in graditi ugled do tujih naložb naklonjene države.

V dosednji praksi NTI v nobeni od držav niso bile odločilni, temveč le dopolnilni dejavnik gospodarske rasti, zato bodo države postale atraktivne za tuje vlagatelje le v primeru ko bodo z lastnimi vzvodi vzpodbudile svoj gospodarski razvoj. Determinante gibanja NTI so: dohodek na prebivalca, velikost tržišča, stopnja rasti BDP, raven industrializacije in urbanizacije države, kvaliteta infrastrukture in makroekonomska stabilnost (Foreign Direct Investment for Development, 2002, str.37). V državah v tranziciji je k temu potrebno dodati še problem inštitucij tržne ekonomije in politično stabilnost. Za obravnavane štiri države je tako pomembno, da se osredotočijo na izboljšanje infrastrukture, kvaliteto dela, razvoj domačega podjetništva, oblikovanje pogojev za kvalitetne investicije in pospeševanje procesa gospodarske rasti z domačimi sredstvi.

Potrebno se je zavedati, da se tuji vlagatelji pri investiranju v vzhodnoevropske države odločajo na podlagi relativnih factorskih cen in obstoječe industrijske strukture. Delovna sila je v teh državah razmeroma cenejša od kapitala, stroški kapitala so namreč izredno visoki, specializacija teh držav pa sloni predvsem na delovno intenzivnih panogah. Vse to pravzaprav pomeni, da se bodo tuji investitorji odločali za investicije svojega kapitala v delovno in surovinsko intenzivne panoge, ki lahko postanejo odlagališče umazane in zastarele tehnologije.

Pomembno je, da se v državah v prehodu ustvari uspešno domače izhodišče, ki bo zvišalo realne plače (te pa so uspešen katalizator tujih investicij, ki preprečuje priselitev umazane, tehnološko zastarele in delovno intenzivne proizvodnje v te države), to pa bo gotovo imelo pozitivne razvojne učinke.

V gospodarstvih na ozemlju nekdanje Jugoslavije tuj kapital ni potreben le za njihovo obnovo in modernizacijo. Tuji vlagatelji poleg visoke tehnologije, dostopa na tuje trge in znanja pomenijo tudi tržni sistem ter prispevajo k uveljavitvi tržne kulture in podjetniške miselnosti. Poleg tega tuje investicije prispevajo tudi k prestrukturiranju gospodarstva, integraciji v mednarodno delitev dela, skratka pomagajo pri liberalizaciji in preobrazbi domačega gospodarstva. Tako je vloga NTI za te države veliko večja in obsega poleg ekonomske tudi politično raven, saj je od ekonomske stabilnosti nekdanjih socialističnih držav odvisna tudi politična stabilnost razvitejšega dela Evrope.

Tabela 41: Korelacijska matrika držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije za kazalce iz skupine Odprtost države, leto 2002

	Tehtana povp. carinska stopnja	Tekoči račun plačilne bilance	Izvoz blaga in storitev na 3 naj. izvozne trge	Tendenca k trgovanju	Izvoz+uvoz	Carinski prihodki	Obdavčitev mednarodne trgovine	Neposredne tuje investicije	Skupina Odprtost
Tehtana povp. carinska stopnja		0.4249	0.1725	0.8216	-0.0491	-0.6834	-0.2316	-0.1461	0.2527
Tekoči račun plačilne bilance	0.4249		-0.2354	0.7507	-0.5854	-0.8696	-0.9775	0.8333	0.9828
Izvoz blaga in storitev na 3 naj. izvozne trge	0.1725	-0.2354		0.3211	0.9252	0.4251	0.2391	-0.3746	0.3144
Tendenca k trgovanju	0.8216	0.7507	0.3211		-0.0378	-0.7196	-0.6414	0.3141	0.6258
Izvoz+uvoz	-0.0491	-0.5854	0.9252	-0.0378		0.7068	0.5729	-0.6199	-0.6393
Carinski prihodki	-0.6834	-0.8696	0.4251	-0.7196	0.7068		0.7598	-0.5376	-0.8022
Obdavčitev mednarodne trgovine	-0.2316	-0.9775	0.2391	-0.6414	0.5729	0.7598		-0.9261	-0.9960
Neposredne tuje investicije	-0.1461	0.8333	-0.3746	0.3141	-0.6199	-0.5376	-0.9261		0.9200
Skupina Odprtost	0.2527	0.9828	0.3144	0.6258	-0.6393	-0.8022	-0.9960	0.9200	

Vir: Izračuni avtorja

6. ZAKLJUČEK

Štiri države na ozemlju nekdanje Jugoslavije se tudi sedem let po koncu agresije na Balkanu soočajo s težavami pri vzpostavljanju oziroma vzdrževanju makroekonomske stabilnosti in uresničevanju strukturnih reform. Obseg gospodarske proizvodnje v državah je danes še vedno 23 odstotkov pod ravniyo iz leta 1989. Tudi BDP na prebivalca, z izjemo Hrvaške, je v teh državah še vedno nizek. Primerjava BDP na prebivalca pokaže, da Bosna in Hercegovina, Srbija in Črna gora ter Makedonija zaostajajo praktično za vsemi državami, ki so uvrščene v WEFovo Poročilo o globalni konkurenčnosti za leto 2002. Prav ta podatek in dejstvo, da se tri države še vedno ne uvrščajo na lestvice konkurenčnosti, ki jih pripravljajo nekatere svetovne inštitucije, me je vzpodbudilo, da sem se odločila za analizo konkurenčne sposobnosti štirih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

V magistrskem delu sem na podlagi 54 kazalcev, združenih v devet skupin opravila izračun konkurenčnosti držav z namenom opredeliti dejavnike, ki slabijo konkurenčno sposobnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Iz dobljenih rezultatov izhaja nizka konkurenčna sposobnost obravnavanih držav, ki je opazna tudi v primerjavi z izbrano skupino dvanajstih držav. Le Hrvaška se na lestvici šestnajstih držav uvršča na sredino. Medtem se Makedonija, Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora uvrščajo na dno lestvice. Slabša konkurenčnost je izračunana le za Albanijo. V primerjavi s povprečjem primerjanih držav, ki so leta 2002 izkazovale višjo konkurenčnost kot leta 1996 zaskrbljuje dejstvo, da je bila izračunana konkurenčnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije (z izjemo Hrvaške) leta 1996 višja kot leta 2002. Pri razvrščanju izbranih kazalcev za šestnajst držav so štiri države na ozemlju nekdanje Jugoslavije leta 2002 zasedle skoraj 40 odstotkov vseh zadnjih mest.

Iz bilanc prednosti in slabosti izhaja, da pri najslabše uvrščeni Bosni in Hercegovini ter Srbiji in Črni gori najdemo kritične alokacije, ki negativno vplivajo na konkurenčnost držav, v vseh devetih skupinah kazalcev. V Makedoniji konkurenčnost znižujejo kazalci osmih skupin, pri Hrvaški pa jih najdemo v štirih skupinah. Za Bosno in Hercegovino, Srbijo in Črno goro ter Makedonijo je prikazanih od 12 do 26 kazalcev, za Hrvaško pa 7 kazalcev, ki so potrebni posebnega usmerjanja in kontrole.

Velik del kritičnih kazalcev je povezanih z uravnoteženjem makroekonomskih tokov. Druga kritična področja pa lahko pripišemo še trajajočim procesom prestrukturiranja gospodarstev. Največje pomanjkljivosti v konkurenčnosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije, v primerjavi z ostalimi primerjanimi državami, so: deficit v tekočem računu plačilne bilance, nizka ocena kreditne sposobnosti države, slaba prometna infrastruktura, prenizka proizvodnja tehnološko zahtevnih proizvodov, nizka produktivnost, visoka stopnja nezaposlenosti ter pojav korupcije in drugih kriminalnih dejanj. Če se našteje pomanjkljivosti pojavljajo predvsem v treh najslabše uvrščenih državah, so konkurenčne

pomanjkljivosti Hrvaške predvsem na področju visokega trošenja države, nizkega deleža trgovine v BDP, težavah v izobraževalnem sistemu in počasnosti delovanja sodnih inštitucij. Postopek privatizacije in prestrukturiranja velikih javnih podjetij je v splošnem prepočasen, kljub manjšemu napredku v Srbiji in Črni gori ter Makedoniji. Gre za ključen problem v prihodnosti. Rezultati so nekoliko boljši na področju privatizacije malih in srednje velikih podjetij. Pozitiven razvoj je opaziti na področju reform bančnega sektorja, predvsem pri preoblikovanju inštitucionalnega okolja in zaupanja, medtem ko je obseg bančnega posojanja še vedno skromen.

Nujen je nadaljnji napredek na področju strukturnih reform, da bi države lahko v polnosti pričele delovati kot tržne ekonomije. Doseganje makroekonomske stabilnosti je predpogoj za dolgoročno gospodarsko rast. V ta namen je potrebno preudarno voditi tudi proračunsko in monetarno politiko. Reforme davčne politike in administracije, pospeševanje procesa privatizacije, promocija dobrega upravljanja in oblikovanje poslovnega okolja, ki bo vzpodbudno vplivalo na gospodarsko aktivnost privatnega sektorja in tuje investicije so aktivnosti, ki jim morajo slediti kreatorji politik v obravnavanih državah. Poudarek morajo nameniti oblikovanju okolja za delovanje majhnih in srednje velikih podjetij, ki predstavljajo ključni vir novih delovnih mest, inovacij in blagostanja ter so nujna za delovanje konkurenčnih tržnih gospodarstev. Države morajo nameniti pozornost tudi razvoju infrastrukturnih projektov v transportu, energetiki in telekomunikacijah. Zaščita okolja, kot pomemben element trajnostnega razvoja, mora prav tako dobiti pomembno mesto v razvojnih politikah držav. K pospeševanju gospodarskega razvoja bodo prispevali tudi naraščajoče regionalno sodelovanje na področjih kot so liberalizacija trgovine, pretok ljudi, razvoj infrastrukture in čezmejno sodelovanje.

Mednarodna pomoč je v preteklem obdobju odigrala pomembno vlogo pri financiranju investicij in podpiranju reform. V bodoče je pričakovati, da se bodo morale države oz. deli držav, ki delujejo kot nekakšne donatorske ekonomije (Bosna in Hercegovina, Kosovo, Črna gora) soočiti z bistveno manjšim obsegom nepovratne finančne pomoči iz tujine. Neposredne investicije povezane s privatizacijo bodo v prihodnjih letih lahko predstavljale pomemben vir financiranja visokega plačilnobilančnega deficita. Na daljši rok pa je realno pričakovati, da se bodo države regije morale v večji meri naslanjati na dolžniške vire, to je predvsem na kredite mednarodnih finančnih inštitucij.

Gospodarsko vzdržno dolgoročno rešitev za države predstavlja pospešena preusmeritev na izvoz. Strukturne reforme, ki bodo imele za posledico povečanje izvoznih prihodkov, bodo v državah nekdanje Jugoslavije vzpostavile pogoje za stabilno gospodarsko rast ob sočasnem zmanjšanju deficita v tekočem delu plačilne bilance. V nasprotnem primeru se bo nadaljevalo sedanje stanje nizke gospodarske rasti, omejevanja uvoza in plačilnobilančnih problemov.

V magistrskem delu torej ugotavljam nizko konkurenčno sposobnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije, še zlasti zaskrbljujoče je stanje v treh državah. Makedonija, Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora močno zaostajajo za sedmimi državami, ki bodo postale članice EU maja letos, kakor tudi za Romunijo, Bolgarijo, Tadžikistanom in Moldavijo. Hrvaška zaostaja za vsemi analiziranimi državami pristopnicami in dosega le dobro šestino izračunane konkurenčnosti prvouvrščene Slovenije. Izzivi s katerimi se bodo morale države soočiti v prihodnosti tako ostajajo: slabo delujoče demokratične inštitucije in vzpostavljanje inštitucij, vladavina prava, boj proti organiziranemu kriminalu in korupciji, reforma sodnega sistema, neenakost v razdeljevanju dohodkov, revščina in visoka brezposelnost ter strukturne reforme potrebne za delovanje tržne ekonomije. S tem bodo ustvarjeni pogoji za večjo vključenost držav v globalizacijo in za zmanjševanje zaostankov na tem področju, v primerjavi z razvitejšimi državami.

EU velja za največjega donatorja pomoči državam na ozemlju nekdanje Jugoslavije, kar kaže na prizadevanja Unije, da se na tem področju vzpostavi mir, stabilnost in blaginja. Stabilizacijsko asociacijski proces, ki predstavlja okvir za aktivnosti EU, je usmerjen v podporo reformnemu procesu držav in temelji na denarni in tehnični pomoči, trgovinskih preferencah, dialogu in pogodbenih odnosih. Omenjeni proces, dolgoročno, ponuja državam možnost polne integracije v strukturo EU.

Izboljševanje konkurenčnosti držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije bo nedvomno pogojeno tudi s približevanjem EU. Pričakovati je, da bo že sam status pridruženega članstva odstranil določene nekonkurenčne pregrade in pospešil liberalizacijo trga ter s tem vplival na dvig konkurenčne sposobnosti držav.

7. LITERATURA

1. Balassa Bela: Recent Developments in the Competitiveness of American Industry and Prospects for the Future. New York: Norton, 1985, str. 20-33.
2. Barić Vinko: Temeljni indikatorji izobraževalnega sistema Hrvaške. Naše gospodarstvo, Ljubljana, 1999, str. 115-125.
3. Boltho A.: The Assessment: International Competitiveness. Oxford Review of Economic Policy, 12, 1996, str. 1-16.
4. Bučar Maja: Razvojno dohitevanje z informacijsko tehnologijo. Ljubljana: FDV, 2001. 65 str.
5. CARDS Assistance Programme to the western Balkans – Regional Strategy Paper 2002-2006. Brussels: European Commission, 2002. 55 str.
6. Cotič Svetina Anja: Primerjava mednarodne konkurenčnosti Finske in Slovenije. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 55 str.
7. Curbing Corruption in the Economy of SEE Countries. B.k.: INTERPOL, 2002. 20 str.
8. Damijan Jože: Primerjalne vrednosti vzhodnoevropskih držav. Maribor, Naše gospodarstvo, 1994, str. 24 – 26.
9. Dmitrović Tanja: Industrijska politika v državah srednje Evrope. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 255 str.
10. Dornbush R.: Macroeconomics. New York: McGraw-Hill, Inc., 1994. 635 str.
11. Drago Kos: Jo je mogoče izboljšati? Glas gospodarstva, Ljubljana, 2002, str. 21-22.
12. European Economy. Brussels: European Commission, 2003. 58 str.
13. Fabjančič Zarjan: Historical Economic Development of Slovenia in European framework. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 14 str.
14. Fabris Nataša: Teoretske osnove merjenja konkurenčnih prednosti držav. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 115 str.
15. Filipovski Vladimir: Bančni sistem Republike Makedonije – sedanja problematika in perspektiva v prihodnosti. Banke v državah srednje in jugovzhodne Evrope, B.k., 2002, str. 91-96.
16. Foreign Direct Investment and Development. Geneva: United nations Conference on trade and Development, 1999. 70 str.
17. Foreign Direct Investment for Development. B.k.: OECD, 2002. 228 str.
18. Gandolfo Giancarlo: International Economics 1. The Pure Theory of International Trade. Berlin: Spring-Verlag Berlin Heidelberg, 1994. 344 str.
19. Gmeiner Pavle: Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije. Ljubljana, 2001. 58 str.
20. Grabnar Mateja: Primerjava konkurenčnosti držav članic CEFTA. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 53 str.
21. Havlik Peter: Export Competitiveness of Central and Eastern Europe. Dunaj: Austrian Institute for Economic Research, 1998, 8 str.

22. Hrvatska u 21. Stoljeću. Zagreb: Ured za strategiju razvitka Republike Hrvatske, 2003. 51 str.
23. Ickes B., J.von Hagen, I. Traistaru: Central and Eastern Europe: Economic Developments, Reforms and Geography. New York: Oxford University Press, 2003. 188 str.
24. Jevšnik Saša: Slovenske neposredne investicije na trge nekdanje Jugoslavije. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 121 str.
25. Kastelic G.: Konkurenčna prednost držav. Ljubljana, Revija za razvoj, 2, 1991, str. 22-23.
26. Kaufman D. et al.: Governance Matters II. Washington: World Bank, 2002. 89 str.
27. Kiauta Andrej: Konkurenčnost držav. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 47 str.
28. Kos Marko: Konkurenčnost Slovenije po oceni IMD. Podjetnik, 15, 1999, str. 24-26.
29. Kovačič Art: Globalna konkurenčnost slovenskega gospodarstva v povezavi s tokovi neposrednih investicij. Naše gospodarstvo 46, 4, 2000, str. 521-538.
30. Krugman Paul: Competitiveness: A Dangerous Obsession. B.k.: Foreign Affairs, 73, 1994, str. 28-44.
31. Krugman Paul: Globalization and the Inequality of Nations. The Quarterly Journal of Economics. B.k.,1995. 880 str.
32. Krugman Paul: Making Sense of the Competitiveness Debate. London: Oxford Review of Economic Policy, 12, 1996, str. 15-26.
33. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika, 1. del. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 138 str.
34. Lenardić Mira: The Competitiveness of Croatia. Zagreb: The Institute of Economics, 1996. 163 str.
35. Lester C. Throw: Theories of Competition. Amsterdam, 1988. 409 str.
36. Llewellyn J.: Tackling Europe's Competitiveness. London: Oxford Review of Economic Policy, 12, 1996, str.77-112.
37. Makovec Brenčič Maja: Soodvisnost cenovnih in necenovnih dejavnikov konkurenčnih prednosti podjetij v mednarodnem poslovanju. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 244 str.
38. Mencinger Jože: Deset let pozneje tranzicija – uspeh ali nekaj vmes. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2000, str. 25-40.
39. Mrak Mojmir: Finančni aspekti gospodarskega sodelovanja Slovenije z državami nekdanje SFRJ. Ljubljana, 2002. 26 str.
40. Pavlovčič Lidija: Jugovzhodni trgi niso rezerva. Trgovina, Ljubljana, 2002, str. 4.
41. Planteu Gregor: Gospodarske priložnosti JVE. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 42 str.
42. Polanec Sašo, Masten Igor, Fabjančič Zarjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 317 str.

43. Porter E. Michael: Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance. New York: The Free Press, 1998. 396 str.
44. Prašnikar Janez et al.: Produktivnost podjetij v gospodarstvih v prehodu: Primer Slovenije in Makedonije. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 36. str.
45. Prašnikar Janez: JV trgi so trgi kot vsi drugi. Finance, 205, Ljubljana, 2001, str.5.
46. Prlić Jadranko: Bosna i Hercegovina na putu izgradnje održive ekonomije. V gospodarskih vrtincih, Maribor, 2002, str. 57-74.
47. Report on Activities of the European Commission/World Bank Office for South Europe for 2001. [URL:<http://www.seerecon.org/joreport2001/index.html>], 12.11.2003.
48. Singleton R.: Competition Policy for Developing Countries. Contemporary Economic Policy, Huntington Beach, B.k., 1997, 2, str.1-11.
49. Sosič E.: Vpliv neposrednih tujih investicij na prenos tehnologije v tranzicijske države. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 43 str.
50. Srednjeročna razvojna strategija BIH (PRSP). [URL:<http://www.bih.prsp.info/knjiga/ZA-WEB/bosanska/index2.htm>], 28.11.2003.
51. Svetličič Marjan: O konkurenčnosti in kako jo krepiti. Zbornik predavanj s posveta. Vpliv socialnih stroškov, cene dela ter izkoriščenosti človeških virov na konkurenčnost slovenskega gospodarstva. Ljubljana, GZS, 1997, str 9-23.
52. Šubic Petra: Kratkovidna država: z njenim žegnom ohranjamo togi trg delovne sile, ki slabi konkurenčnost naših podjetij v svetovnem merilu. Gospodarski vestnik, 18, Ljubljana, 2000, str. 12-14.
53. The Competitiveness of Transition Economies. Paris: OECD,1998. 236 str.
54. The European Competitiveness and Transition Report, 2001-2002. New York: World Economic Forum, 2002. 136 str.
55. The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe. B.k.: World Bank, 2000. 180 str.
56. The Stabilisation and Association process for South East Europe. Brussels: European Commission, 2003. 33 str.
57. The EU's relations with South Eastern Europe. [URL:<http://europa.eu.int/comm/externrelations/see/gacthess.htm>], 8.12.2003.
58. The World Competitiveness Report. Lausanne: International Institute for Management Development, 2001. 796 str.
59. Transition Report 2002. B.k.: EBRD, 2002. 229 str.
60. Tyson Laure D'Andreja: Who's bashing whom? Washington: Institute for International Economics, 1993. 324 str.
61. Zelenika Ratko: Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Rijeka: Ekonomski fakultet, 2000.781 str.

8. VIRI

1. CIA World Factbook. [URL:<http://www.cia.gov/publications/factbook/goes/bk.html>], 13.9.2003.
2. Economic Survey of Europe. New York and Geneva: Economic Commission for Europe, 2003. 239 str.
3. Index of Economic Freedom. Washington: The Heritage Foundation, 2002. 255 str.
4. Intellectual Property: Databases and Statistics. [URL:<http://www.findlaw.com/01topics/23intellectprop/database.html>], 1.6.2003.
5. Interna gradiva Ministrstva za zunanje zadeve RS.
6. Interpol International Crime Statistics. [URL:<http://www.interpol.int/Public/Corruption/IGEC/Default.asp>], 24.10.2003.
7. Starting a Business. [URL:<http://rru.worldbank.org/doingbusiness/SnapshotReports/EntryRegulations.aspx>], 9.10.2003.
8. Statistical yearbook on candidate and South - East countries 1996–2000. Luxemburg: Eurostat, 2002. 257 str.
9. Transparency International Corruption Perception Index 2003. [URL: <http://www.transparency.org/cpi/2003.en.html>], 9.10.2003.
10. UNESCO Statistical Yearbook. [URL:<http://www.uis.unesco.org/statsen/statistics/yearbook/YBIndexNew.htm>], 1.6.2003.
11. World Development Indicators 2003. Washington: World Bank, 2003. 397 str.
12. World Investment Directory. New York and Geneva: United Nations Conference on Trade and Development, 2003. 80 str.
13. World Investment Report. New York and Geneva: United Nations Conference on Trade and Development, 2002. 286 str.

PRILOGE

1. Tabela 1: Izračunane vrednosti SMO za leto 2002 po kazalcih in državah
2. Tabela 2: Izračunane vrednosti SMO za leto 1996 po kazalcih in državah
3. Tabela 3: Izračunane vrednosti SMO za leto 2002 po kazalcih in državah ob upoštevanju NTI
4. Percepcijski indeks

Tabela 1: Izračunane vrednosti SMO za leto 2002 po kazalcih in državah

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 2002	-0,8869	-0,1913	-2,2780	0,1565	1,5477
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	-1,2393	0,1826	-0,6004	-1,1424	-0,7035
Bruto investicije (% BDP), 2002	-0,6288	-0,2682	-1,1697	-1,7105	-0,8091
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	-0,9536	0,4517	0,0502	0,6525	-1,7566
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,6037	0,2426	-0,0282	-1,6531	-2,9169
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	-0,2173	-0,0641	0,4101	0,1218	0,4044
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	-0,7964	0,2100	-0,1204	-0,1661	0,0575
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,0223	-0,0775	0,0246	-0,1939	0,7967
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998-2001	-0,4542	-0,1057	0,0653	-0,2641	0,1034
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	-0,1063	-0,2112	-0,1258	-0,2664	-0,4718
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	0,6450	0,2384	0,2298	0,1692	0,3509
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	0,1988	0,0779	0,1383	0,1383	0,5617
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 2002	0,5612	0,2305	0,0347	0,0906	-0,1968
Zunanji dolg (% BDP), 2002	-0,0202	-0,0225	-0,2122	0,4656	-0,3453
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zasluzke (% tekočih prihodkov),2000	0,0878	-0,1463	0,0293	0,0878	-0,3804
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	-0,1917	-0,0944	-0,1459	-0,0200	-0,1688
Inflacija (%), 2002	-0,0917	-0,0752	-0,0682	0,9410	-0,0623
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	-0,4221	-0,1197	-0,1197	-0,5229	0,1827

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
FINANCE					
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	0,4446	-0,0226	-0,0600	-0,0413	0,3200
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	-0,2864	0,1336	-0,2651	-0,3885	-0,2495
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	-0,0256	0,0954	-0,1745	-0,4164	-0,1791
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	-0,1272	-0,1085	-0,1197	-0,1421	-0,1384
INFRASTRUKTURA					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	-0,1334	-0,1033	-0,1548	-0,1513	-0,1230
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	-0,1639	0,1639	-0,0472	-0,0624	-0,2990
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	-0,1026	0,2398	0,4146	-0,2514	-0,1958
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	-0,2346	-0,0045	0,1428	0,1633	-0,3668
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	-0,3230	0,2249	-0,0051	-0,0657	-0,4568
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	-0,2213	-0,1668	-0,2758	-0,2758	-0,2213
ZNANOST in TEHNOLOGIJA					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev, v %), 2000	-0,7479	0,0508	-0,7718	-0,7676	-0,9958
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	-0,1989	-0,0846	-0,1460	-0,1024	-0,2166
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,2534	0,2754	-0,2594	0,3726	-0,2594
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	-0,2771	0,1618	-0,0882	-0,0961	-0,3185
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	-0,1792	0,0323	-0,1792	-0,1641	-0,1792
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0397	-0,0975	-0,0397	-0,1553	0,5960
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	-0,2806	-0,0291	-0,0519	-0,0977	-0,3339

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	0,6284	0,0844	-0,6741	0,1082	-0,0586
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,4573	0,5601	0,0196	0,0114	-0,2515
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0147	0,1557	0,0175	-0,6702	0,1685
Stroški dela na enoto, 2002	0,1533	-0,1858	0,2357	0,7494	-0,0035
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenost, 2002	0,6130	0,0177	0,3734	0,3008	-0,0113
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	-0,5648	-0,1000	-0,2905	-0,1991	-0,3210
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	-0,0852	-0,3387	0,0039	0,6546	-0,1400
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	0,2959	-0,1589	-0,2127	0,2132	-0,3243
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	0,0521	-0,2625	0,1937	-0,0108	-0,2940
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,1987	-0,5836	0,1449	0,0124	-0,3850
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	-0,1501	-0,4588	-0,0472	0,1244	-0,1158
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/ aktivna populacija), 2001	-0,2331	0,0241	0,0241	0,0241	0,2814
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1066	-0,0841	-0,0616	-0,0467	-0,1234
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1408	-0,0456	-0,1536	-0,1073	-0,1944
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	-0,0324	-0,2737	-0,0248	-0,1975	0,3233
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	-0,1475	-0,2371	-0,1773	0,0317	0,5694
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,1894	-0,1189	0,3743	0,3038	-0,1894
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,3360	-0,0754	0,1440	-0,2126
Percepcijski indeks, 2003	-0,0603	0,0254	-0,2745	-0,2745	-0,2317

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 2002	0,1565	-0,8869	0,1565	0,1565	0,9912
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	-0,2913	1,5221	0,6154	0,0796	0,1002
Bruto investicije (% BDP), 2002	-0,5567	2,0756	0,7595	0,9939	-0,4485
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	-0,9536	1,4555	-0,9536	-1,3551	0,0502
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,1523	-0,0282	1,0551	1,3259	0,3329
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	0,2575	-0,0873	-0,3868	-0,2286	-0,2794
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	0,0473	0,1236	0,0727	-0,1306	0,1337
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,3614	0,0614	0,1676	-0,1857	-0,2470
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998-2001	-0,2008	0,2301	0,2364	-0,0550	0,2427
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	-0,0618	0,2681	0,3873	-0,1490	-0,0191
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	-0,1595	-0,2028	-0,2547	-0,2028	-0,2028
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	-0,1398	-0,2245	-0,3455	-0,2850	-0,2245
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 2002	-0,0315	0,1517	-0,0366	-0,0417	-0,1993
Zunanji dolg (% BDP), 2002	0,1628	-0,2343	0,0031	0,1572	-0,1711
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov),2000	0,0293	0,0293	0,3219	-0,0293	-0,0293
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	-0,1459	0,2546	-0,1745	0,0772	-0,2088
Inflacija (%), 2002	-0,0634	-0,1259	-0,0894	-0,1094	-0,1177
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	0,0819	0,2835	0,2835	0,0819	0,1827
FINANCE:					
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	-0,0164	-0,3091	-0,2967	-0,0724	-0,0226
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	0,0059	0,2685	0,2159	0,1209	0,0925
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	-0,3048	0,3652	0,0116	0,1233	-0,1186
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	-0,1272	0,3387	0,1002	-0,0266	-0,0787

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
INFRASTRUKTURA:					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	-0,1487	-0,1319	0,7478	0,4638	0,1226
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	0,2594	0,3203	-0,4908	-0,3030	0,2320
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	-0,1607	0,2173	0,3490	-0,0471	-0,1449
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	0,0386	0,3802	0,1413	-0,1622	-0,1779
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	0,1936	0,2521	0,2208	0,0953	0,1329
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	0,4324	0,3779	0,1056	0,2690	-0,0034
ZNANOST in TEHNOLOGIJA					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev, v %), 2000	-0,4802	0,6326	1,0678	0,8903	-0,1563
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	-0,0679	0,0882	0,7343	-0,0344	-0,0679
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,4418	0,3301	0,0323	-0,1987	-0,0771
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	-0,0523	0,1262	-0,2178	0,0197	-0,1386
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	-0,1188	0,0323	0,6968	-0,0885	-0,0765
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0397	-0,2709	0,0758	0,1336	-0,0397
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	0,0777	0,5045	0,5502	-0,1281	-0,0672
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	-0,1181	0,0923	0,2591	-0,0625	-0,0625
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,2420	0,1813	-0,0480	-0,1898	-0,1153
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,0175	0,1557	0,0850	-0,0596	0,4256
Stroški dela na enoto, 2002	-0,1905	-0,1878	-0,2172	0,0141	-0,1329

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenost, 2002	0,0951	-0,1686	-0,0597	-0,0476	0,0467
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	0,2048	0,1362	0,2658	0,3801	0,2658
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	0,0313	0,0450	0,0313	0,0313	-0,0852
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	-0,1548	-0,2416	0,3000	0,0354	0,1305
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	-0,2782	-0,0108	0,2723	0,2409	0,1308
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0662	0,0745	0,2566	-0,0124	0,0414
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	-0,0129	0,5703	-0,1501	-0,2187	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/ aktivna populacija), 2001	-0,1045	-0,2331	0,0241	0,0241	-0,2331
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,0841	-0,0691	-0,0691	-0,0542	0,0656
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1459	0,0932	0,2345	-0,1459	-0,1356
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	0,2318	-0,2636	-0,2940	-0,1467	-0,0781
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	0,1512	-0,1475	-0,3267	-0,1475	-0,2072
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	0,0925	0,1629	-0,5416	0,0220	0,0925
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,0069	-0,2674	-0,2949	0,1989
Percepcijski indeks, 2003	0,0683	0,0683	0,4111	0,0469	0,2397

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE						
Realna rast BDP (v%), 2002	0,1565	-0,1913	-0,1913	-0,1913	-0,7477	2,2432
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	1,1099	-1,1156	-0,1059	0,8833	2,0785	-1,3732
Bruto investicije (% BDP), 2002	0,5612	-0,2682	-0,3403	1,6249	0,8136	-0,6288
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	0,8532	-0,9536	1,2547	0,2509	1,4555	0,4517
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,5134	-0,2990	-0,3893	0,8745	0,2426	-0,0282
ODPRTOST DRŽAVE						
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	-0,1551	-0,2794	0,2914	-0,0647	0,2349	0,0427
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	0,2710	-0,0848	0,0677	-0,0696	0,3574	0,0270
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,0264	0,1921	-0,1224	0,0389	-0,0836	0,0389
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998-2001	0,1667	0,4138	0,1097	0,1984	-0,3592	-0,3275
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	0,1454	-0,0147	-0,2370	0,3944	0,0858	0,3820
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	-0,1682	0,0308	-0,0730	-0,2201	-0,1595	-0,0211
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	-0,1640	0,1383	-0,0431	-0,1036	-0,1640	0,4407
VLADA						
Vladni izdatki (% BDP), 2002	0,0957	-0,3011	-0,1180	0,2152	0,1288	-0,5834
Zunanji dolg (% BDP), 2002	0,0474	0,3580	-0,3198	-0,0313	-0,2621	0,4246
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov),2000	0,3219	-0,4974	0,1463	0,4389	-0,0293	-0,3804
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	0,0601	0,5235	0,6322	-0,0658	-0,1402	-0,1917
Inflacija (%), 2002	-0,0705	-0,0682	0,1323	-0,0941	-0,0458	0,0085
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	0,2835	-0,1197	-0,0189	0,2835	-0,0189	-0,3213
FINANCE						
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	-0,3527	0,0148	0,5318	-0,1409	-0,1845	0,2079
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	0,3706	-0,2566	-0,0508	0,1365	0,4217	-0,2693
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	0,3373	-0,2489	-0,1093	0,4350	0,3280	-0,1186
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	0,8455	-0,1346	-0,1234	0,0293	-0,0489	-0,1384

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
INFRASTRUKTURA						
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	0,1228	-0,1774	-0,0650	-0,0743	-0,0446	-0,1494
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	-0,2543	0,1883	-0,1924	0,1853	0,3193	0,1447
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	0,1777	-0,2338	-0,1857	-0,2590	0,4349	-0,2523
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	0,0338	-0,3980	-0,2273	0,2909	0,4828	-0,1024
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	0,2396	-0,2602	-0,1724	0,1183	0,2689	-0,4631
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	0,1600	-0,2758	0,2690	0,2145	-0,1124	-0,2758
ZNANOST in TEHNOLOGIJA						
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev, v %), 2000	0,1156	-0,8817	-0,6366	0,8424	2,8004	-0,9620
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	0,1105	-0,1906	-0,1226	0,0766	0,4451	-0,2228
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,0103	0,0384	0,0384	0,0991	0,4517	-0,1379
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	0,2478	0,1420	0,0311	0,0010	0,7320	-0,2729
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	0,5760	-0,1188	-0,0281	-0,0885	-0,0583	-0,0583
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0975	0,5960	-0,2709	-0,2131	-0,1553	0,0181
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	0,0700	-0,2044	-0,0595	0,1691	0,1920	-0,3111
UČINKOVITOST						
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	-0,0943	0,0447	-0,0864	0,0367	-0,1062	0,0089
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,1079	-0,3320	-0,0606	-0,1306	-0,1125	-0,3392
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0243	-0,3842	0,3067	-0,0275	-0,1914	0,0400
Stroški dela na enoto, 2002	0,0377	0,0906	-0,2349	-0,1878	-0,1780	0,2376

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE						
Stopnja nezaposlenost, 2002	-0,2267	-0,3139	-0,2049	0,1145	-0,2219	-0,3066
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	-0,0619	0,2353	-0,0772	0,1743	-0,0010	-0,0467
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	0,0107	-0,5990	0,0381	0,1820	0,1066	0,1135
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	0,0891	0,2628	0,3207	-0,5517	-0,0928	0,0891
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0108	0,5869	-0,2153	-0,0580	0,0836	-0,4198
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,0869	-0,1283	0,0952	0,4470	0,1573	-0,3394
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	0,3302	-0,3902	0,1930	0,1587	-0,0129	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/ aktivna populacija), 2001	0,0241	-0,2331	0,0241	0,0241	-0,2331	0,7959
KRIMINALITETA						
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,0766	-0,0616	-0,0841	-0,0467	0,9564	-0,0542
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	0,7152	-0,1459	0,0443	-0,1665	0,4427	-0,1485
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	-0,0273	0,2699	0,3309	0,3131	-0,4211	0,2902
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	-0,1176	0,2109	0,3603	0,0019	-0,1773	0,3603
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,4007	0,3038	0,1629	-0,1894	-0,0484	0,1629
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	0,1989	-0,2674	0,1714	0,0069	0,5555	-0,4046
Percepcijski indeks, 2003	0,2611	-0,2531	-0,1674	0,0254	0,4968	-0,3816

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 2: Izračunane vrednosti SMO za leto 1996 po kazalcih in državah

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 1996	3,7668	-0,0778	-0,3085	0,0087	0,0712
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 1996	-0,9207	-0,0451	-0,7086	-0,9237	-1,1115
Bruto investicije (% BDP), 1996	2,0814	-1,0168	-1,0168	-1,3937	-0,3100
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 1996	-0,1666	-0,6995	-0,1666	0,8994	-1,4102
Storitve - dodana vr. (% BDP), 1996	0,5334	0,8751	0,1347	-0,6219	-2,2979
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), 1997	-0,1640	-0,0204	0,4767	0,2006	0,2889
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 1996	-0,8069	0,1042	0,0624	-0,1507	-0,0462
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 1996	-0,0469	0,0250	-0,0852	-0,3257	0,8546
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1996	-0,8669	-0,0942	0,0370	0,0516	-0,0650
Izvoz + uvoz (% BDP), 1996	-0,0184	-0,1817	-0,2281	-0,4030	-0,3856
Carinski prihodki (% uvoza), 1996	0,3513	0,2449	0,4111	0,2515	0,1850
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 1995	0,0385	0,1752	0,1752	0,1752	0,5170
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 1996	0,3823	0,1543	-0,0984	0,2991	-0,3080
Zunanji dolg (% BDP), 1996	0,6499	-0,1957	-0,2069	0,2271	-0,1676
Davki na prihodke, prof. in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov), 1996	-0,0003	-0,1455	-0,0406	-0,0406	-0,2140
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 1996	-0,1248	-0,0734	-0,0862	-0,0991	-0,1697
Inflacija (%), 1996	-0,1769	-0,1158	-0,1186	0,0999	-0,0932
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 1996	-0,4067	-0,0854	-0,0854	-0,4067	0,3163

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
FINANCE					
Posojilna-depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 1996	-0.1173	-0,0514	-0,1040	0,2853	-0,1232
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating), 1997	-0.3703	0,0932	-0,2886	-0,3639	-0,3093
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 1996	-0,2804	-0,2550	-0,2297	-0,2804	-0,5085
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 1996	-0,1338	-0,1171	-0,1227	-0,1333	-0,1283
INFRASTRUKTURA					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 1996	-0,1334	-0,1033	-0,1548	-0,1513	-0,1230
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 1996	-0,1888	0,1444	-0,0576	-0,1173	-0,4433
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 1996	-0,3095	0,1921	0,1848	-0,3703	-0,3252
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 1995	-0,2659	-0,1051	-0,0251	0,0786	-0,4199
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 1996	-0,3114	0,2499	-0,1064	-0,0372	-0,4933
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 1995	-0,0920	-0,1621	-0,1621	-0,0920	-0,0219
ZNANOST in TEHNOLOGIJA					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 1997	-0,1859	0,0038	-0,1540	-0,1433	-0,2195
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 1997	-0,1961	-0,0384	-0,1503	-0,1988	-0,1961
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 1996	-0,3187	0,3078	-0,1308	-0,2561	-0,2561
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 1995	-0,3024	-0,0182	-0,0362	-0,0133	-0,3370
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 1996	-0,1478	0,1554	-0,0265	0,0948	-0,1478
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 1994	-0,0591	-0,0492	-0,0392	0,9376	-0,1488
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 1996	-0,2549	-0,0513	-0,0698	-0,3290	-0,2981

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 1996	0,3489	-0,0438	0,1080	0,1007	0,3778
Produktivnost kmetijstva (dodana vrednost na delavca) v 1987 ZDA \$, 1994-1996	0,1971	0,2671	-0,1359	-0,1099	-0,3286
Produktivnost industrije (v %), 1996	0,2370	0,1830	-0,2761	-0,1838	0,4958
Stroški dela na enoto, 1996	0,3172	0,1085	-0,3056	-0,3387	0,6186
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenosti, 1996	0,5218	-0,0933	0,4924	0,3266	-0,1120
Ženske v delovni populaciji (%), 1996	-0,4808	-0,0962	-0,3269	-0,2500	-0,3269
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 1996	-0,8163	0,1432	0,1146	0,1575	0,2077
Gini indeks, 1996	0,1805	-0,1167	-0,3149	0,1211	-0,0672
Izdatki za izobraževanje (% BNP), 1995	-0,3988	-0,2628	0,1318	-0,3988	-0,2356
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), 1996	0,3664	-0,2993	0,2031	-0,6290	0,1309
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1992-1996)	-0,1501	-0,4588	-0,0472	0,1244	-0,1158
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 1996	-0,0580	-0,0580	-0,0580	-0,0580	0,2515
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	-0,1227	-0,1243	-0,0479	-0,0116	-0,1478
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	-0,1832	0,0375	-0,1192	-0,2012	-0,1999
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 1999	-0,1566	-0,2176	0,1160	-0,1893	0,4147
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 1999	0,1781	-0,3629	-0,0744	0,1420	0,0338
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,1894	-0,1189	0,3743	0,3038	-0,1894
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,3360	-0,0754	0,1440	-0,2126
Percepcijski indeks, 1996	-0,0603	0,0254	-0,2745	-0,2745	-0,2317

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 1996	-0,8179	-0,1595	-0,1787	-0,1883	-0,1403
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 1996	-0,0481	1,9485	0,0670	-0,2390	-0,0148
Bruto investicije (% BDP), 1996	-1,1346	1,3393	0,3968	-0,5456	-0,3100
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 1996	0,5441	1,6100	-0,3442	-1,0548	0,0111
Storitve - dodana vr. (% BDP), 1996	0,4683	0,3056	1,1192	0,5497	0,3056
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), 1997	0,2006	-0,1364	-0,4401	-0,2855	-0,3241
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 1996	0,3425	0,0374	-0,0504	0,1042	-0,0504
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 1996	-0,0244	-0,0649	0,0250	-0,1998	-0,0784
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1996	0,3170	0,1027	0,0239	0,3082	0,0924
Izvoz + uvoz (% BDP), 1996	0,1363	0,0300	0,2300	-0,0841	0,1450
Carinski prihodki (% uvoza), 1996	-0,0811	-0,1742	-0,3471	-0,2474	-0,2673
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 1995	0,1068	-0,1666	-0,4401	-0,2350	-0,2350
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 1996	0,0526	0,0803	0,0064	-0,0245	-0,1878
Zunanji dolg (% BDP), 1996	0,3683	-0,0713	-0,1275	-0,0802	-0,1660
Davki na prihodke, prof. in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov), 1996	0,3789	-0,0325	0,0603	-0,3189	-0,0890
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 1996	-0,1440	0,3181	-0,1697	-0,1440	-0,1119
Inflacija (%), 1996	0,1774	-0,1029	-0,0674	-0,0811	-0,0637
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 1996	-0,0050	0,3163	0,2360	0,0753	0,2360
FINANCE					
Posojilna-depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 1996	0,1817	-0,1343	-0,1203	-0,0722	-0,0788
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating), 1997	-0,1003	0,3398	0,1425	0,1581	0,1451
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 1996	0,0998	0,3532	0,0238	-0,0776	-0,0523
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 1996	-0,1333	0,7245	0,0334	-0,1171	-0,1004

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
INFRASTRUKTURA					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 1996	-0,1487	-0,1319	0,7478	0,4638	0,1226
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 1996	0,2631	0,3556	-0,1785	-0,3486	0,2141
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 1996	-0,0200	0,1692	0,2058	0,4135	-0,1582
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 1995	0,1857	0,4545	0,1005	-0,1669	-0,1839
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 1996	0,2601	0,1576	0,2242	0,2217	0,1448
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 1995	-0,1621	0,1183	-0,0219	0,3988	-0,1621
ZNANOST in TEHNOLOGIJA					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 1997	-0,1183	0,2057	0,2777	-0,0207	-0,0543
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 1997	-0,0740	0,1040	0,6125	0,0531	-0,1122
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 1996	-0,1183	0,2764	-0,0681	-0,1558	-0,1183
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 1995	-0,0588	0,0407	-0,2407	0,2946	-0,1776
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 1996	-0,0872	-0,0265	0,2767	0,0948	0,5192
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 1994	-0,0691	-0,0791	-0,2087	-0,0591	-0,0492
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 1996	0,1647	0,4732	0,5349	-0,0698	-0,0204
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 1996	-0,3137	-0,0776	0,0429	0,1441	0,0911
Produktivnost kmetijstva (dodana vrednost na delavca) v 1987 ZDA \$, 1994-1996	0,4380	0,1467	0,4419	0,0802	-0,2409
Produktivnost industrije (v %), 1996	-0,3279	0,1695	0,0592	0,0885	0,0457
Stroški dela na enoto, 1996	-0,0769	0,1979	-0,0638	-0,2890	-0,0803

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenosti, 1996	0,0057	-0,2671	-0,0933	0,1581	0,0779
Ženske v delovni populaciji (%), 1996	0,2115	0,1346	0,2885	0,3654	0,2115
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 1996	0,1289	0,1289	-0,0644	0,0072	-0,0716
Gini indeks, 1996	-0,1118	-0,2950	0,1111	0,1755	0,1805
Izdatki za izobraževanje (% BNP), 1995	-0,2356	0,1590	0,2271	0,1862	0,1590
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), 1996	0,0524	0,1686	0,0273	-0,0418	0,0336
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1992-1996)	-0,0129	0,5703	-0,1501	-0,2187	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 1996	-0,0580	-0,0580	-0,0580	-0,0580	-0,0580
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	-0,1331	-0,0899	-0,0645	0,0765	-0,0116
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	-0,0617	0,0439	-0,0743	-0,0274	-0,1422
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 1999	-0,1021	-0,0367	-0,3223	-0,1239	-0,0977
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 1999	-0,1104	0,0338	-0,2547	-0,2547	-0,0023
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	0,0925	0,1629	-0,5416	0,0220	0,0925
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,0069	-0,2674	-0,2949	0,1989
Percepcijski indeks, 1996	0,0683	0,0683	0,4111	0,0469	0,2397

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE						
Realna rast BDP (v%), 1996	-0,3037	-0,6497	-0,1787	-0,0682	-0,1979	-0,5776
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 1996	0,6942	-0,9086	0,0428	0,9154	2,3242	-1,0722
Bruto investicije (% BDP), 1996	0,3968	0,5146	0,1612	1,6927	-0,0744	-0,7812
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 1996	0,7217	-2,1208	1,0770	0,1888	1,4324	-0,5219
Storitve - dodana vr. (% BDP), 1996	0,7938	-1,9724	-0,9961	1,0378	0,4683	-0,7032
ODPRTOST DRŽAVE						
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), 1997	0,1398	-0,2413	0,2558	-0,1308	0,1453	0,0349
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 1996	0,1795	-0,0755	0,0791	-0,1089	0,3425	0,0374
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 1996	-0,1459	0,1891	-0,1638	0,1037	-0,0829	0,0205
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1996	0,0983	-0,0490	0,0290	0,0480	-0,0016	-0,0315
Izvoz + uvoz (% BDP), 1996	-0,1372	0,1556	-0,1595	0,1749	0,0976	0,6281
Carinski prihodki (% uvoza), 1996	0,2981	-0,2207	-0,0079	-0,1542	0,0653	-0,3072
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 1995	-0,2350	0,1752	-0,1666	-0,0983	-0,1666	0,3803
VLADA						
Vladni izdatki (% BDP), 1996	0,2621	-0,0491	-0,2001	0,2067	0,0803	-0,6562
Zunanji dolg (% BDP), 1996	0,0867	-0,0689	-0,2206	-0,0986	-0,2406	0,3121
Davki na prihodke, prof. in kapitalske zaslužke (% tekočih prihodkov), 1996	-0,0809	0,1611	0,7258	0,0401	-0,0809	-0,3230
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 1996	0,1641	0,1256	0,8187	-0,0477	-0,1055	-0,1504
Inflacija (%), 1996	-0,0662	-0,0664	-0,0284	-0,1096	-0,1002	0,9131
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 1996	0,2360	-0,2460	-0,0050	0,2360	-0,0050	-0,4067
FINANCE						
Posojilna-depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 1996	-0,1284	-0,0929	-0,0492	-0,1425	-0,1121	0,8596
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating), 1997	0,3178	-0,1198	0,0646	0,1931	0,3567	-0,2587
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 1996	0,3279	0,0238	0,1505	0,3532	0,2265	0,1251
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 1996	0,0724	-0,1227	-0,1283	0,5461	-0,0112	-0,1283

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
INFRASTRUKTURA						
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 1996	0,1228	-0,1774	-0,0650	-0,0743	-0,0446	-0,1494
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 1996	-0,2938	0,2106	-0,2036	0,3385	0,1501	0,1581
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 1996	0,2336	-0,1810	-0,2108	-0,3140	0,3868	0,0152
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 1995	0,0267	-0,2259	-0,2073	0,3289	0,4666	-0,0416
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 1996	0,1269	-0,1832	-0,1832	0,0525	0,3114	-0,4344
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 1995	0,7493	-0,0219	-0,1621	0,1884	-0,1621	-0,2322
ZNANOST in TEHNOLOGIJA						
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 1997	0,0752	-0,2131	-0,1396	0,1370	0,7727	-0,2232
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 1997	0,0023	-0,1981	-0,1569	0,1853	0,5616	-0,1978
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 1996	-0,0305	0,2451	0,0008	0,1950	0,6210	-0,1934
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 1995	0,3349	0,0705	0,1366	-0,0086	0,6194	-0,3039
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 1996	0,2767	-0,3297	-0,4510	0,0948	0,0948	-0,3904
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 1994	-0,0292	-0,0392	-0,1289	-0,0591	-0,0591	-0,0691
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 1996	0,0413	-0,1932	-0,0204	0,2079	0,1647	-0,2796
UČINKOVITOST						
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 1996	-0,0366	-0,2583	0,1273	0,0044	0,0815	-0,6968
Produktivnost kmetijstva (dodana vrednost na delavca) v 1987 ZDA \$, 1994-1996	0,2024	-0,3378	-0,0500	-0,1658	-0,1265	-0,2778
Produktivnost industrije (v %), 1996	-0,0038	0,0930	0,0952	-0,0443	-0,0105	-0,6205
Stroški dela na enoto, 1996	-0,2691	0,1350	-0,2029	0,1416	0,0455	0,0621

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE						
Stopnja nezaposlenosti, 1996	-0,0451	-0,3126	-0,1842	-0,0184	-0,1655	-0,2912
Ženske v delovni populaciji (%), 1996	-0,0962	0,2885	-0,0962	0,2115	0,0577	-0,0962
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 1996	-0,0072	0,0859	0,0716	0,2291	0,0358	-0,3509
Gini indeks, 1996	0,1805	0,4975	-0,0424	-0,5873	-0,0771	0,1656
Izdatki za izobraževanje (% BNP), 1995	0,1454	0,1590	-0,1811	-0,0723	0,1182	0,4992
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), 1996	0,1969	-0,3998	0,0712	0,1529	0,1560	-0,1894
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1992-1996)	0,3302	-0,3902	0,1930	0,1587	-0,0129	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 1996	-0,0580	-0,0580	-0,0580	-0,0580	-0,3676	0,8706
KRIMINALITETA						
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	-0,0451	-0,1349	-0,0775	0,0750	0,9338	-0,0742
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 1996	0,8484	-0,1540	0,0471	-0,0963	0,2404	-0,1591
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 1999	0,1007	0,1465	0,5062	0,1290	-0,4356	0,2686
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 1999	-0,2547	0,5747	0,0338	-0,1104	-0,0744	0,5026
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,4007	0,3038	0,1629	-0,1894	-0,0484	0,1629
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	0,1989	-0,2674	0,1714	0,0069	0,5555	-0,4046
Percepcijski indeks, 1996	0,2611	-0,2531	-0,1674	0,0254	0,4968	-0,3816

Vir: Izračuni avtorja

Tabela 3: Izračunane vrednosti SMO za leto 2002 po kazalcih in državah ob upoštevanju NTI

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 2002	-0,8869	-0,1913	-2,2780	0,1565	1,5477
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	-1,2393	0,1826	-0,6004	-1,1424	-0,7035
Bruto investicije (% BDP), 2002	-0,6288	-0,2682	-1,1697	-1,7105	-0,8091
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	-0,9536	0,4517	0,0502	0,6525	-1,7566
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,6037	0,2426	-0,0282	-1,6531	-2,9169
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	-0,2173	-0,0641	0,4101	0,1218	0,4044
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	-0,7964	0,2100	-0,1204	-0,1661	0,0575
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,0223	-0,0775	0,0246	-0,1939	0,7967
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998 - 2001	-0,4542	-0,1057	0,0653	-0,2641	0,1034
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	-0,1063	-0,2112	-0,1258	-0,2664	-0,4718
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	0,6450	0,2384	0,2298	0,1692	0,3509
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	0,1988	0,0779	0,1383	0,1383	0,5617
Delež NTI v BDP, 2002	-0,0345	-0,0770	-0,1567	-0,1301	-0,1461
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 2002	0,5612	0,2305	0,0347	0,0906	-0,1968
Zunanji dolg (% BDP), 2002	-0,0202	-0,0225	-0,2122	0,4656	-0,3453
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zasluge (% tekočih prihodkov),2000	0,0878	-0,1463	0,0293	0,0878	-0,3804
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	-0,1917	-0,0944	-0,1459	-0,0200	-0,1688
Inflacija (%), 2002	-0,0917	-0,0752	-0,0682	0,9410	-0,0623
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	-0,4221	-0,1197	-0,1197	-0,5229	0,1827

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
FINANCE					
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	0,4446	-0,0226	-0,0600	-0,0413	0,3200
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	-0,2864	0,1336	-0,2651	-0,3885	-0,2495
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	-0,0256	0,0954	-0,1745	-0,4164	-0,1791
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	-0,1272	-0,1085	-0,1197	-0,1421	-0,1384
INFRASTRUKTURA					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	-0,1334	-0,1033	-0,1548	-0,1513	-0,1230
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	-0,1639	0,1639	-0,0472	-0,0624	-0,2990
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	-0,1026	0,2398	0,4146	-0,2514	-0,1958
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	-0,2346	-0,0045	0,1428	0,1633	-0,3668
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	-0,3230	0,2249	-0,0051	-0,0657	-0,4568
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	-0,2213	-0,1668	-0,2758	-0,2758	-0,2213
ZNANOST in TEHNOLOGIJA					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 2000	-0,7479	0,0508	-0,7718	-0,7676	-0,9958
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	-0,1989	-0,0846	-0,1460	-0,1024	-0,2166
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,2534	0,2754	-0,2594	0,3726	-0,2594
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	-0,2771	0,1618	-0,0882	-0,0961	-0,3185
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	-0,1792	0,0323	-0,1792	-0,1641	-0,1792
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0397	-0,0975	-0,0397	-0,1553	0,5960
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	-0,2806	-0,0291	-0,0519	-0,0977	-0,3339

	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Makedonija	Srbija in Črna gora	Albanija
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	0,6284	0,0844	-0,6741	0,1082	-0,0586
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,4573	0,5601	0,0196	0,0114	-0,2515
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0147	0,1557	0,0175	-0,6702	0,1685
Stroški dela na enoto, 2002	0,1533	-0,1858	0,2357	0,7494	-0,0035
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenosti, 2002	0,6130	0,0177	0,3734	0,3008	-0,0113
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	-0,5648	-0,1000	-0,2905	-0,1991	-0,3210
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	-0,0852	-0,3387	0,0039	0,6546	-0,1400
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	0,2959	-0,1589	-0,2127	0,2132	-0,3243
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	0,0521	-0,2625	0,1937	-0,0108	-0,2940
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,1987	-0,5836	0,1449	0,0124	-0,3850
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	-0,1501	-0,4588	-0,0472	0,1244	-0,1158
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 2001	-0,2331	0,0241	0,0241	0,0241	0,2814
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1066	-0,0841	-0,0616	-0,0467	-0,1234
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1408	-0,0456	-0,1536	-0,1073	-0,1944
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	-0,0324	-0,2737	-0,0248	-0,1975	0,3233
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	-0,1475	-0,2371	-0,1773	0,0317	0,5694
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,1894	-0,1189	0,3743	0,3038	-0,1894
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,3360	-0,0754	0,1440	-0,2126
Percepcijski indeks, 2003	-0,0603	0,0254	-0,2745	-0,2745	-0,2317

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE					
Realna rast BDP (v%), 2002	0,1565	-0,8869	0,1565	0,1565	0,9912
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	-0,2913	1,5221	0,6154	0,0796	0,1002
Bruto investicije (% BDP), 2002	-0,5567	2,0756	0,7595	0,9939	-0,4485
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	-0,9536	1,4555	-0,9536	-1,3551	0,0502
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,1523	-0,0282	1,0551	1,3259	0,3329
ODPRTOST DRŽAVE					
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	0,2575	-0,0873	-0,3868	-0,2286	-0,2794
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	0,0473	0,1236	0,0727	-0,1306	0,1337
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,3614	0,0614	0,1676	-0,1857	-0,2470
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998 - 2001	-0,2008	0,2301	0,2364	-0,0550	0,2427
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	-0,0618	0,2681	0,3873	-0,1490	-0,0191
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	-0,1595	-0,2028	-0,2547	-0,2028	-0,2028
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	-0,1398	-0,2245	-0,3455	-0,2850	-0,2245
Delež NTI v BDP, 2002	-0,1514	0,4594	-0,0398	0,0186	0,0186
VLADA					
Vladni izdatki (% BDP), 2002	-0,0315	0,1517	-0,0366	-0,0417	-0,1993
Zunanji dolg (% BDP), 2002	0,1628	-0,2343	0,0031	0,1572	-0,1711
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zasluge (% tekočih prihodkov),2000	0,0293	0,0293	0,3219	-0,0293	-0,0293
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	-0,1459	0,2546	-0,1745	0,0772	-0,2088
Inflacija (%), 2002	-0,0634	-0,1259	-0,0894	-0,1094	-0,1177
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	0,0819	0,2835	0,2835	0,0819	0,1827
FINANCE:					
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	-0,0164	-0,3091	-0,2967	-0,0724	-0,0226
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	0,0059	0,2685	0,2159	0,1209	0,0925
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	-0,3048	0,3652	0,0116	0,1233	-0,1186
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	-0,1272	0,3387	0,1002	-0,0266	-0,0787

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
INFRASTRUKTURA					
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	-0,1487	-0,1319	0,7478	0,4638	0,1226
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	0,2594	0,3203	-0,4908	-0,3030	0,2320
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	-0,1607	0,2173	0,3490	-0,0471	-0,1449
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	0,0386	0,3802	0,1413	-0,1622	-0,1779
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	0,1936	0,2521	0,2208	0,0953	0,1329
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	0,4324	0,3779	0,1056	0,2690	-0,0034
ZNANOST in TEHNOLOGIJA:					
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 2000	-0,4802	0,6326	1,0678	0,8903	-0,1563
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	-0,0679	0,0882	0,7343	-0,0344	-0,0679
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,4418	0,3301	0,0323	-0,1987	-0,0771
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	-0,0523	0,1262	-0,2178	0,0197	-0,1386
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	-0,1188	0,0323	0,6968	-0,0885	-0,0765
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0397	-0,2709	0,0758	0,1336	-0,0397
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	0,0777	0,5045	0,5502	-0,1281	-0,0672
UČINKOVITOST					
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	-0,1181	0,0923	0,2591	-0,0625	-0,0625
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,2420	0,1813	-0,0480	-0,1898	-0,1153
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,0175	0,1557	0,0850	-0,0596	0,4256
Stroški dela na enoto, 2002	-0,1905	-0,1878	-0,2172	0,0141	-0,1329

	Bolgarija	Češka Republika	Estonija	Latvija	Litva
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE					
Stopnja nezaposlenosti, 2002	0,0951	-0,1686	-0,0597	-0,0476	0,0467
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	0,2048	0,1362	0,2658	0,3801	0,2658
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	0,0313	0,0450	0,0313	0,0313	-0,0852
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	-0,1548	-0,2416	0,3000	0,0354	0,1305
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	-0,2782	-0,0108	0,2723	0,2409	0,1308
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0662	0,0745	0,2566	-0,0124	0,0414
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	-0,0129	0,5703	-0,1501	-0,2187	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 2001	-0,1045	-0,2331	0,0241	0,0241	-0,2331
KRIMINALITETA					
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,0841	-0,0691	-0,0691	-0,0542	0,0656
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,1459	0,0932	0,2345	-0,1459	-0,1356
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	0,2318	-0,2636	-0,2940	-0,1467	-0,0781
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	0,1512	-0,1475	-0,3267	-0,1475	-0,2072
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	0,0925	0,1629	-0,5416	0,0220	0,0925
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	-0,0480	0,0069	-0,2674	-0,2949	0,1989
Percepcijski indeks, 2003	0,0683	0,0683	0,4111	0,0469	0,2397

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
EKONOMSKA MOČ DRŽAVE						
Realna rast BDP (v%), 2002	0,1565	-0,1913	-0,1913	-0,1913	-0,7477	2,2432
BDP na prebivalca (PPP, v ZDA \$), 2002	1,1099	-1,1156	-0,1059	0,8833	2,0785	-1,3732
Bruto investicije (% BDP), 2002	0,5612	-0,2682	-0,3403	1,6249	0,8136	-0,6288
Predelovalne dejavnosti - dodana vr. (% BDP), 2000	0,8532	-0,9536	1,2547	0,2509	1,4555	0,4517
Storitve - dodana vr. (% BDP), 2000	0,5134	-0,2990	-0,3893	0,8745	0,2426	-0,0282
ODPRTOST DRŽAVE						
Tehtana povprečna carinska stopnja (%), zadnje razpoložljivo leto	-0,1551	-0,2794	0,2914	-0,0647	0,2349	0,0427
Tekoči račun plačilne bilance (% BDP), 2002	0,2710	-0,0848	0,0677	-0,0696	0,3574	0,0270
Izvoz blaga in storitev (% izvoza na 3 največje izvozne trge), 2002	-0,0264	0,1921	-0,1224	0,0389	-0,0836	0,0389
Tendenca k trgovanju (rast trgovine-rast BDP v odstotnih tč.), 1998 - 2001	0,1667	0,4138	0,1097	0,1984	-0,3592	-0,3275
Izvoz + uvoz (% BDP), 2002	0,1454	-0,0147	-0,2370	0,3944	0,0858	0,3820
Carinski prihodki (% uvoza), zadnji razpoložljiv podatek	-0,1682	0,0308	-0,0730	-0,2201	-0,1595	-0,0211
Obdavčitev mednarodne trgovine (% celotnih prihodkov), 2001	-0,1640	0,1383	-0,0431	-0,1036	-0,1640	0,4407
Delež NTI v BDP, 2002	-0,1939	-0,0611	-0,1620	0,7622	0,0876	-0,1939
VLADA						
Vladni izdatki (% BDP), 2002	0,0957	-0,3011	-0,1180	0,2152	0,1288	-0,5834
Zunanji dolg (% BDP), 2002	0,0474	0,3580	-0,3198	-0,0313	-0,2621	0,4246
Davki na prihodke, prof.in kapitalske zasluge (% tekočih prihodkov),2000	0,3219	-0,4974	0,1463	0,4389	-0,0293	-0,3804
Proračunske subvencije podjetjem (% BDP), 2002	0,0601	0,5235	0,6322	-0,0658	-0,1402	-0,1917
Inflacija (%), 2002	-0,0705	-0,0682	0,1323	-0,0941	-0,0458	0,0085
Delež privatnega sektorja v BDP (%), 2002	0,2835	-0,1197	-0,0189	0,2835	-0,0189	-0,3213

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
FINANCE:						
Posojilna - depozitna obrestna mera (razlika v odstotnih točkah), 2001	-0,3527	0,0148	0,5318	-0,1409	-0,1845	0,2079
Ocena kreditne sposobnosti države (Euromoney country credit rating) 2001	0,3706	-0,2566	-0,0508	0,1365	0,4217	-0,2693
Bruto nacionalno varčevanje (% BNP), 2002	0,3373	-0,2489	-0,1093	0,4350	0,3280	-0,1186
Vrednost trgovanja na borzi (% BDP), 2001	0,8455	-0,1346	-0,1234	0,0293	-0,0489	-0,1384
INFRASTRUKTURA						
Gostota cestne mreže (km na milijon prebivalcev), 2000	0,1228	-0,1774	-0,0650	-0,0743	-0,0446	-0,1494
Asfaltirane ceste (% vseh cest), 2000	-0,2543	0,1883	-0,1924	0,1853	0,3193	0,1447
Zračni transport (število prepeljanih potnikov v tisočih na št. preb.v %), 2000	0,1777	-0,2338	-0,1857	-0,2590	0,4349	-0,2523
Poraba elektrike na prebivalca (kwh), 2000	0,0338	-0,3980	-0,2273	0,2909	0,4828	-0,1024
Telefonske linije (število linij na tisoč prebivalcev), 2000	0,2396	-0,2602	-0,1724	0,1183	0,2689	-0,4631
Stroški lokalnih telefonskih klicev (ZDA \$ za 3 minute), 2000	0,1600	-0,2758	0,2690	0,2145	-0,1124	-0,2758
ZNANOST in TEHNOLOGIJA:						
Št. osebnih računalnikov (na tisoč prebivalcev), 2000	0,1156	-0,8817	-0,6366	0,8424	2,8004	-0,9620
Število uporabnikov interneta (na št. prebivalcev v %), 2001	0,1105	-0,1906	-0,1226	0,0766	0,4451	-0,2228
Izdatki za raziskave in razvoj (v % BNP), 2001	-0,0103	0,0384	0,0384	0,0991	0,4517	-0,1379
Število odobrenih patentov (rezidenti na deset tisoč preb.), 2000	0,2478	0,1420	0,0311	0,0010	0,7320	-0,2729
Izvoz visoko tehnoloških proizvodov (% izvoza predelovalnih dejavnosti), 2001	0,5760	-0,1188	-0,0281	-0,0885	-0,0583	-0,0583
Emisija organskih vodnih onas. (v kg na dan na zaposlenega), 2000	-0,0975	0,5960	-0,2709	-0,2131	-0,1553	0,0181
Emisija ogljikovega dioksida (v tisoč kg na prebivalca), 2000	0,0700	-0,2044	-0,0595	0,1691	0,1920	-0,3111
UČINKOVITOST						
Produktivnost dela (proizvodnja na zaposlenega), 2002	-0,0943	0,0447	-0,0864	0,0367	-0,1062	0,0089
Produktivnost kmetijstva (dodana vr. na delavca) v 1995 ZDA \$, 1998-2000	0,1079	-0,3320	-0,0606	-0,1306	-0,1125	-0,3392
Produktivnost industrije (v %), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0243	-0,3842	0,3067	-0,0275	-0,1914	0,0400
Stroški dela na enoto, 2002	0,0377	0,0906	-0,2349	-0,1878	-0,1780	0,2376

	Madžarska	Moldavija	Romunija	Slovaška	Slovenija	Tadžikistan
TRG DELA in IZOBRAŽEVANJE						
Stopnja nezaposlenosti, 2002	-0,2267	-0,3139	-0,2049	0,1145	-0,2219	-0,3066
Ženske v delovni populaciji (%), 2001	-0,0619	0,2353	-0,0772	0,1743	-0,0010	-0,0467
Delovna populacija (povprečna st. rasti v %), 2001	0,0107	-0,5990	0,0381	0,1820	0,1066	0,1135
Gini indeks, zadnji razpoložljiv podatek	0,0891	0,2628	0,3207	-0,5517	-0,0928	0,0891
Izdatki za izobraževanje (% BNP), zadnji razpoložljiv podatek	-0,0108	0,5869	-0,2153	-0,0580	0,0836	-0,4198
Vpis v osnovnošolsko izobraževanje (razmerje, v %), zadnji razpoložljiv podatek	0,0869	-0,1283	0,0952	0,4470	0,1573	-0,3394
Odstotek otrok z zaključenim osnovnošolskim izobraževanjem, (1996-2000)	0,3302	-0,3902	0,1930	0,1587	-0,0129	0,0901
Stopnja odvisnosti (populacija pod 15 in nad 64 let/aktivna populacija), 2001	0,0241	-0,2331	0,0241	0,0241	-0,2331	0,7959
KRIMINALITETA						
Ugotovljeno ponarejanje denarja (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	-0,0766	-0,0616	-0,0841	-0,0467	0,9564	-0,0542
Ugotovljene goljufije (število primerov na sto tisoč prebivalcev), 2000	0,7152	-0,1459	0,0443	-0,1665	0,4427	-0,1485
Podjetja podvržena korupciji (% vseh podjetij), 2002	-0,0273	0,2699	0,3309	0,3131	-0,4211	0,2902
Korupcijski davek (% letnih prihodkov podjetja), 2001	-0,1176	0,2109	0,3603	0,0019	-0,1773	0,3603
Izgube zaradi kriminala (% prodaje), 2002	-0,4007	0,3038	0,1629	-0,1894	-0,0484	0,1629
Povprečen čas potreben za rešitev zapadlih plačil (št. tednov), 2002	0,1989	-0,2674	0,1714	0,0069	0,5555	-0,4046
Percepcijski indeks, 2003	0,2611	-0,2531	-0,1674	0,0254	0,4968	-0,3816

Vir: Izračuni avtorja

Percepcijski indeks

Transparency International je leta 1995 prvič objavila indeks korupcije oziroma Corruption Perceptions Index (CPI). Percepcijski indeks je sestavljen indeks, ki temelji na zaznavah korupcije tujih poslovnežev, analitikov, akademikov in splošne javnosti. V posameznih državah izvajajo ankete, v katerih anketiranci odgovarjajo na vprašanja, kako občutijo in zaznajo korupcijo v državah, v katerih poslujejo. Ocena 10 pomeni, da v državi niso zaznali korupcije, ocena 0 pa, da je v državi precej korupcije.

Leta 2002 so na seznam uvrstili 102 državi. Indeks je bil sestavljen iz 15 različnih anket in raziskav, ki jih je izvedlo 9 neodvisnih inštitucij.

Glede na to, da vsak od virov uporablja svoj merilni sistem, združitev terja standardizacijo podatkov pred določitvijo srednje vrednosti za posamezno državo. Standardizacija 2002 se je izvajala v dveh korakih⁶:

$$S(j,k) = [S'(j,k) - \text{Mean}(S'(k))] [SD(2001\text{ CPI}) / SD(S'(k))] + \text{Mean}(2001\text{ CPI})$$

j = država k = vir podatka SD = standardni odklon

Uporaba tehnike srednje vrednosti in standardnega odklona lahko privede do vrednosti, ki so izven možne ocene med 0 in 10. V drugem koraku se zato uporablja bolj zapletena standardizacija: beta transformacija. Gre za porast standardnega odklona do željene vrednosti, v okvirih od 0 do 10. Vsaka vrednost (X) je tako preoblikovana po naslednji funkciji:

$$10 * \int_0^1 (X/10)^{\alpha-1} (1-X/10)^{\beta-1} dX$$

Kljub kritikam, ki jih je deležen indeks pa njegova izrazna moč ostaja v tem, da kombinacija podatkov iz različnih virov v enem samem indeksu prispeva k večji zanesljivosti vsake posamezne ocene. V primeru nekvalitetnega vira se namreč ravnotežje skupne ocene zagotovi z uporabo ostalih virov.

⁶ Več o tem na <http://www.transparency.org/cpi/2003.en.html>